

BISMIL'LAHI'R-RAHMANI'R-RAHIM

MENDJEMADHËSIA DHE MBURRJA

Imam Gazali

Ihjaul Ulumid-din
Ringjallja e diturive fetare
Imam Gazali

Titulli i origjinalit
Kitabu zemmi'l-kibr ve'l-uxhb
Libri 29

Përgatiti dhe përktheu
Is'hak Shala dhe Abdullah B. Ferizi

Lektor
Shenaj Zeneli

Prishtinë, 2025

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit

PARATHËNIE

Hamd (falënderimi) i takon vetëm Allahut Teala, Krijuesit që i jep formë gjithçkaje, i Gjithëfuqishëm, Fuqiplotë, Madhështor, i Lartësuar. Askush nuk mund ta pakësojë Madhështinë e Tij. Para Tij nënshtrohen të gjithë, e mendjemadhi mbetet një lypsar varfanjak.

Ai Allah, që nënshton gjithçka dhe asgjë nuk e pengon. Ai është plotësisht i Pavarur; nuk i duhet partner, nuk ka kundërshtar e as nuk ka të ngjashëm. Ai është Madhështori, e madhështia e Tij aq e vetëkuptueshme, sa sytë e krijesave të Tij as nuk e shohin.

Pafuqinë për ta përshkruar dhe njohur plotësisht Qenien (Dhat) të Madhështisë së Tij e pranuan edhe melekët e Tij, edhe pejgamberët e Tij. Pronësia e Tij mbi gjithçka ia nënshtroi Atij edhe Arshin e lartësuar. Fuqia dhe Lartësia e Tij, Madhështia dhe Forca e Tij thyen e nënshtroan shumë perandori e sulltanë.

Madhështia është këmisha i Tij, e lartësimi është xhybeja e Tij. Kush guxon ta sfidojë në këtë, shkatërrohet. Dhati i Tij është i Lartësuar, Emrat e tij janë të shenjtë.

Salavat e selam Muhammedit, s.a.v.s., të cilit i zbriti nuri mubin (drita e dukshme që e ndan të vërtetën nga e pavërteta), e prej tij u shpërnda gjithkrah, dhe ndriçoi të gjitha botët. Salat e selam edhe ehli-bejtit të tij, edhe as'habëve dhe miqve të dashur të Allahut.

Pas kësaj dije se, Resulallahu, s.a.v.s., në një hadith kudsî tregon se Allahu Teala thotë:

“Madhështia është këmisha Ime, e Lartësimi është xhybeja Ime; kush garon me Mua në këtë – do Ta shkatërroj”¹,

dhe:

“Tri gjëra janë shkatërruese për njeriun; koprracia në ibadet, nënshtrimi dëshirës së nefsit dhe vetëlavdërimi.”²

¹ Hakimi, dhe thotë se është Sahih sipas Muslimit. Është cekur edhe në *Librin për Diturinë*.

² Bezzar, Taberani dhe Bejheki, nga Enesi, me zinxhir të dobët, dhe është cekur më parë.

Mendjemadhësia (*kibr*) dhe mburrja (*uxhb*), pra – egoizmi dhe vetëlavdërimi, janë sëmundje shkatërruese. Mendjemadhi dhe mburraveci janë të sëmurë, dhe të urreyer te Allahu.

Meqenëse në vëllimin e tretë të Ihjasë (*Rub'ul-Muhlikat*) po shpjegojmë atë që është shkatërruese për njeriun, duhet të themi diçka më shumë edhe për mendjemadhësinë dhe mburrjen sepse janë cilësi të shëmtuara dhe vese të këqija, e do t'i shpjegojmë në dy pjesë; njëra për mendjemadhësinë, e tjetra për mburrjen.

MENDJEMADHËSIA

Kapitulli i parë QORTIMI I MENDJEMADHËSISË

Allahu Teala e qorton mendjemadhësinë, zullumqarin dhe kryelartin në shumë ajete. Ja disa:

“Do t’i largoj nga argumentet e mia ata të cilët bëjnë mendjemadhësi në tokë pa kurrfarë arsyeje.”

7-Araf: 146,

“Allahu ia vulos zemrën çdo mendjemadhi e zullumqari.” 40-Gafir: 35,

“Ata (të dërguarit) e kërkuan ndihmën, ndërsa çdo kryelartë idhnak pësoi dështim.” 14-Ibrahim: 15,

“Ai nuk i do mendjemëdhenjtë.” 16-Nahl: 23,

“Ata me të vërtetë, u treguan kryeneçë dhe kaluan çdo kufi në arrogancë dhe padrejtësi.” 25-Furkan: 21,

“Me të vërtetë, ata që tregohen mendjemëdhenj e nuk duan të Më bëjnë ibadet, do të hyjnë në xhehenem të poshtëruar!” 40-Gafir: 60

Le të mjaftohemi me kaq e të kalojmë edhe në hadithe; Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë:

“Nuk do të hyjë në xhennet ai që ka në zemër mendjemadhësi qoftë edhe sa fara e sinapit, dhe nuk do të hyjë në xhehenem ai që në zemër ka iman qoftë edhe sa fara e sinapit.”³

Ebu Hurejre ka treguar se Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Allahu Teala thotë:***

- Madhështia është këmisha Ime, madhëria është xhybe e Imja, kush guxon t’i veshë, do Ta hedh në xhehenem pa hezitim!”⁴

Ebu Seleme b. Abdurrahman ka treguar se Abdullah ibn Amr dhe Abdullah ibn Omeri u takuan në Safe, qëndruan pak bashkë, pastaj Ibn Amr u largua e Ibn Omer qëndroi aty, dhe qante. Dikush e pyeti pse po qanë, e Ibn Omer tha:

- Po qaj sepse ky (Ibn Amr) më tregoi se e ka dëgjuar Resulallahun (s.a.v.s.) të thotë:

“Ai që në zemër ka mendjemadhësi qoftë edhe sa fara e sinapit, Allahu Teala do ta hedh me fytyrë përtokë në xhehenem!”⁵

³ Muslim, nga Ibn Mesud.

⁴ Muslim, Ebu Davud dhe Ibn Maxhe, si edhe Ebu Seid.

⁵ Ahmedi dhe Bejheki, me sened-sahih.

Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Personi ia rrit vetes mendjen dhe për këtë llogaritet nga zullumqarët, e atëherë e arrin dënimi si i tyre.”***⁶

Një ditë Sulejmani a.s., në praninë e qindra mijëra njerëzve, xhinëve e kafshëve, u ngrit aq lartë sa dëgjoi melekët duke bërë dhikr Allahun, e më pas u lëshua aq poshtë sa këmbët i prekën detin. Atëherë u dëgjua një zë: ***“Sikur në zemrën e Sulejmanit të kishte qoftë edhe një grimë mendjemadhësi në zemër, do ta ulja edhe më shumë se që e ngrita.”***

E Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Nga xhehenemi do të dalë një qafë, me vesh që dëgjojnë, sy që shohin e gjuhë që flet, e do të thotë:***

- U dërgova për tre persona: për zullumqarin mendjemadh, për atë që beson se Allahu ka ortak dhe për atë që gdhend idhuj”⁷,

dhe: ***“Në xhennet nuk do të hynë tamahqari, zullumqari dhe personi me ahlak të keq.”***⁸

⁶ Tirmidhi, dhe e konsideron *hasen*, nga Seleme b. El-Ekva.

⁷ Tirmidhi, nga Ebu Hurejre, që e konsideron *hasen-sahih garib*.

⁸ Është përmendur te pjesa për fitimin.

Resulallahu, s.a.v.s., ka treguar:

“Debatuan xhenneti dhe xhehenemi, e xhehenemi tha:

- Të gjithë ata që mendojnë se janë të mëdhenj, arrogantët dhe zullumqarët, janë te unë!

Xhenneti pyeti:

- O Rabb, pse te unë janë të dobët, të përulurit dhe të pafuqishmit?; e Allahu Teala i tha xhennetit:

- Ti je rahmeti Im, me ty do t’ia dhuroj rahmetin Tim cilit të dua prej robëve të Mi; ndërsa xhehenemit i tha:

- Ti je dënimi Im, me ty do të dënoj cilin të dua prej robëve të Mi! Secili prej jush do të mbushet me atë çka i takon!”⁹

Resulallahu, s.a.v.s., gjithashtu ka thënë: ***“Sa rob i keq është zullumqari që i kalon kufijtë dhe harron Allahun, të Gjithëfuqishmin! Sa rob i keq është mendjemadhi që ecë duke u lëkundur dhe harron Allahun, të Gjithëlartësuarin! Sa rob i keq është ai që dalldiset në gaflet dhe harron varrin e vet, ku do të kalbet dhe asgjësohet. Sa rob i keq është kryeneçi që grindet shumë dhe ka harruar fillimin dhe fundin!”¹⁰***

⁹ Muttefekun alejhi, nga Ebu Hurejre.

¹⁰ Tirmidhi, nga Esma bint Umejti, dhe e quan *garib*, me sened të dobët. Shënojnë edhe Hakimi, si *sahih*, dhe Bejheki, nga Nuajm b. Ammar, dhe e konsideron *daif*.

Sabiti ka treguar se kur i thanë Resulallahut s.a.v.s.:

- *Filani është mendjemadh;*

Resulallahu s.a.v.s., tha:

- *A nuk ka vdekje para tij?!"*

Abdullah b. Amr ka treguar se Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë:

"Kur Nuhi a.s., u shtri në shtratin e vdekjes, i thirri dy djemtë e vet, e ju tha:

*- Ju ndaloj dy gjëra, e ju urdhëroj dy: Ju ndaloj shirkun dhe mendjemadhësinë, e ju urdhëroj të thoni: "La ilahe ilallah", sepse sikur qiejt, Toka dhe gjithë çka ka në to të vendosen në një anë të peshores, fjalët "la ilahe ilallah" në anën tjetër do të peshonin më rëndë. Dhe ju urdhëroj të thoni: "Subhanallah ve bi hamdihi" sepse kjo është dua për gjithçka dhe në sajë të kësaj duaje furnizohet çdo gjë që ekziston."*¹¹

E Isa, a.s., ka thënë:

"Lum ai që Allahu Teala e mëson nga Libri i Tij, e ky, pasi e mësoi librin, nuk vdes mendjemadh, as zullumqar."

¹¹ Ahmedi dhe Buhari, si dhe Hakimi, që thotë se është *sened sahih*.

Resulallahu, s.a.v.s., gjithashtu ka thënë:

“Banorë të xhehenemit do të jenë ata që përdorin fjalë poshtëruese e fyerje, arrogantët, ata që ecin duke u lëkundur e kryelartë, që sillen me mendjemadhësi ndaj njerëzve, lakmitarët e dorështrënguarit, dhe ata që refuzojnë të vërtetën, ndërsa banorë të xhennetit janë ata që mjaftohen me aq sa kanë dhe të dobët.”¹²;

“Më të dashurit për ne dhe më së afërti me neve në ahiret janë ata prej jush që kanë ahlakun më të mirë, e më të urryerit për ne dhe më së largu prej neve në ahiret janë llafazanët, vet-lavdëruesit dhe mendjemëdhenjtë.”¹³;

“Mendjemëdhenjtë, në Ditën e Gjykimit do të ringjallen sa grimca. Të gjithë i shkelin. Do të kenë formë njeriu, por edhe fëmijët do të jenë më të mëdhenj se ata. Dërgohen në një burg në xhehenem që quhet Boles, e i mbulon zjarri i xhehenemit. Ju jepet të pinë ujë të verdhë që rrjedh nga kufomat e djegura e të shkrira të banorëve tjerë të xhehenemit.”¹⁴

¹² Të ngjashëm transmetojnë Buhariu dhe Muslimi nga Haris b. Vehb el Huzai.

¹³ Ahmedi, nga Ebu Sa'leb el-Husheni.

¹⁴ Tirmidhi, nga Amr bin Shuajb,

Ebu Hurejre ka treguar se Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Zullumqarët dhe mendjemëdhenjtë në Ditën e Gjykimit do të ringjallen sa grimca, e njerëzit tjerë do t’i shkelin, sepse janë të urryer te Allahu.”***¹⁵

Muhammed b. Vasi ka treguar: ***“Shkova te Bilal b. Burejde e i thashë:***

- O Bilal, babai yt na ka përcjellë nga babai i tij, se Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: “Në xhehenem ka një luginë që quhet Hebheb, e Allahu e ka marrë përsipër që në atë luginë të vendos të gjithë zullumqarët!” Pra o Bilal, ruaju të mos jesh njëri prej tyre.”¹⁶

Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Në xhehenem është një ndërtesë e rezervuar për mendjemëdhenjtë. Ata vendosen aty dhe dera u mbyllet.”***¹⁷

Resulallahu, s.a.v.s., ka bërë dua: ***“Rabbi im, tek Ti kërkoj strehim nga frymëmarrja e njerëzve mendjemëdhenj.”***¹⁸

¹⁵ Bezzari, pa fjalën “zullumqarët” e me sened të mirë.

¹⁶ Ebu Ja’la, Taberani dhe Hakimi, i cili e konsideron *sahih*.

¹⁷ Bejheki, nga Enesi.

¹⁸ Ebu Davud dhe Ibn Maxhe, nga Xhubejri, në formë më ndryshe, si edhe në *Sahih*, nga Ebu Seid el-Hudri.

Resulallahu, s.a.v.s., e ka thënë edhe këtë: ***“Ai që vdes i pastër nga tri gjëra: mendjemadhësia, borxhi dhe egërsia, hyn në xhennet.”***¹⁹

Ebu Bekr, es-Siddik r.a., ka thënë: *“Muslimani assesi të mos e poshtërojë muslimanin tjetër, sepse ai që shikohet si i vogël, te Allahu mund të jetë i madh.”*

Vehbi ka thënë: *“Kur Allahu Teala e krijoi xhennetin Adn, i tha:*

- Ti je haram për mendjemëdhenjtë, ata nuk do të hyjnë te ti.

Ahnef b. Kajs rrinte shpesh me Mus'ab b. Zubejr, ulur në divanin e Mus'abit. Një ditë kur Ahnefi erdhi, e këmbët e Mus'abisë ishin të zgjatura, e nuk i mblodhi. Ahnefi u ul, e shikoi Mus'abin në fytyrë dhe tha:

- Sa i çuditshëm është njeriu! Kaq krenar, e dy herë ka dalë prej aty nga del urina!

Hasan Basri ka thënë: *“Habitem me birin e Ademit; nga dy herë në ditë i duhet që me dorë ta pastrojë jashtëqitjen e vet, e këndej, i kundërvihet Allahut të Gjithëfuqishëm.”*

¹⁹ Tirmidhi, Nesai dhe Ibn Maxhe, nga Sevbani.

E për ajetin:

“Po edhe në veten tuaj. A nuk jeni kah e shihni?”
(51-Dharijat: 21), është thënë se me fjalët *“edhe në veten tuaj”* nënkuptohen jashtëqitja dhe urina.

Muhammed b. Ali b. Husejn ka thënë:

“Aq sa hyn mendjemadhësi në zemër, aq pakësohet mendja.”

E kanë pyetur Sulejman el-Farisin se a ka të keqe të cilës e mira nuk i ndihmon, e ka thënë:

- *Po, mendjemadhësia.*

Nu'man b. Beshir, në një hutbe ka thënë:

“Shejtani i ka mjetet dhe kurthet e veta. Këto mjete dhe kurthe të shejtanit janë kryengritja karshi nimeve të Allahut, mendjemadhësia karshi robëve të Allahut, dhe ndjekja e dëshirave të nefsit.”

Nga Allahu Teala kërkojmë falje dhe shëndet - fizik e shpirtëror, në këtë botë dhe në ahiret.

Kapitulli i dytë
QORTIMI I MENDJEMADHËSISË NË VESHJE DHE ECJE

Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Allahu Teala nuk e shikon atë që e tërheq xhyben përtokë me mendjemadhësi.”***²⁰,

si edhe:

“Kush ecë në rrobat e veta duke u tundur me mendjemadhësi dhe i kënaqur në vetvete, Allahu Teala e fundos në dhé e aty qëndron deri në Ditën e Gjykimit.”²¹

Zejd b. Eslem ka treguar: ***“Abdullah b. Vakid kaloi para Ibn Omerit r.a. me një xhybe të re duke e tërheqë zvarrë për tokë, e Omeri i tha:***

- Evlad, ngrehe pak xhyben, sepse e kam dëgjuar Resulallahun, s.a.v.s., kur tha: “Allahu nuk e shikon personin që zvarrit xhyben për tokë nga mendjemadhësia.”²²

²⁰ *Muttefekun alejhi*, nga Ebu Hurejre.

²¹ *Muttefekun alejhi*, nga Ebu Hurejre.

²² Muslimi, në version më të shkurtë.

Na është transmetuar se një herë Resulallahu, s.a.v.s., pështyu në shuplakë të vet, pastaj drejtoi gishtin kah ajo pështymë, dhe tha:

“Allahu Teala thotë:

- O ti biri i Ademit, ti a më konsideron Mua të dobët, e Unë të krijoj ty nga diçka si kjo (pështyma)? Unë të dhuroj ty formën më të bukur, e ti u mbështolte me dy rroba e u bërë mendjemadh. I je bërë tokës barrë. Grumbullon të mira e nuk i dhuron, e kur të vjen shpirti në fyt, thua: *“Prit ta jap sadaka!”*, por atëherë bëhet vonë për sadakanë tënde!”²³

Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Kur nga ummeti im të ecin me mendjemadhësi, e Persianët dhe Romakët janë duke ju shërbyer atyre, atëherë Allahu Teala bën që Persianët dhe Romakët të dominojnë mbi ta.”²⁴***

Resulallahu, s.a.v.s., gjithashtu ka thënë: ***“Ai që ecë me mendjemadhësi, kur të dalë para Allahut Teala në Ditën e Gjykimit, Allahu do të jetë i zemëruar me të!”²⁵***

²³ Ibn Maxhe dhe Hakimi, që e konsideron *sahih*, nga Bushr b. Xhehhash.

²⁴ Tirmidhi, si edhe Ibn Hibban, nga Ibn Omeri, r.a..

²⁵ Ahmedi, Taberani dhe Hakimi, që e konsideron *sahih*, si edhe Bejheki, nga Ibn Omeri, r.a..

Ebu Bekr el-Huzelij ka treguar: *“Isha me Hasan Basriun, e pranë nesh kaloi Amr ibn Ehtem; tundej me mendjemadhësi, veshur me xhybe mëndafshi palë-palë, deri nën gjunjë, që edhe më shumë binte në sy. Hasan Basriu e shikoi një herë, e tha:*

- Çfarë mendjemadhi! Shkon majtas-djathtas e nuk sheh askënd! Budallai! I bartë me nënçmim nimetet e Allahut e nuk bën hamd për to; nuk e jep hakun për to; as njerëzve, as Allahut! Vallahi, kjo ecje e tij është si ecja e të çmendurit, e në krejt trupin ka nimete për të cilat ky nuk falënderon, prandaj shejtani i sulet bash aty!”

Ibn Ehtem i dëgjoji këto fjalë, u kthye dhe i kërkoi falje, e Hasani i tha:

- Mos më kërko falje mua por pendohu te Rabbi yt! Ti a nuk i ke dëgjuar fjalët e Allahut:

“Mos nënçmo njerëzit duke kthyer fytyrën tënde, mos ec në tokë me mendjemadhësi, se Allahu nuk i do mendjemëdhenjtë e mburracakët. (31:18)” ?!

Një herë tjetër para Hasanit kaloi një i ri i veshur mirë, e Hasani e thirri e i tha:

- O more biri i Ademit, si je mahnitur me rininë tënde dhe je dashuruar në pamjen që ke, thuaj se tashmë veç e ke kaluar varrin dhe e ke marrë shpërblimin e veprave tua! Mjerë ti! Shëroje zemrën; Allahu prej robit pret bukuri të zemrës, e jo trupit.

Thuhet se kur Omer b. Abdulazizi shkoi në haxh para se të bëhej halife, Tavusi e pa duke ecur me tundje e me kokën lartë, dhe e preku në shpinë e i tha:

- O evlad, kështu nuk duhet të ecë ai që stomakun e ka plot me pisllek!

Muhammed b. Vasi e pa të birin e vet si ecë me mendjemadhësi, e thirri, e i tha:

- A e di ti kush je e çka je? Nëna jote ishte skllave të cilën e bleva për dyqind dërhëmë, e babai yt – Allahu mos shtoftë si ai mes muslimanëve!

Abdullah Ibn Omeri pa një person që xhybeja po i shkonte zvarrë përtokë, e dy-tri herë tha:

- Shejtani ka vëllezër! Shejtani ka vëllezër!

Muttarif b. Abdullah b. Shihhir e pa Muhellebinë duke ecur me mendjemadhësi veshur me xhybe të qëndisur, e i tha:

- O rob i Allahut! Këso ecje nuk i pëlqen Allahut Teala as Resulallahut, s.a.v.s..

Muhelleb e pyeti:

- A nuk më njeh ti mua?!, e Ibn Shihhir i tha:

- Po, të njoh! Ishe një pikë e vogël sperme, e do të jesh një cofëtinë. Në ndërkohë, nëse ta hapim barkun, nga zorrët të del një shportë me pisllëk! Muhelleb u largua. Më nuk ecte ashtu.

E në interpretimin e ajetit:

“Dhe shkante te familja e tij me fodullëk” (75:33),
Muxhahidi ka thënë: *“Do të thotë se ai shkante te familja e vet duke u krekosur.”*

Kapitulli i tretë
FAZILETI I MODESTISË

Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: *“Allahu Teala siç e lartëson atë që fal për Allahun, e lartëson edhe atë që sillet me modesti.”*²⁶

Resulallahu, s.a.v.s., ka treguar: *“Me secilin person janë dy melaïke, që sikur e kanë lidhur në qafë me konopë dhe e mbajnë. Kur ky ngre kokë, melaiket e tërheqin konopin poshtë dhe bëjnë dua:*

*- Allahu ynë, ule poshtë këtë person;
e kur ky sillet me modesti, melaiket e tërheqin konopin lartë dhe bëjnë dua:*

*- Allahu ynë, lartësoje, këtë person!”*²⁷,

dhe ka thënë: *“Lum ai që tregon modesti duke mos u poshtëruar, ai që harxhon pasurinë e fituar hallall në rrugë hallall, ai që është i mëshirshëm ndaj nevojtarëve, dhe ai që shoqërohet me të varfrin e të urtin.”*²⁸

²⁶ Muslimi, nga Ebu Hurejre

²⁷ Ukajli, dhe Bejheki nga Ebu Hurejre

²⁸ Begavi, Ibn Kani dhe Taberani, nga Rukbe Misri, si edhe Bezzar, nga Enesi.

Në transmetimin e Ebu Selemes nga gjyshi i tij nëpërmjet babait të tij, ai tregon: *“Resulallahu, s.a.v.s., ishte me ne në Kuba dhe ishte duke agjëruar. Në kohën e iftarit i dhamë një gotë qumësht të përzier me mjaltë. Kur e shijoi, vërejti shijen e mjaltit, dhe pyeti:*

- Çka është kjo?, e ne thamë:

- O Resulallah, kemi përzier pak mjaltë në qumësht! Resulallahu s.a.v.s., e lëshoi gotën në tokë, dhe tha:

- Nuk po them se kjo është haram, por, ai që tregon modesti për Allahun - Allahu e lartëson, atë që tregon mendjemadhësi, Allahu e ulë poshtë, atë që harxhon pa masë, Allahu e bën fukara, dhe atë që e përmend shumë Allahun, Allahu e do.”²⁹

Transmetohet se derisa Resulallahu, s.a.v.s., ishte duke ngrënë darkë me disa nga as’habët e tij në shtëpinë e vet, një lypës thirri nga dera, e Resulallahu s.a.v.s., i dha leje të hyjë brenda. Lypësi e kishte një pjesë të trupit të paralizuar, e Resulallahu s.a.v.s., e uli në gju dhe i tha: **“Ha”**. Njëri që ishte aty u shqetësua prej sëmundjes së këtij lypsarit, dhe tregoi mendjemadhësi, e për shkak të kësaj, edhe ky para se të vdiste u sëmur me të njëjtën sëmundje.

²⁹ Bezzar, nga Talha b. Jahja b. Talha b. Abdullah, ky nga i ati, e ai nga gjyshi i Talhas, si edhe Taberani, nga Ajsha, r.anha.

Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë:

“Rabbi im më la të zgjedh mes dy: të jem rob dhe i dërguar (Resul) ose sundues dhe pejgamber (Nebij), e nuk dija cilën ta zgjedh. Në atë moment pashë shokun tim më të afërt mes melaikeve, Xhebrailin (a.s.), dhe ai më tha:

- Karshi Rabbit tënd tregohu modest, dhe unë zgjodha të jem rob dhe i Dërguar i Tij.”³⁰

Allahu Teala i shpalli Musasë, a.s.:

“Unë e pranoj namazin e atij që i përulet madhësisë Time, që nuk sillet me mendjemadhësi ndaj krijesave të Mia, që në zemër ka vendos frikë-respektin ndaj Meje, që e kalon ditën duke më përkujtuar Mua, dhe që largohet nga epshet e veta për Mua.”

Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë:

“Fisnikëri është takvaja, nder është modestia, e jekini (bindja e fortë) është pasuri.”³¹

³⁰ Ebu Ja’la, nga Ajsha, r.anha, dhe Taberani nga Ibn Abbas

³¹ Ibn Ebu Dunja, si *mursel*, dhe Hakimi nga Hasani, prej Semures, që thotë se është *sahih*.

E Isa, a.s., ka thënë: *“Lum ata që janë modest në dynja, ata në Ditën e Kiametit do të jenë të ulur në fron! Lum ata që i pajtojnë njerëzit në dynja, ata në Ditën e Kiametit do të fitojnë Firdevsin! Lum ata që në dynja i pastrojnë zemrat e veta, ata në Ditën e Kiametit do të shikojnë fytyrën e Allahut Teala!”*

Dikush ka treguar: *“Deri te unë arriti lajmi se Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë:*

“Kur Allahu Teala e udhëzon një person në islam, ia zbukuron pamjen e jashtme, e vendosë në pozita që ai as nuk i ka ëndërruar, e krahas gjithë kësaj i dhuron edhe modesti: i tilli është mes robëve të zgjedhur të Allahut.”³²

Resulallahu, s.a.v.s., gjithashtu ka thënë:

“Katër cilësi Allahu Teala ia jep vetëm atij që e do: qetësinë para ibadetit, mbështetjen në Allahun, modestinë, dhe largimin prej dynjallëkut.”³³

Tregohet se Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë:

“Kur rob i sillet me modesti, Allahu Teala e ngritë atë deri në shtatë qiej.”³⁴

³² Taberani, si *mevkuf*.

³³ Taberani dhe Hakimi, nga Enesi r.a..

³⁴ Bejheki, nga Ibn Abbas.

Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë:

“Modestia e lartëson njeriun; pra bëhuni modest që Allahu t’ju mëshirojë.”³⁵

Sipas një transmetimi, Resulallahu, s.a.v.s., po hante, e erdhi një zezak, ishte me fruth, por në prag të shërimit. Pranë kujtdo që ulej, ata largoheshin, e Resulallahu, s.a.v.s., e uli afër vetes.³⁶

Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë:

“E pëlqej personin që me aftësitë e duarve të veta fiton për familjen e vet, dhe largohet nga mendjemadhësia.”³⁷

Një ditë, Resulallahu, s.a.v.s., i pyeti as’habët e tij:

- ***Pse nuk e vërej te ju kënaqësinë e ibadetit?***
- ***Çka është ajo?***, pyetën, e ju tha:
- ***Modestia.***³⁸

³⁵ Asfehani, nga Enesi, si edhe Ibn Adijj nga Ibn Omeri.

³⁶ Në këtë formë nuk është gjetur hadithi, por ka hadith nga Ebu Davudi dhe Tirmidhi, si edhe nga Ibn Maxhe prej Xhairit, ku thuhet se Resulallahu, s.a.v.s., hëngri bashkë me një person që kishte lebrën.

³⁷ Hadith *garib*.

³⁸ Hadith *garib*.

Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë:

“Kur shihni njerëz modest nga ummeti im, bëhuni modest me ta, e kur shihni mendjemëdhenj, bëhuni mendjemëdhenj me ta. Sepse mendjemadhësia e poshtëron mendjemadhin.”³⁹

Omeri, r.a. ka thënë: *“Kur rob i tregon modesti për Allahun, Allahu ia shton zgjuarsinë dhe e lartëson”,* si edhe ka thënë: *“Kur rob i sillet me mendjemadhësi dhe i kalon kufijtë, Allahu Teala e ulë poshtë, dhe një melek i thotë: “Largohu, Allahu të ultë poshtë!” Mendjemadhi veten e sheh të madh, por të tjerët e shohin të mjerë, më të përbuzur se derri!”*

Xherir b. Abdullah el-Buxheli ka treguar: *“Kalova një herë pranë një peme, e një person po flinte nën te. I kishte bërë hije vetes me mantelin e vet, por Dielli veç kishte ndërruar pozitë, e ia rregullova hijen. Por i doli gjumi, dhe pashë se ishte Selman Farisi. I tregova çfarë bëra, e ai më tha:*

- O Xherir, bëhu modest për hir të Allahut në dynja, e Allahu të lartëson në Ditën e Kiametit. O Xherir, a e di se çfarë është zullumi i zjarrit në Ditën e Gjykimit?

- Nuk e di; i thashë, e më tha:

- Është zullumi i njerëzve ndaj njëri-tjetrit në dynja.”

³⁹ Hadith *garib*.

Ajsha, r.anha ka thënë: *“Ju jeni në gaflet ndaj modestisë, e ajo është prej ibadeteve më të vlefshme.”*

Jusuf b. Esbat thoshte: *“Në vend të ibadetit të shumtë mjafton pak devotshmëri, në vend të angazhimit të shumtë mjafton pak modesti.”*

Kur Fudajli u pyet për modestinë, ai tha: *“Modesti është që ta pranosh të vërtetën kur e dëgjon, edhe nëse e dëgjon nga xhahili apo fëmija.”*

Ibn Mubarek ka thënë: *“Kulmi i modestisë është kur e di se nuk je më i vlefshëm se dikush që është më i ulët se ti me të mirat e dynjasë, e edhe e di se dikush që është më i pasur se ti me të mirat e dynjasë, nuk është më i vlefshëm se ti.”*

Katade ka thënë *“Kujt i jepet pasuri, bukuri, dhe dituri në dynja, e ai me to nuk është modest, kjo në Ditën e Kiametit i bën zarar.”*

Tregohet se Allahu Teala i shpalli Isasë, a.s.:

- O Isa, kur Unë të dhuroj ty ndonjë nimet, ti pranoje me modesti, e Unë ta shtoj nimetin.

Ka'b ka thënë: *"Kur Allahu Teala i jep dikujt një nimet në dynja, e ky falënderon dhe tregon modesti, Allahu i dhuron dobi me atë nimet në dynja, e në ahiret ia ngrit gradën. Por, nëse ky nuk falënderon dhe nuk tregon modesti, Allahu Teala nuk i dhuron dobi me atë nimet në dynja, e në ahiret ia hapë një derë të xhehenemit dhe, nëse do e dënon, e nëse do e falë."*

Abdumelik Mervanin e pyetën:

- *Kush është më i virtytshmi?*, e ai tha:

- *Është ai që tregon modesti, përmbahet nga ajo që shumë e dëshiron; dhe falë, edhe pse ka fuqi të hakmerret.*

Ibn Semmak hyri te Harun Rashidi, e i tha:

- *O udhëheqës i besimdrejtëve, modestia jote në këtë pozitë të nderuar të jep një nder më të madh se nderi që tashmë ke.* Haruni tha:

- *Sa bukur e the!*, e Ibn Semmak vazhdoi:

- *O udhëheqës i besimdrejtëve, kur Allahu dikujt i dhuron pamje të bukur, prejardhje të respektuar dhe pasuri të bollshme, e ai me gjithë atë bukuri e ruan pastërtinë e vet, nuk lavdërohet me këto, përkundrazi - është modest, dhe pasurinë e ndanë me nevojtarët, ai shënohet prej evliave më të sinqertë të Allahut.*

Haruni kërkoi t'i sjellin letër e pendë, dhe të gjitha këto i shkroi me dorën e vet.

Sulejmani a.s., kur dilte në mëngjes, kalonte pranë të pasurve dhe shkonte te të varfrit, ulej me ta dhe thoshte:

- Fukaraja me fukaranë!

Dikush ka thënë: *“Siç nuk të dëshiron që i pasuri të të sheh me rroba të thjeshta, ashtu mos dëshiro që i varfëri të të sheh me rroba të shtrenjta.”*

Tregohet se Jusuf b. Abid, Ejub es-Sahijani dhe Hasani Basriu po flisnin për modestinë, e Hasani tha:

- A e dini çka është modestia?, dhe vazhdoi:

- Modesti është që ta pranosh se secili musliman që e takon është në një shkallë më lartë se ti.

Muxhahidi ka treguar: *“Kur Allahu Teala e fundosi popullin e Nuhit, të gjitha malet u lavdëruan dhe u ngritën, pos malit Xhudij që tregoi modesti dhe qëndroi poshtë, dhe për shkak të modestisë, Allahu Teala e ngriti mbi malet tjera dhe bëri që anija (e Nuhit, a.s.) të ndalet në të.”*

Ebu Sulejman ed-Darani ka thënë: *“Allahu Teala shikoi në zemrat e të gjithë njerëzve dhe pa se zemra e Musasë a.s., ishte më modestja, prandaj e zgjodhi që të flasë me Të!”*

Junus b. Ubejd, duke u kthyer nga Arafati, tha:

“Nuk kam dyshim për rahmetin e Allahut në Arafat, por nuk po e shoh veten që përfitova nga ai rahmet; bile po kam frikë se edhe haxhilerët tjerë u privuan nga rahmeti i Allahut, për shkak meje.”

Është thënë se në gradën më të lartë te Allahu është ai që veten e sheh në gradën më të ulët, dhe në gradën më të ulët te Allahu është ai që veten e sheh në gradën më të lartë.

Zijad en-Nimeri ka thënë: *“Zuhdi pa modesti është si një pemë pa fruta.”*

Malik b. Dinar ka thënë: *“Sikur dikush te dera e xhamisë të thotë: “Më i keqi prej jush duhet të dalë jashtë”, vallahi i pari do të mbërrija te dera, pos në qoftë ndokush më i shpejtë a më i fortë se unë.”*

E kur Ibn Mubarek dëgjoi për këto fjalë, tha: *“Zaten me këtë gjendje Maliku u bë malik (zotërues)”*.

Fudajli ka thënë: *“Ai që dëshiron të jetë kryesori, kurrë nuk e braktisë këtë dëshirë.”*

Musa bin Kasim ka thënë: *“Një herë na goditi një fatkeqësi, e shkova te Muhammed bin Mukatil dhe i kërkoja t’i bëj dua Allahut Teala për neve, që të na largojë këtë fatkeqësi, e ai filloi të qajë, e më tha:*

- Ishallah nuk jam unë sebeb i kësaj fatkeqësie!

Pas kësaj pashë në ëndërr Resulallahun, s.a.v.s., e tha:

- Allahu Teala ju largoi këtë fatkeqësi me duanë e Muhammed bin Mukatil!

Një person erdhi te Shibli, e ky sipas adetit e pyeti:

- Kush je ti?, e ai tha:

- Jam pika nën shkronjën Ba!, e Shibli i tha:

- Allahu e shkatërroftë dëshminë tënde, po i jep vlerë vetes!

E Shibli gjithashtu ka thënë: *“Horrlëku im e tejkaloi edhe horrlëkun e çifutëve.”*

Thuhet se ai që veten e konsideron që është i vlefshëm, nuk ka hise nga modestia.

Ebu Feth b. Shuhruf ka thënë: *“E pashë në ëndërr Ali b. Ebu Talib, r.a., e i thashë:*

- O Ebu Hasan, më jep një këshillë!”, e më tha:

- Shumë mirë është kur i pasuri sillet me modesti mes të varfërve për rizanë e Allahut, e edhe më e mirë se kjo është kur të varfrit tregojnë epërsi ndaj të pasurve duke iu mbështetur Allahut.

Ebu Sulejman ed-Darani ka thënë: *“Njeriu nuk do të jetë modest deri sa nuk e njeh veten plotësisht.”*

Ebu Jezid el-Bistami ka thënë: *“Njeriu është mendjemadh përderisa mendon se ka ndonjë person më të keq se ai”; e kur e pyetën:*

- E kur pra është modest?, tha:

- Kur nuk mendon se ka arrit ndonjë gradë a gjendje shpirtërore të rëndësishme, sepse modestia shkon bashkë me njohjen e Rabb-it dhe pozitës së vet.

Ebu Sulejman ed-Darani gjithashtu ka thënë: *“Po të mblidheshin të gjithë njerëzit me qëllimin që të më nënçmojnë më shumë se sa që unë e nënçmoj veten time, nuk do t’ia dilnin.”*

Urve b. el-Verd ka thënë: *“Me modesti fitohet nder, sepse njerëzit i lakmojnë të gjitha nimetet, pos modestisë.”*

Jahja b. Halid el-Bermeki ka thënë: *“I ndershmi sa më shumë që ngrihet duke bërë ibadet aq më shumë është modest, por i pandershmi sa më shumë bën ibadet aq më shumë lavdërohet.”*

Jahja b. Muadh ka thënë: *Të jesh mendjemadh ndaj atij që është mendjemadh ndaj teje me pasurinë që e ka, është një lloj modestie.”*

Kanë thënë se modestia e gjithkujt është e mirë, por modestia e të pasurit është më e mira, edhe kanë thënë se mendjemadhësia e gjithkujt është e keqe, por mendjemadhësia e të varfrit është më e keqja.

Gjithashtu kanë thënë se në gradë të lartë është vetëm ai që shpreh përulësi karshi Allahut Teala, se nuk ka epërsi më të madhe se modestia për rizanë e Allahut, nuk ka siguri më të madhe se frikë-respekti ndaj Allahut, dhe nuk ka tregti më të madhe se flijimi i nefsit për rizanë e Allahut.

Ebu Ali el-Xhurxhani ka thënë: *“Nefsi është brumosur me brumin e mendjemadhësisë, lakmisë dhe hasetit. Kur Allahu Teala dëshiron ta shkatërrojë dikë, ia largon atij modestinë, këshillën dhe mjaftueshmërinë me pak, (kana’at). E kur Allahu Teala ia dëshiron të mirën dikujt, ia dhuron atij të gjitha këto. Kur vlon në zjarrin e mendjemadhësisë, me ndihmën e Allahut uji i modestisë ia shuan mendjemadhësinë. Kur i ndezët zjarri i lakmisë, me ndihmën e Allahut uji i këshillës ia shuan lakminë. Kur i ndezët zjarri i hasetit, me ndihmën e Allahut uji i kana’at-it ia shuan hasetin.”*

Tregohet se Xhunejd Bagdadi i tha xhematit të tij gjatë hutbes së xhumasë: *“Po të mos ishte hadithi ku Resulallahu, s.a.v.s., thotë: **“Në kohët e fundit (ahir-zaman) udhëheqës të njerëzve do të jenë më të poshtrit,”** nuk do të flisja me ju këtu.*⁴⁰

Xhunejd Bagdadi gjithashtu ka thënë: *“Për njerëzit e tehvidit, modestia është mendjemadhësi”*; sepse për të treguar modesti, fillimisht duhet ta konsiderojë veten si ekzistencë, ndërsa zotëruesi i vërtetë i tehvidit nuk e sheh veten si ekzistencë e që karshi kësaj të tregojë modesti.

⁴⁰ Tirmidhi, nga Ebu Hurejre, si edhe nga Ali b. Ebu Talib. Shënon edhe Ebu Nuajm, nga Huzejfe.

Amr b. Shejbe ka treguar: *"Isha në Meke, mes Safes e Merves, dhe pashë një person mbi një mushkë, e para tij shkonin dy prej djemve të tij që largonin popullin nga rruga me ashpërsi. Kaluan disa vite, u nisa për në Bagdad, e në hyrje të Bagdadit kalova mbi një urë. Aty ishte një person, zbathur, krye-shpaluar e flokët pa prerë. Nisa ta shikoj me vëmendje, e ai më tha:*

- Çfarë ke që më shikon ashtu?

- Po më ngjason në dikë që e kam parë në Meke; thashë, dhe ia përshkrova personin me mushkë, e ai tha:

- Po, unë jam ai!

- Çfarë ka bërë Allahu me ty?; e pyeta, e më tha:

- Isha mendjemadh atje ku të tjerët ishin modestë, e Allahu më përuli atje ku të tjerët janë të lartësuar!"

Mugire b. Muslim ka thënë: *"Ne e respektonim Ibrahim Nehain ashtu siç respektohet vet halifeja, por ai gjithmonë na thoshte: "Kur unë isha fakihi i Kufes, ishte një kohë e keqe". Ju tregoi se dituria e tij në atë kohë nuk ishte respektuar, prandaj mos ta respektojnë tash.*

E Ata es-Sulemi, kur dëgjonte bubullimën, e mbante barkun nga dhimbja, si gratë me dhimbje të lindjes, ulej e çohej, e thoshte: *"Kjo është për shkak të kryeneçësisë time; po të vdisja unë, do të rehatoheshit."*

Bishr el-Hafi ka këshilluar: *“Gjeni shpëtimin nga ata që kërkojnë dynjallëkun, duke mos ju dhënë selam.”*

Një person e uroi Abdullah b. el-Mubarekun:

- *Allahu të dhashtë atë që e shpreson!;* e Abdullahi i tha:

- *Shpresa vjen pas marifetit; e ku është marifeti që të vije shpresa?*

Disa nga Kurejshët po lavdëroheshin me fisnikërinë e vet në prani të Selman Farisit, r.a., e ai ju tha:

- *Unë nuk kam me çka të lavdërohem; jam krijuar nga sperma, do të bëhem kufomë e qelbur, e më pas do të shkoj te peshorja, në Ditën e Gjykimit. Nëse atëherë veprat e mia të mira më peshojnë më shumë, unë jam fisnik, e nëse më peshojnë gjynahet, atëherë jam i përbuzur.*

Ebu Bekr es-Siddik r.a., ka thënë: *“Fisnikërinë e gjetëm në takva, pasurinë në jekin, e nderin në modesti.”*

Kërkojmë ndihmën e Allahut Teala.

Kapitulli i katërt
HAKIKATI DHE ZARARI I MENDJEMADHËSISË

Dije se mendjemadhësia ndahet në dy: në të jashtme (*zahir*), dhe të brendshme (*batin*). Mendjemadhësia e brendshme është ahlak në nefsi, ndërsa mendjemadhësia e jashtme shihet në veprime. Në fakt, më e drejtë është të thuhet se mendjemadhësia është ky ahlaku i brendshëm, ndërsa veprimet e jashtme janë frytet e tij. Prandaj kur kjo sëmundje shfaqet në gjymtyrë, për atë person thuhet se sillet me mendjemadhësi, e kur nuk shfaqet, thuhet se është mendjemadh në nefsi.

Pra, mendjemadhësia në esencë është ahlak që gjendet në natyrën e njeriut, që është dëshira për ta treguar veten më të mirë se tjetri. Kjo do të thotë se mendjemadhësia kërkon dy persona: personi që sillet me mendjemadhësi dhe personi ndaj të cilit ky sillet me mendjemadhësi, dhe këtu *mendjemadhësia* dallon nga *mburrja (vetëlavdërimi)*, bile dikush mund të mburret edhe kur është vetëm, por nuk sillet me mendjemadhësi.

Pra, mburrja është vetëlavdërim, ndërsa mendjemadhësia është ta shohësh veten më të mirë se tjetri; dhe secili mburacak nuk është edhe mendjemadh. Sepse njeriu shpesh mund ta lavdërojë veten por edhe ta shohë dikë tjetër më të mirë se veten, dhe të mos sillet me mendjemadhësi.

Vet mendjemadhësia shfaqet vetëm me bashkimin e tri kushteve: kur personi për vete supozon se është në një pozitë të caktuar, pastaj supozon se dikush tjetër është në një pozitë ndryshe, e pas kësaj pozitën e vet e sheh më të lartë se të atij tjetrit.

Pra, nga kjo lind ahlaku i mendjemadhësisë. Nëse vetëm përçmon tjetrin, kjo nuk do të thotë se është edhe mendjemadh, por nuk po themi se kjo e përjashton mendjemadhësinë. Ndoshta kjo gjendje e vetëlavdërimit shtohet duke sjellë kënaqësi dhe zgjerim të zemrës te personi, dhe personi fillon të anojë kah ajo që ai e beson, mburret përpara të tjerëve, dhe kjo e tërheq në mendjemadhësi.

Prandaj Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Kërkoj strehim te Ti nga prirja e mendjemadhësisë.”***⁴¹

⁴¹ Është përmendur më herët.

E kur Omerit r.a., një person i kërkoi leje që pas namazit të sabahut të mbajë vaz, Omeri, r.a., i tha:
“Kam frikë se bëhesh mendjemadh e fillon ta shohësh veten se je në Mars!”

Kur njeriu e sheh veten me këso sy, ai mburret dhe sillet me mendjemadhësi. Pra, mendjemadhësia është shpërfaqje e gjendjes së brendshme. Kësaj mund t'i thuhet edhe *kryelartësi* dhe *mburrje*.

Prandaj, Ibn Abbas r.a., në ajetin:

“Ata nuk kanë tjetër në zemrat e tyre vetëm se një mendjemadhësi, me të cilën nuk do t'ia arrijnë qëllimit...” (40-Gafir: 56), mendjemadhësinë e interpretoi si madhështi (*adhamet*).

Kjo madhështi e tyre e rremë kërkon veprime të caktuara, të jashtme e të brendshme, e që kjo quhet *mendjemadhësi*. Sa herë e sheh veten më lartë se të tjerët, fillon t'i shohë të tjerët si më të ulët, më pa vlerë, i largon nga vetja, nuk shoqërohet me ta, dëshiron t'i shohë si shërbëtorë. Bile as si të tillë nuk i pranon.

Nëse mendjemadhësia e tij është më e butë, ai ka frikë të jetë i barabartë me tjetrin, nuk dëshiron të jetë në të njëjtin vend me të, kur ecin krah për krah dhe vijnë në rrugën e ngushtë ai mundohet të kalojë i pari, ulet më lartë kur janë në tubim, pret që tjetri i pari t'i japë selam, dëshiron që tjetri të përmbushë nevojat e tij, nëse nuk i përmbushë - kjo i duket e papranueshme.

Tutje, nëse ftohet në debat dhe tjetri ofron dëshmi dhe argumente të qëndrueshme për mendimin e vet, ky nga mendjemadhësia as nuk përgjigjet. Nuk pranon këshillë, e nëse tjetri i përgjigjet, ky zemërohet. Si mësues, nuk sillet mirë me nxënësit, i ofendon, tallet me ta dhe pret shërbim prej tyre. Njerëzit e thjeshtë i shikon si gomarët, i konsideron të paditur dhe pa vlerë.

Thënë shkurt, veprimet dhe sjelljet nga mendjemadhësia janë të panumërta e nuk ka nevojë t'i numërojmë secilën, sepse dihen.

Kjo është mendjemadhësia. Zarari i saj është i madh dhe mashtrimi i saj është i rrezikshëm. Njerëz të dalluar janë shkatërruar prej saj. Bile edhe ndër abidët, zahidët dhe dijetarët, pak janë ata që mund t'i shpëtojnë, e lëre më njerëzit e thjeshtë.

E si mund mendjemadhësia të mos jetë zarar i madh e shkatërrues kur Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Nuk do të hyjë në xhennet ai që në zemër ka edhe një grimcë mendjemadhësi.”***⁴²

Mendjemadhësia e pengon robin të hyjë në xhenet sepse ajo hyn mes tij dhe besimtarëve tjerë. Dyert e xhennetit i hapë ahlaku i bukur; mendjemadhësia dhe vetëvlerësimi i mbyllin ato. Mendjemadhi nuk posedon cilësinë që të dojë për tjetrin atë që do për vete.

Tek ai nuk gjendet modestia - koka e ahlakut të bukur. Mendjemadhi nuk do të shpëtojë nga sëmundjet si urrejtja, zemërimi dhe zilia; nuk jep këshilla të mira, nuk pranon këshilla, nuk mund të përmbahet nga përgojimi. Nuk ka kuptim të numërohen më shumë!

Shkurtimisht, mendjemëdhenjtë përdorin çdo të keqe për të ruajtur mendjemadhësinë e vet dhe ashtu i humbin të gjitha cilësitë e mira. Prandaj kushdo që ka qoftë edhe një grimë mendjemadhësi në zemër nuk do të hyjë në xhenet. Veset e këqija tërheqin njëri-tjetrin. Edhe pse ka shumë lloje të mendjemadhësisë, më të këqijat janë ato që pengojnë mësimin e diturisë, pranimin e së vërtetës dhe nënshtrimin.

⁴² U përmend më herët

Ka shumë ajete që qortojnë mendjemadhësinë;
Allahu Teala thotë:

**“E melaiket kanë shtrirë duart e veta (me ndëshkim)
e (thonë): *Shpëtojeni pra vetveten (nëse mundeni).
Tash përjetoni dënimin e turpshëm për shkak se e
thoshit të pavërtetën për Allahun, dhe silleshit me
mendjemadhësi ndaj argumenteve të Tij.”***

6-Enam: 93,

**“Atyre u thuhet: *“Hyni në dyert e xhehenemit, ku do
të qëndroni përgjithmonë!”* Sa vend i shëmtuar që
është ai për mendjemëdhenjtë.”** 39-Zumer:72

Pastaj na njofton se vuajtjes më të rëndë në
xhehenem do t’i ekspozohen më kokëfortët ndaj Tij:

**“Do të ndajmë prej çdo grupi atë që ka qenë më
kokëfortë ndaj të Gjithëmëshirshmit.”** 19-Merjem: 69

Allahu Teala gjithashtu thotë:

**“Ata që nuk besojnë në jetën tjetër, i kanë zemrat
mohuese të së vërtetës dhe janë mendjemëdhenj.”**

16-Nahl: 22

**“Të dobët ju thonë atyre që madhështoheshin:
*Sikur të mos ishit ju, ne do të ishim besimtarë”***

34-Sebe: 31

“...ata që tregohen mendjemëdhenj e nuk duan të Më adhurojnë (të Më bëjnë ibadet), do të hyjnë në xhehenem të poshtëruar”. 40-Gafir: 60

dhe thotë,

“Do t’i largoj nga argumentet e Mia ata të cilët bëjnë mendjemadhësi në tokë pa kurrfarë arsyeje.”

7-Araf: 146.

Në një komentim të këtij ajeti të fundit, thuhet:

“Do ta tërheq kuptimin e Kur’anit nga zemrat e tyre”, e në një tjetër:

“Do t’ju mbuloj zemrat e tyre, që të mos mund të shohin fshehtësitë e botës së melekutit”; ndërsa Ibn Xhurejh këtë e komenton si:

“Do t’i largojë zemrat e tyre nga të menduarit për ajete dhe nga marrja e mësimave prej tyre.”

Siç ka thënë Isa, a.s.:

“Bima rritet në fushë, në tokë të ujshme dhe të butë, e nuk rritet në male dhe në tokë të fortë”; edhe hikmeti zhvillohet në zemrat e të përulurve, por jo në zemrat e mendjemëdhenjve.

A nuk e sheh se si ai e çon kokën deri në tavan, dhe e godet kokën, e kush e ul kokën, tavani i ofron hije dhe mbrojtje. Kjo tregon se si njerëzit mendjemëdhenj janë të privuar nga hikmeti. Prandaj Resulallahu, s.a.v.s., tha se mohimi i së vërtetës është mendjemadhësi:

“Mendjemadhësia është ajo që refuzon të vërtetën dhe përçmon njerëzit.”⁴³

⁴³ Muslim, nga Ibn Mesud, Tirmidhi, Ahmed i nga Ukbe b. Amir dhe Bejheki, nga Ebu Rejhan.

Kapitulli i pestë

**NDAJ KUJT SHPREHET MENDJEMADHËSIA, GRADAT E
SAJ, PJESET DHE PËRFUNDIMI**

Dije se mendjemadhi sillet me mendjemadhësi ndaj Allahut Teala, ndaj të Dërguarit e Tij, apo edhe ndaj njerëzve të tjerë. Njeriu është i krijuar me mundësinë të jetë i pamëshirshëm dhe xhahil, prandaj ai nganjëherë sillet me mendjemadhësi ndaj Krijuesit, e nganjëherë ndaj krijesave të Tij. E në raport me atë se ndaj kujt shprehet, mendjemadhësia ndahet në tri:

MENDJEMADHËSIA NDAJ ALLAHUT TEALA

Ky është lloji më i keq i mendjemadhësisë, e sepse i kësaj është padituria dhe shfrenimi. Shembull e kemi Nemrudin. Ai ia dha vetes detyrë të luftojë kundër Rabbit të botëve. E njëjta vlen për shumë xhahilë që nuk e njohën Rabbin e botëve, siç tregohet edhe për Faraonin dhe të ngjashmit me të që pretendonin se janë zotë. Nga mendjemadhësia e vet. Faraoni tha:

“Unë jam Rabbi juaj më i lartë!” (79-Naziat :24), sepse nuk deshë ta pranojë se ishte rob i Allahut.

Prandaj Allahu Teala thotë:

“...ata që tregohen mendjemëdhenj e nuk duan të Më adhurojnë (të Më bëjnë ibadet), do të hyjnë në xhehenem të poshtëruar”. 40-Gafir: 60

dhe thotë:

“Mesihut nuk do t’i vijë rëndë të pranojë se është rob i Allahut, e as melaikëve më të afërm.” 4-Nisa: 172,

dhe thotë:

“E kur u është thënë atyre: “Bëjini sexhde të Gjithëmëshirshmit”, ata thanë: “E kush është i Gjithëmëshirshmi? A t’i bëjmë sexhde pse ti na urdhëron?” E kjo edhe më tepër ua shtoi refuzimin.”

25-Furkan: 60

MENDJEMADHËSIA NDAJ PEJGAMBERËVE

Kjo do të thotë të mos pranojë t’i përshtatet një personi si vetja. Kjo ndodh prej verbërisë dhe mendjemadhësisë së vet; ai mendon se ka të drejtë, nuk i pason pejgamberët dhe ashtu mbetet në xhahiliet. Ndonjëherë ndodh edhe krah diturisë, kur ai e di se pejgamberët duhet pasuar, por nefsi e pengon ta pranojë të vërtetën dhe ta pasojë Pejgamberin.

Allahu Teala na tregon fjalët e tyre:

“Si t’u besojmë dy njerëzve që janë si ne,”

23-Muminun: 47,

dhe:

“Ju jeni vetëm njerëz, si ne” 14-Ibrahim: 10, dhe:

“Nëse ju i bindeni një njeriu si ju, me siguri, do të jeni të humbur!” 23-Muminun: 34.

Allahu Teala gjithashtu tregon:

“Ata, që nuk shpresojnë se do të takohen me Ne, thonë: Pse nuk na dërgohen neve engjëjt ose të shohim Zotin tonë? Ata, me të vërtetë, janë treguar kryeneçë dhe kanë kaluar çdo kufi në arrogancë.” 25-Furkan: 21,

“Ata thonë: Sikur t’i kishte zbritur atij (Muhammedit) një melaïke?!” 6-Enam: 8,

“Përse nuk kanë ardhur bashkë me të melaïke?”

43-Zuhruf: 53.

Allahu Teala gjithashtu thotë:

“Ai (Faraoni) dhe ushtria e tij u sollën në tokë me kryeneçësi ndaj të vërtetës dhe menduan se nuk do të kthehen te Ne.” 28-Kasas: 39.

Faraoni ishte mendjemadh edhe ndaj Allahut edhe ndaj të Dërguarit të Tij. Vehb ka treguar se Musa a.s., i tha Faraonit:

- *Beso në Allah, e pasuria dhe sulltanati le të jenë tuat.* Faraoni i tha:

- *Më lejo të konsultohem me Haman-in!*; e kur e pyeti Haman-in, ai i tha:

- *Ti njihesh zot mes nesh, ty të adhurojnë, e ti tash të jesh rob që adhuron!*, dhe Faraoni refuzoi të jetë rob i Allahut e të pasojë Musanë, a.s..

Allahu Teala na njofton edhe për fjalët e Kurejshëve, kur thanë:

“Sikur t’i kishte zbritur ky Kur’an ndonjë njeriu të madh prej njerit nga këto dy qytete! (nga Mekke ose Taifa)” 43-Zuhruf: 31.

Lidhur me këtë ajet, Katede ka thënë: *“Njerëz të mëdhenj të Mekes dhe Taifes ishin Velid b. Mugire dhe Ebu Mesud es-Sakafi. Mushrikët kërkuan për pejgamber një njeri më të madh, e thanë:*

- *Ky është jetim, si na e dërgoi Allahu këtë?; e Allahu Teala tha: “A thua ata e përcaktojnë mëshirën (pejgamberllëkun) e Rabbit tënd?”* 43-Zuhruf: 32

Allahu Teala gjithashtu thotë:

“Kështu, Ne i kemi bërë disa prej tyre si sprovë për të tjerët, që të thonë: *Vallë, këta janë ata prej nesh, që Allahu u ka dhuruar mirësi?! A mos vallë, Allahu nuk i njeh më mirë ata që i janë mirënjohës?*” (6-Enam: 53), pra, e përçmuan Pejgamberin dhe nuk e konsideruan të denjë për atë pozitë.

Një ditë, udhëheqësit e Kurejshëve i thanë Resulallahut, s.a.v.s.:

- *Si mund të ulemi me ju kur të rrethojnë këta të varfër?*”, duke i konsideruar më pak të vlefshëm për shkak të varfërisë së tyre, dhe duke refuzuar me mendjemadhësi të ulen bashkë me ta. Me atë rast Allahu Teala zbriti ajetin:

“Mos i largo ata që në mëngjes dhe në mbrëmje i luten Rabbit të tyre duke dëshiruar mirësinë e Tij. Ti nuk je aspak përgjegjës për ata e as ata nuk janë përgjegjës për ty. Nëse ti i dëbon ata, atëherë do të jesh keqbërës.” 6-Enam: 52

Allahu Teala gjithashtu tregon:

“Përkufizoje veten tënde me ata që lusin Rabbin e tyre mëngjes e mbrëmje, e që kanë për qëllim kënaqësinë (razinë) e Tij, dhe mos i hiq sytë e tu prej tyre e të kërkosh bukurinë e kësaj bote.” 18-Kehf: 28

Pas kësaj Allahu na njofton për habinë e tyre kur hynë në xhehenem e aty nuk i gjejnë ata që këtyre ju dukeshin më pak të vlefshëm, e do të thonë:

“Ç’është që nuk po i shohim disa burra që ne i konsideronim prej të këqijve” (38-Sad: 62), e thuhet se fjala është për Ammarin, Bilalin, Suhejb dhe Mikdad, r.a..

Disa prej tyre u penguan nga mendjemadhësia e tyre të mendojnë se Muhammedi është Pejgamberi i vërtetë, e të tjerë, edhe pse e dinin se Muhammedi është Pejgamberi i vërtetë, mendjemadhësia e tyre pengoi që ta pranojnë. Allahu Teala na njofton për ta:

“kur u erdhi ajo që e dinin se është e vërtetë, ata e mohuan atë!” 2-Bekare: 89,

dhe thotë:

“Kështu, ata i mohuan ato padrejtësisht dhe me mendjemadhësi, edhe pse shpirti i tyre i besonte për të vërteta.” 27-Neml: 14

Kjo mendjemadhësi, edhe pse në shkallë më ulët, është afër mendjemadhësisë ndaj Allahut Teala, sepse është refuzim i urdhrit të Allahut.

MENDJEMADHËSIA NDAJ NJERËZVE TË TJERË

Lloji i tretë është sjellja me mendjemadhësi ndaj të tjerëve. Personi mendon se vlen më shumë se tjetri, veten e mbivlerëson, e tjetrin e nënvlerëson. Prandaj nuk pranon të pasojë të tjerët sepse, sipas mendimit të tij, ata kanë më pak vlerë. Refuzon edhe t'i shohë të barabartë me veten.

Ky lloj i mendjemadhësisë nuk është si lloji i parë dhe i dytë që i shpjeguam, por edhe ky është i rrezikshëm, në dy aspekte:

1). Madhëria, madhështia, lartësia, dhe epërsia absolute janë cilësi që i takojnë vetëm Allahut Teala. Si mund të jetë mendjemadh njeriu që është i krijuar, që vet nuk ka fuqi për asgjë? Kur njeriu sillet me mendjemadhësi, kjo do të thotë se ai po lufton kundër Allahut për një cilësi që i takon vetëm Allahut. Kjo është si një hyzmetçar të vendos kurorën e sulltanit në kokë, të ulet në fronin e tij dhe të sundojë. A mund të imagjinohet një guxim dhe krim më i madh për atë hyzmetçar?! Pa dyshim se ai do t'i nënshtrohet dënimit më të ashpër nga sulltani.

Në një hadith kudsî, Resulallahu, s.a.v.s., tregon se Allahu Teala ka thënë:

“Madhëria është këmisha Ime, e krenaria është xhybe e Imja. Kushdo që përpiqet të jetë ortak me Mua në këtë çështje, Unë do t’i thyej kurrizin.”; në kuptimin: *Këto janë cilësi të veçanta të Miat dhe askush pos Meje nuk është i denjë për to, dhe kush lavdërohet me to po lavdërohet me një nga cilësitë e Mia.*

Meqenëse këto cilësi nuk i takojnë asnjë robi, atëherë ai që sjellët me mendjemadhësi ndaj robërve tjerë të Allahut, po kryen krim kundër Allahut, sepse kushdo që nënvlerëson shërbëtorët e sultanit, po bën atë që mund ta bëjë vetëm sultani. Ai po lufton kundër urdhrit të sultanit, e nuk e ka gradën e sultanit. Të gjithë njerëzit janë robë të Allahut Teala, dhe vetëm Allahu Teala ka të drejtë të shpërfaqë madhështi dhe lartësim karshi tyre, e kush sjellët me mendjemadhësi ndaj ndonjërit prej robëve të Allahut, ai po ia konteston Allahut një të drejtë të Allahut, të cilën ia përshkruan vetes. Dallimi mes Faraonit dhe këtyre është si dallimi mes atij që dëshiron t’ia merr sovranitetin sundimtarit dhe atyre që i trajtojnë keq shërbëtorët e sundimtarit.

2). Kur njeriun e mbështjellë turpi i mendjemadhësisë, kjo gjendje e fton të kundërshtojë urdhrat e Allahut Teala. Sepse mendjemadhi nga tjetri e refuzon edhe të vërtetën. Prandaj ti i sheh ata si debatojnë për çështje të fesë, dhe menjëherë përpigjen të mohojnë njëri-tjetrin me egoizëm. Bile, nëse e dëgjon të vërtetën nga kundërshtari, menjëherë përpigjet në mënyra të ndryshme ta shtrembërojë dhe kundërshtojë. E këto janë cilësi të qafirëve dhe mynafikëve. Dhe Allahu Teala na i tregon cilësitë e tyre:

“Ata që nuk besuan thanë: Mos e dëgjoni këtë Kur'an dhe kur të lexohet ai, ju bëni zhurmë (bërtitni) ashtu që ta pengoni!” 41-Fusilet: 26

Secili që hyn në diskutim, ai dëshiron vetëm që ta mposhtë bashkëbiseduesin e ta heshtë me argumentim, e jo që të arrijë te e vërteta e të shërbehet me të, ai është me qafirët dhe mynafikët. Kjo i përfshinë edhe ata që refuzojnë të pranojnë këshillë. Allahu Teala thotë:

“Kur atij i thuhet Kije frikë Allahun!, ai mburret dhe bën edhe më shumë të këqija.” (2-Bekare: 206).

Kur Omeri r.a., e lexoi këtë ajet, tha: ***“Të Allahut jemi dhe vetëm tek Ai do të kthehemi!”*** (2: 156), dhe vazhdoi duke treguar një fatkeqësi të madhe:

“Njëri urdhëroi veprat e mira dhe i ndaloj të këqijat, por e vranë. Një tjetër tha:

- *Pse vranë njeriun që urdhëroi të mirën dhe ndaloj të keqen?, e mohuesi u acarua, dhe e vrau edhe këtë.”*

Ndërsa Ibn Mesud ka treguar: “*Njeriut nuk i duhet gjynah më i madh se sa që, kur t’i thuhet:*

- *Kije frikë Allahun!, ai të përgjigjet:*

- *Shikoje ti veten!’*

Një person po hante para Resulallahut, s.a.v.s., me dorën e majtë, e Resulallahu, s.a.v.s., i tha:

- *Ha me dorën e djathtë!* Ai tha:

- *Nuk mundem!,* e Resulallahu, s.a.v.s., i tha:

- *Si nuk mundesh? Nuk të pengon asgjë përveç mendjemadhësisë!’* Pas kësaj, ky personi më kurrë nuk e afroi dorën e majtë tek goja.⁴⁴

Mendjemadhësia edhe ndaj njerëzve është rrugë shumë e gabuar, sepse duke u nisur nga njerëzit, kjo e zvarrit mendjemadhin deri aty sa e bën mendjemadh edhe ndaj Allahut. Allahu Teala për këtë solli shembullin e Iblisit. Gjithçka që na është treguar për të shërben për të nxjerrë mësim;

⁴⁴ Muslim, nga Seleme b. el-Ekve.

Iblisi tha:

- *Unë jam më i mirë se ai*, që është mendjemadhësi në raport me esencën, sepse edhe vazhdoi:

“Mua më krijove nga zjarri, kurse atë e krijove nga balta.” (38-Sad: 76), dhe kjo mendjemadhësi e shtyu të mos e bënte sexhden që e urdhëroi Allahu Teala. Fillimi ishte mendjemadhësia e Iblisit dhe zilia e tij ndaj Ademit a.s., ndërsa përfundoi me shkatërrimin e tij të përjetshëm për kundërshtimin e urdhrit të Allahut.

Pra, kjo që shpjeguam është një nga fatkeqësitë e mëdha të mendjemadhësisë ndaj robërve të Allahut Teala.

E kur Sabit b. Kajs i tha Resulallahut s.a.v.s.:

- *O Resulallah, mua më pëlqen të veshi rroba të bukura, a është kjo mendjemadhësi?*, Resulallahu, s.a.v.s., tha:

- ***Jo, nuk është. Mendjemadhësi është vetëlavdërimi karshi të Vërtetës dhe nënçmimi i të tjerëve***; dhe mendjemadhësinë e shpjegoi me këto dy fatkeqësi; fatkeqësia e parë është kur vetja mendohet si më i mirë, e fatkeqësia e dytë është mohimi i së Vërtetës.

Edhe në një hadith tjetër, Resulallahu, s.a.v.s., thotë:

“Mendjemadhësia është mohim i të vërtetës.”

Kushdo që mendon se është më i mirë se të tjerët dhe i përulë e nënvlerëson ata, që me vetëdije refuzon dhe nuk e pranon të vërtetën që gjen te ata, ai është mendjemadh ndaj njerëzve. Ai që nuk i nënshtrohet Allahut dhe nuk i respekton urdhrat e Tij, është mendjemadh ndaj Allahut dhe të Dërguarit të Tij.

Kapitulli i gjashtë

ÇKA E BËN NJERIUN MENDJEMADH

Dije se, njeriu bëhet mendjemadh vetëm atëherë kur e sheh veten shumë të rëndësishëm, e kjo ndodh kur beson se posedon ndonjë cilësi të përsosur. Cilësitë e përsosura ndahen në dy: fetare, dhe të dynjasë. Cilësi të përsosura fetare janë dituria dhe veprimi e të dynjasë janë prejardhja, fisnikëria, bukuria, fuqia, pasuria, si edhe numër i madh i hyzmeqarëve. Pra, janë gjithsej shtatë sebepe për mendjemadhësi:

Sebepe i parë është dituria. Mendjemadhësia përhapet me shpejtësi në mesin e dijetarëve. Resulallahu s.a.v.s., ka thënë:

“Fatkeqësia e diturisë është mendjemadhësia.”⁴⁵

Dijetari dëshiron menjëherë të nderohet me nderin e diturisë, beson se është i stolisur me bukurinë dhe përsosmërinë e saj, e sheh veten të madh dhe fillon t'i përçmojë njerëzit. I konsideron xhahilë, bile fillon t'i shohë si kafshë, gjithmonë pret respekt dhe nderim prej tyre.

⁴⁵ Kada'i dhe Emu Mensur Dejlemi, nga Alia r.a..

Ata flasin mirë për të, por ai nuk flet mirë për ta, pret që ata të ngritën në këmbë për të, t'i përgjigjen thirrjes së tij, dhe këto i konsideron mirësi dhe hyzmet, për të cilin njerëzit duhet të jenë falënderues. Mendon se është më i përzgjedhuri mes tyre prandaj mund të sillet me ta siç ky dëshiron, ndërsa ata e kanë për detyrë t'i nënshtrohen dhe ta shërbejnë, si falënderim. Zakonisht ky prej tyre ka dobi, e ata prej tij jo. Ata e vizitojnë, por ky ata jo. Kur sëmuret, ata shkojnë ta vizitojnë, kur ata sëmuren ky nuk shkon. Kushdo që shoqërohet me të, ky kërkon t'i shërbejë, e përdorë për nevoja të veta. Nëse personi dështon në këtë, ky e dënon ashpër, thuat se diturinë që ju ofron është mirësi që ky ua bën atyre, prandaj, mendon se meriton shpërblim.

Kjo është mendjemadhësia e tij në lidhje me çështjet e dynjasë. E në lidhje me ahiretin, mendjemadhësia e tij ndaj të tjerëve vërehet në atë se veten e konsideron në shkallë më të lartë dhe më me vlerë te Allahu se sa të tjerët, prandaj më shumë frikësohet për ata se sa për veten, e shpreson se vet do të kalojë më mirë e më lehtë se sa ata.

Njerëz të tillë është më e drejtë të quhen xhahilë se sa dijetarë. Dituri e vërtetë është të njohësh veten dhe Rabbin tënd, të kesh frikë nga rreziku i frymës së fundit, të njohësh dëshminë e Allahut Teala për dijetarët dhe të njohësh rreziqet e diturisë. Këto do të shpjegohen te pjesa për shërimin e mendjemadhësisë përmes diturisë.

Dituria e vërtetë e shton edhe frikën nga Madhështia e Allahut Teala, shton modestinë dhe qetësinë e zemrës. Dijetari i vërtetë, mendon se nuk ka falënderuar mjaftueshëm për nimetin e diturisë që i është dhënë atij, dhe e di se Allahu Teala do ta pyesë:

- *Çfarë bëre ti me diturinë?*, prandaj dëshiron t'i shohë të gjithë si më të mirë se veten.

Për këtë shkak Ebu Derda ka thënë:

- *Kujt i shtohet dituria, i shtohen edhe vuajtjet shpirtërore."*

E nëse ti pyet: *"Si ndodh që, me shtimin e diturisë, tek disa shtohet edhe mendjemadhësia dhe ndjenja se kanë shpëtuar nga dënimi?"*; atëherë dije se, ka dy shkaqe:

1). Dituria me të cilën merret i tilli, nuk është dituri e vërtetë. Dituri e vërtetë është ajo me të cilën robi e njeh veten dhe Allahun, e kupton rrezikun e takimit me Allahun dhe të largimit nga Allahu.

Kjo dituri shton frikën dhe modestinë, jo mendjemadhësinë dhe sigurinë nga dënimi:

“Në të vërtetë, nga robërit e Tij, Allahut i frikësohen vetëm dijetarët.” 35-Fatir: 28

Sa për dituritë tjera, si mjekësia, matematika, linguistika, poezia, gramatika dhe debatimi; nëse merret vetëm me këto dhe e mbush mendjen me to, këto e shtojnë mendjemadhësinë dhe përçarjen. Këto më e udhës është të quhen *profesione* se sa *dituri*. Dituri e vërtetë është ajo me të cilën robi e njeh veten, e njeh Krijuesin, Mirëbërësin, dhe mëson mënyrat e ibadetit. E kjo dituri zakonisht ngjall ndjenjën e modestisë.

2). Personi i cili merret me dituri ka ahlak të keq, zemrën e ngurtësuar, sjelljen e keqe. Ajo që para së gjithash i duhet personit është të përmirësojë ahlakun përmes kundërshtimit të dëshirave të nefsit.

Nëse nuk e përmirëson nefsin, nuk e pastron zemrën, nuk ka për qëllim razinë e Allahut - zemra e tij mbetet në pisllek, e në këtë gjendje, pavarësisht se me çfarë diturie angazhohet, dituria që ai e fiton hyn në enë të pistë. Prandaj ajo dituri nuk jep fryt të mirë dhe veprimet e atij personi nuk shihen si të mira.

Vehb e shpjegon këtë me një shembull: *“Dituria është si një shi i dobishëm, që nga qielli bie i pijshëm e i pastër, e druri e pi me rrënjët e veta, e përpunon sipas llojit të frytit të vet, dhe shiu te fryti i hidhur e shton hidhësinë, e te fryti i ëmbël e shton ëmbëlsinë.”*

Edhe diturinë njerëzit e mësojnë përmendësh dhe e ndryshojnë sipas interesit të vet, ashtu që ajo dituri te mendjemadhi shton mendjemadhësinë, e te i modesti e shton modestinë. Ai që synon mendjemadhësinë, është xhahil. E kur xhahili fiton dituri, atij dituria i bëhet vegël për mendjemadhësi, me çka ky xhahili e shton mendjemadhësinë e vet. Por nëse ai xhahil i frikësohet Allahut për shkak të xhahilietit të vet, me shtimin e diturisë, duke menduar për madhështinë e Allahut, atij i shtohet edhe frika ndaj Allahut, i shtohet mëshira dhe modestia.

Domethënë, dituria është sebepi më i madh i mendjemadhësisë. Prandaj Allahu Teala i tha të Dërguarit të Tij, s.a.v.s.:

“E të jesh i butë ndaj besimtarëve që të pasojnë ty!”
26-Shuara: 215,

dhe:

“Sikur të ishe i ashpër dhe i vrazhdë, ata do të largoheshin prej teje” 3-Ali Imran: 159.

E duke përshkruar peygamberët e Tij, Allahu Teala thotë:

“modest e i butë ndaj besimtarëve, por i ashpër dhe i fortë ndaj mosbesimtarëve.” 5-Maide: 54

Transmetohet nga Abbasi, r.a., se Resulallahu s.a.v.s., ka thënë: ***“Do të vijë një popull që do të lexojë Kur’an, e nuk ju kalon tutje prej gjuhëve, por do të thonë:***

- Ne lexojmë Kur’an, a ka kush që lexon më mirë se ne, a ka kush më i dijshtëm se ne?!”, e më pas u kthye kah as’habët, e ju tha: “Ata janë nga ju, e do të jenë lëndë djegëse e Zjarrit.”⁴⁶

⁴⁶ Ibn Mubarek.

Në këtë kuptim edhe Omeri r.a., ka thënë: *“Mos u bëj prej dijetarëve mendjemëdhenj, sepse dituria jote nuk mund t’ia kalojë paditurisë tënde.”*

Temim ed-Dari kërkoi leje nga Omer r.a., të rrëfejë tregime, e Omeri e refuzoi e i tha: *“Kjo është sikur të presh gurmazin tënd!”*

Një ditë Huzejfe, pasi ju fali namazin xhematit, ju tha: *“Gjeni vetes një imam tjetër, ose falni namaz secili për vete, sepse gjatë namazit më shkoi mendja që mes jush nuk ka asnjë më të mirë se unë! E kjo është shenjë e mendjemadhësisë. Prandaj, nuk do ta bëj më këtë detyrë.”*

Nëse dikush si Huzejfe r.a., nuk mund të ishte i sigurt nga sulmi i mendjemadhësisë, si mund të shpëtojnë nga mendjemadhësia të dobëtit e këtij ummeti që erdhën pas tij?! Ku mund të gjesh sot në sipërfaqen e Tokës një dijetar që dituria e tij t’ia thyejë mendjemadhësinë dhe t’ia shtojë modestinë? Një person i tillë është shumë i rrallë për të gjetur. Nëse gjendet, ai është *siddik* i kohës së vet, nga dituria e tij përfitohet, edhe vetëm të shikohet ai, është ibadet.

Nëse dëgjojmë për një person të tillë qoftë edhe në Kinë, do të shkonim menjëherë tek ai, për ta përfituar nga ahlaku dhe bereqeti i tij. Ka shumë pak gjasa që një person i tillë të dalë në këtë kohë. Këso njerëz arritën gradën e afërsisë me Allahun, por u zhdukën qysh në shekujt e parë

Në kohët tona ka shumë pak edhe aso dijetarë që mërziten për shkak që nuk e arrijnë këtë gradë.

Sikur të mos ishte sihariqi i Resulallahut, s.a.v.s.: ***“Do të vijë një kohë kur ummeti im do të shpëtojë edhe nëse bëjnë një të dhjetën e asaj që bëni ju”***⁴⁷, Allahi na ruajt, medoemos do të kishim rënë në dëshpërim. Do të doja që edhe ne ta bëjmë një të dhjetën si ata.

Sebep i dytë I mendjemadhësisë është veprimi dhe ibadeti. Ata që bëjnë vepra të mira dhe ibadet nuk mund t'i shpëtojnë poshtërimit të mendjemadhësisë dhe vetëlavdërimit.

Zahidi dhe abidi, për shkak se zemrat e njerëzve ju anojnë, mund të bëhen mendjemëdhenj, edhe për fe edhe për dynjallëk.

⁴⁷ Ahmedi, nga Ebu Dherr.

Sa për dynjallëk, ata mendojnë se meritojnë të vizitohen nga të tjerët, por jo që këta ta vizitojnë dikë tjetër. Presin që të tjerët të kujdesen për nevojat e tyre, t'i nderojnë, t'ju bëjnë vend në mexhlis, të flasin për mirësinë dhe devotshmërinë që këta e paskan. Konsiderojnë se ibadetin që i bëjnë Allahut është dobi për njerëzit.

Sa për mendjemadhësisë së tyre në fe: ata besojnë se të gjithë të tjerët do të shkatërrohen, e ata do të shpëtojnë, por me këso bindje, ata vet janë në shkatërrim. Prandaj Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Kur dëgjon dikë duke thënë: ‘Është shkatërruar njerëzia’, në fakt ai vet është më i shkatërruari.”***⁴⁸

Sepse me këto fjalë ai po i nënçmon njerëzit, lavdërohet se Allahu do ta falë, e ndjen veten të sigurt dhe nuk i frikësohet dënimit të Tij. E si mundet ky të mos ketë frikë kur i mjafton e keqja që po i nënçmon njerëzit. E Resulallahu, s.a.v.s., gjithashtu ka thënë: ***“Mjafton e keqja për njeriun kur e nënçmon vëllanë e tij musliman.”***⁴⁹

⁴⁸ Muslimi, nga Ebu Hurejre.

⁴⁹ Muslimi, nga Ebu Hurejre.

Sa dallon ky prej atij që vëllain musliman e do për rizanë e Allahut, e nderon dhe ju kërkon të tjerëve ta nderojnë, i dëshiron më shumë të mira se vetes. Njerëzit kuptojnë çka është shpëtimi duke e respektuar atë, për rizanë e Allahut, përmes afërsisë me të i afrohen Allahut, por ky vet bëhet gjithnjë e më i urryer tek Allahu, sepse distancohet dhe largohet nga njerëzit, thuaj se është përçmim i tij nëse shoqërohet me ta.

Ata e donë këtë për shkak të gradës që ky ka, dhe ashtu bëhen të denjë që Allahu t'i vendosë ata në vendin e këtij, përderisa ky i nënçmon e i refuzon, prandaj ky bëhet i denjë që Allahu plotësisht ta harrojë e braktisë. Tregohet se ishte një person mes popullit të Beni Israil që e quanin *i prishuri i Beni Israilit*, për shkak të shumë të këqijave që i bënte. Ai kaloi një herë pranë një personi tjetër, që e quanin *i devotshmi i Beni Israilit*, e që mbi kokë kishte një re, që i bënte hije. Duke kaluar pranë tij, ky i prishuri mendoi:

- *Unë jam i prishuri i Beni Israilit; e ky është i devotshmi i Beni Israil. Nëse ulem pranë tij, shpresoj që Allahu Teala të më falë për hir të tij; dhe u ul pranë. Ky i devotshmi mendoi: "Unë jam i devotshmi i Beni Israilit, e ky është i prishuri i Beni Israil. Si mund të ulet ky pranë meje?!"*; dhe duke ndjerë përçmim ndaj tij, i tha:

- *Largohu nga unë!*, e Allahu Teala i shpalli pejgamberit të asaj kohe:

- ***Urdhëroi të dytë të fillojnë veprat e tyre nga fillimi; të prishurin e fala, e të devotshmit ia shkatërrova veprat!***, e në një transmetim tjetër të kësaj ndodhie thuhet edhe se reja lëvizi mbi kokën e atij që më parë ishte i prishur.

Kjo do të thotë se Allahu Teala shikon qëllimet në zemrat e njerëzve. Xhahili tregoi përlësinë e vet nga frika prej Allahut dhe tregoi nijetin që t'i nënshtrohet Allahut me të gjithë zemrën. Personi me këtë nijet është më i vlefshëm tek Allahu se dijetari mendjemadh ose i devotshmi mburracak. E tregohet edhe për një person nga Beni Israilët që me këmbë e shkeli në qafë një të devotshëm që ishte në sexhde. Ky i devotshmi tha:

- *Largoje këmbën! Vallahi, këtë nuk do falë Allahu!*; e Allahu Teala i shpalli:

- ***O ti që po bëhesh mendjemadh në emër Timin, ty nuk të fal!***⁵⁰

⁵⁰ Ebu Davud dhe Hakimi, nga Ebu Hurejre.

Ndërsa Hasan Basri ka thënë: *“Mendjemadhësia e dervishit që vesh rroba të vrazhda nga leshi është më e keqe se mendjemadhësia e atij që vesh rroba të zbukuruara nga puplini, ani që secili prej tyre e sheh veten më lartë se ky tjetri.”*

Shumica e zahidëve nuk mund t'i shpëtojnë këtij rreziku, dhe nëse dikush e tallë ose shqetëson, thotë: *“Sigurisht që Allahu Teala nuk do t'i falë këta që më tallin dhe shqetësojnë,”* e me këtë pëson zemërimin e Allahut.

E po të tallet ose shqetësohet ndonjë musliman tjetër në të njëjtën mënyrë, ky nuk do të reagoje sikur për vete, dhe nuk do ta dënonte veprimin e njëjtë, në mënyrë të njëjtë. Kjo për shkak se vetes i jep vlerë shumë më të lartë, e ky është xhahiliyet që përmbledhë edhe mendjemadhësinë, edhe mburrjen. Bilem, xhahiliyeti dhe budallallëku i disa prej tyre shkon aq larg sa për ata që i shqetësojnë, thonë: *“Së shpejti do të shihni fatkeqësinë që do t'ju ndodhin!”*, dhe nëse ata vërtet pësojnë ndonjë fatkeqësi, ky pretendon se kjo është keramet i tij dhe mendon se Allahu Teala është hakmarrë në emër të tij.

Mirëpo ai e di se ka shumë qafirë që e shajnë edhe Allahun dhe të Dërguarin e Tij, (s.a.v.s.), i torturuan pejgamberët, disa edhe i kanë vrarë, por Allahu ju dha afat, e nuk i dënoi në këtë dynja. Madje i fali ata që u bënë muslimanë pas këtyre krimeve dhe nuk i dënoi në këtë botë e nuk do t'i dënojë as në botën tjetër. E xhahili mendjemadh mendon se ai tek Allahu është në gradë më të lartë se sa që janë pejgamberët e Allahut, dhe mendon se Allahu po hakmerret për të dhe po i dënon keqbërësit, edhe pse nuk u hakmor për pejgamberët.

Ky i gjorë është i urryer te Allahu, për shkak të mendjemadhtësisë dhe mburrjes që ka, e ai as nuk është i vetëdijshëm.

Kjo është gjendja e njerëzve mendjemëdhenj.

E zahidët e mençur flasin siç fliste Ata es-Sulemi, kur frynte erë ose godiste bubullima, që thoshte: *“Kjo po ju godet juve, për shkak të kundërshtimit tim. Sikur të vdisja unë, e njerëzit të shpëtojnë!”*, ose atë që e tha një tjetër kur u kthye nga Arafati:

“Po të mos isha unë në mesin e tyre, padyshim se Allahu Teala do t'i mëshirojë.”

Shih dallimin mes këtyre dy zahidëve. Njëri i frikësohet Allahut edhe për veprat e tij haptas edhe për të fshehtat, e ibadetet e veta nuk i konsideron të vlefshme.

Tjetri ndonjëherë fsheh gjëra që do të ishin argëtuese për shejtanin, si dyfytërsia, mendjemadhësia, zilia, urrejtja dhe mashtrimi, por pret shpërblim nga Allahu për veprat e veta. Kushdo që është i bindur se është në gradë më të lartë se ndonjë prej robërve tjerë të Allahut, atij, për shkak të xhahilietit së vet, do t'i shkatërrohen të gjitha veprat. xhahilietit është gjynahi më i madh që e largon njeriun nga Allahu.

E ai që mendon se është më i vlefshëm se tjetri është xhahili më i madh, dhe ai mendon se nuk do ta dënojë Allahu. Por, vetëm ata që janë në zarar mund të jenë të sigurt nga dënimi i Allahut Teala.

Resulallahut, s.a.v.s., ia kishin lavdëruar një person, e kur një ditë ai erdhi papritur, as'habët thanë:

- *O Resulallah, ky është ai për të cilin të treguam!*; e Resulallahu, s.a.v.s., tha:

- *Unë shoh një njollë shejtani në fytyrën e tij.* Ky ju dha selam e u ul, e Resulallahu, s.a.v.s., e pyeti:

- Pashë Allahun ma thuaj të vërtetën, kur hyre këtu, a the me vete se në këtë xhemat nuk ka më të virtytshëm se ti?, e ai tha:

- Po, o Resulallah.⁵¹

Çka fshihte në zemër ai person, Resulallahu, s.a.v.s. me nurin e pejgamberllëkut, ia pa në fytyrë, si një njollë e zezë. Kësaj fatkeqësie mund t'i shpëtojnë vetëm ata që i mbron Allahu Teala.

Megjithatë, duhet cekur këtu se te dijetarët dhe te zahidët rreziku nga mendjemadhësia lajmërohet në tri shkallë:

Shkalla e parë: edhe pse në zemrën e tij është vendosur sëmundja e mendjemadhësisë dhe ai e sheh veten në gradë më të lartë se të tjerët, ai megjithatë përpiqet të tregojë modesti duke u sjellë si dikush që i sheh të tjerët më lartë se veten. Pema e mendjemadhësisë i ka lëshuar rrënjë në zemër, por ky ia pret degët.

Shkalla e dytë është që mendjemadhësia i shpërfaqet në veprime, prandaj ky pret që njerëzit të ngritën në këmbë për të, t'i ofrojnë vend në krye kur

⁵¹ Ahmedi, Bezzar dhe Darekutni, nga Enesi r.a..

janë në mexhlis, t'i japin përparësi atij ndaj kolegëve dhe moshatarëve të tij, dhe zemërohet me ata që nuk e respektojnë.

Kufiri më i ulët i këso sjellje të dijetarëve është largimi nga njerëzit, e te zahidët kjo vërehet kur e mërrol fytyrën, e rrudh ballin, e kthen kokën anash thuaj se dëshiron të largohet nga njerëzit, sepse i pengojnë ose është i zemëruar në ta. Ky meskini nuk e di se devotshmëria nuk është në fytyrë që ta mërrol fytyrën, nuk është në ballë që ta rrudh ballin, nuk është në kokë që ta kthejë majtas e djathtas, nuk është në xhybe për ta mbledhur; devotshmëria është në zemër. Resulallahu, s.a.v.s., tregoi në gjoksin e vet, e tha: "***Devotshmëria është këtu.***"⁵²

E Resulallahu s.a.v.s., ishte njeriu më bujar dhe më i devotshëm, ishte në shkallën më të lartë të ahlakut, më gojëmbli, më i buzëqeshuri. Prandaj Haris b. Xheze ez-Zubejd, as'hab i Resulallahut, s.a.v.s., ka thënë:

"Më pëlqen ai që lexon Kur'an me buzëqeshje."

Kur ti e takon dikë i buzëqeshur, por ai mërrolet, ai po shpreh epërsi ndaj teje me dijen e vet. Allahu Teala

⁵² Muslimi, nga Ebu Hurejre, e është përmendur edhe më herët.

mos i shtoftë njerëz të tillë mes nesh! Po të ishte Allahu Teala i kënaqur me këso sjellje, nuk do t'i thoshte të Dërguarit të Tij:

“bëhu i butë me besimtarët që të pasojnë ty!”

26-Shuara: 215

Shkalla e tretë: gjendja e atyre me mendjemadhësi në veprime është më e lehtë se e këtyre në shkallën e tretë. Këta mendjemadhësinë e shprehin me gjuhë, flasin për pastërtinë e zemrave të veta, për gjendjet dhe gradat e veta, që të tregojnë se janë në epërsi, me dije dhe veprim. Një zahid i tillë, për shembull, shprehë epërsi ndaj një zahidi tjetër duke thënë: *“Kush është ai? Çfarë ibadeti bën? Çfarë zahidi është ai? Sa është larguar nga dynjallëku?”*, e të ngjashme, dhe flet keq për të, e më pas fillon ta lavdërojë veten:

“Unë jam duke agjëruar për një kohë të gjatë, unë nuk fle gjithë natën, bëj hatme çdo ditë, e ai filani fle gjithë natën e nuk lexon shumë Kur’an”, dhe fjalë të ngjashme.

Ndonjëherë tërthorazi pohon se vet ka zemër të pastër, duke treguar se si filani a fisteku ka dashur ta dëmtojë, e për këtë atij filanit i ka vdekur fëmija, ose i ka humbë pasuria, ose është sëmurë rëndë, duke aluduar se ky posedon edhe keramete.

Sa për mendjemadhësisë me veprimet, ato i thekson kur është me xhemat; nëse ata falin namaz të natës, ky falë edhe më shumë, nëse ata agjërojnë, ky agjëron më gjatë, për të treguar epërsi ndaj tyre.

Kështu ai e shton ibadetin e vet vetëm që të mos thuhet se dikush tjetër bën më shumë ibadet se ky ose ka iman më të fortë se ky.”

E dijetari mendjemadh lavdërohet duke thënë se i di të gjitha dituritë, e di hakikatin e çështjeve, se ka mësuar nga filan shejhu i njohur, e tjetrit i thotë: : *“kush je ti; çfarë vlere ke; prej kujt ke mësuar; sa hadithe ke dëgjuar”*, e të gjitha këto i thotë për të nënçmuar kundërshtarin dhe për ta lartësuar veten. Gjithashtu, gjithmonë mundohet të mbizotërojë në debate dhe ditë-e-natë kërkon dituri të cilën do ta përdorë në diskutime me të tjerët, në debate, në gara në të shprehurit, në rimë dhe në mbamendje të transmetimeve të rralla e të pazakonta; e krejt kjo për të treguar virtytin e vet dhe të metat e kundërshtarit. Mëson përmendësh hadithe që t’i përmirësojë të tjerët kur të gabojnë, që edhe me këtë të tregojë vlerat e diturisë së tij dhe mangësitë e diturisë së tyre.

Kur dikush prej tyre thotë diçka të gabuar, ky gëzohet që mund ta turpërojë. Kur kundërshtari e thotë të vërtetën, ky mërzhitet, me frikën se tash do të mendohet se ai qenka më i dijshtëm se ky.

Të gjitha këto janë cilësi të mendjemadhësisë dhe forma të saj në praktikë. A ka njeri që mund të shpëtohet nga të gjitha këto, ose bile nga disa prej tyre? Si mund të pretendojë të ketë epërsi ai e që di se ka një nga këto degë të mendjemadhësisë dhe di se Resulallahu, s.a.v.s. ka thënë: ***“Në xhennet nuk do të hyjë ai që në zemër ka mendjemadhësi edhe sa një farë e sinapit”***.

Do të doja ta kuptoj, si mundet njeriu të sjellët me mendjemadhësi ndaj të tjerëve, kur Resulallahu, s.a.v.s., na njoftoi se i atilli është banor i xhehenemit?!

Epërsia i takon atij që ka shpëtuar nga xhehenemi, e i tilli nuk është mendjemadh dhe nuk pretendon epërsi. Dijetar i vërtetë është ai që e kupton urdhrin e Allahut Teala:

“Ti tek Ne ke vlerë vetëm derisa ti nuk e sheh veten tënde të vlefshëm, e kur mendon se je i vlefshëm, atëherë tek Ne nuk ke vlerë.”

Nuk është e drejtë të quhet *dijetar* dikush që nuk e kupton këtë çështje të fesë. E ai që e kupton këtë, nuk e sheh veten të vlefshëm dhe nuk sillet me mendjemadhësi. Pra, kjo është mendjemadhësia me dituri dhe veprim.

Sebepi i tretë i mendjemadhësisë është fisnikëria. Ai që ka prejardhje fisnike e konsideron më pak të vlefshëm atë që nuk ka aso prejardhje, qoftë ai edhe në grada më të larta se ky, me dituri e veprim. Disa sillen aq me mendjemadhësi sa konsiderojnë se të tjerët janë pronë dhe skllëvër të tyre, e nuk shoqërohen me ta. Kjo ju shpërfaqet edhe me gjuhë, e duke u lavdëruar me prejardhjen e vet fisnike, të tjerëve ju thonë:

“O Egjiptianë; O Indianë, O Armenianë; Kush je ti; Kush është baba yt; A e din ti kush jam unë; Si mundet dikush si ti të flet me mua;” e të ngjashme.

Kjo sëmundje e mendjemadhësisë me fisnikëri është një pemë me rrënjë të thella në zemër. Asnjë i sojshëm nuk mund të shpëtojë nga kjo, edhe nëse është i drejtë e i mençur. Por, kësó mendjemadhësie mund të mbetet e fshehur, nëse vepron me maturi. Nëse zemërimi e mposht, ky zemërim ia shuan nurin e mendjemprehtësisë, dhe ai shprehë mendjemadhësi me fisnikërinë e vet.

Ebu Dherr tregon: *“Një ditë po debatoja me një person në një mexhlis ku ishte i pranishëm edhe Resulallahu, s.a.v.s.. Në një moment, unë i thashë atij personit “O i biri i zezakes”, e Resulallahu, s.a.v.s., më tha:*

- O Ebu Dherr! E kalove kufirin! Djali i të bardhës nuk është asgjë më i vlefshëm se djali i zezakes!!”⁵³,

e unë u shtriva në tokë, i kërkoja falje atij personi, e i thashë:÷

- Çohu e më shkel në fytyrë! Resulallahu, s.a.v.s., ia tërhoqi vërejtjen Ebu Dherrit sepse Ebu Dherr mendoi se ka epërsi ndaj atij tjetrit vetëm pse ishte i biri i një gruaje të bardhë, që është gabim dhe padituri. Por Ebu Dherr r.a., menjëherë u pendua dhe hoqi rrënjën e pemës së mendjemadhësisë nga zemra e vet me këmbën e atij ndaj të cilit u bë mendjemadh. E kuptoi se vetëm poshtërimi e mposhtë mendjemadhësinë. Gjithashtu, dy persona po lavdëroheshin mes vete në prani të Resulallahut, s.a.v.s., e njëri i tha tjetrit:

- Unë jam i biri i filan fistekut, e ti kush je?!,

e në këtë Resulallahu, s.a.v.s., tha:

⁵³ Ibn Mubarek në *“El-Birr ve’s Sile”*.

- *Dy persona po lavdëroheshin në prani të Musasë (a.s.), dhe njëri prej tyre tha: “Unë jam biri i filanit, të filanit...”, e i numëroi nëntë paraardhës të vet, e Allahu Teala i shpalli Musasë, (a.s.): Tregoi atij që po lavdërohet se nëntë paraardhësit e tij që i përmendi janë në xhehenem, e ky është i dhjetë!*⁵⁴

Resulallahu, s.a.v.s., gjithashtu ka thënë:

*“Asnjë popull të mos lavdërohet me paraardhësit e vet, që tashmë janë bërë qymyr në xhehenem, ose te Allahu do të jenë më të pavlerë se sa insektet që bartin papastërti.”*⁵⁵

Sebepi i katërt i mendjemadhësisë është dukja, e që më shpesh paraqitet te femrat. Kësio lloj vetëlavdërimi shkakton fjalë të këqija, mallkim e përgojim, si edhe tregimin e të metave të të tjerëve.

Ndërsa Ajsha, r.a., tregon: *“Një grua erdhi te Resulallahu, s.a.v.s., e unë bëra me dorë kështu (d.m.th. se është e shkurtër) e Resulallahu, s.a.v.s., më tha:*

*- Ti e përgojove atë!*⁵⁶

⁵⁴ Abdullah b. Ahmed nga Ubejj b. Ka'b.

⁵⁵ Ebu Davud dhe Tirmidhi, si edhe Ibn Hibban, nga Ebu Hurejre.

⁵⁶ Është përmendur në librin për mangësitë e gjuhës.

Këso veprimi rrjedh prej mendjemadhësisë së fshehur. Sepse, po të ishte edhe Ajsha r.a., e shkurtër si ajo grua, nuk do t'i thoshte këto fjalë. Duket se Ajshes i pëlqente gjatësia e vet, prandaj e vërejti se ajo tjetra ishte më e shkurtë dhe bëri me dorë.

Sebepi i pestë i mendjemadhësisë është pasuria. Kjo më së shpeshti gjendet te sundimtarët, për shkak të thesareve që kanë, e thonë: "*Thesaret e mia janë plot!*", ose te tregtarët, për shkak të pasurisë së tyre, e thonë:

"*Unë kam më shumë kapital*"; ose mes agallarëve të fshatit, kur thonë: "*Unë kam më shumë tokë se ti,, edhe rrobat, kuajt e gomarët e mi janë më të mirë se tuat*", ose i pasuri që sjellët me mendjemadhësi ndaj të varfrit, e nënçmon dhe i thotë: "*Ti je një i mjerë, me jetë të përvuajtur. Fukara i këputur! Ndërsa unë jam aq i pasur, sa mund edhe ta blejë për vete dikë si ti! Bile, as shërbëtor nuk do të pranoja. Kush je ti? Çfarë posedon? Mobilet e shtëpisë sime vlejnë më shumë se gjithë pasuria jote. Më shumë harxhoj unë për një ditë se sa që ti ha për një vit!*" Të gjitha këto i thotë sepse e mbivlerëson veten dhe përçmon varfërinë, e kjo vjen nga mosnjohja e vlerës së varfërisë dhe pasojat e këqija të pasurisë.

Për mendjemadhësinë me pasuri dhe me fëmijët
flasin këto ajete:

**“Ai kishte edhe tjetër pasuri. Dhe i tha shokut të
vet, duke biseduar me të: *Unë kam më shumë pasuri se
ti dhe kam rreth më të fortë!*”** 18-Kehf: 34,

ndërsa shoku i vet i përgjigjet:

**“Nëse ti sheh se unë kam më pak pasuri dhe fëmijë,
dije, Rabbi im, mund të më japë diçka më të mirë se
kopshti yt, ndërsa në kopshtin tënd mund të dërgojë një
shkatërrim nga qielli e të gdhijë rrafsh pa asgjë,
ose, të bëjë që uji i tij (kopshtit), të humbasë në
thellësi e të mos mund ta gjesh kurrë më”**

18-Kehf: 39-41.

E më pas Allahu Teala na tregon edhe pasojat e
rënda të mendjemadhësisë, për çka ky personi do të
pendohet shumë, e do të thotë:

**“Ah! Sikur të mos i kisha shoqëruar Rabbit tim
askënd!”** 18-Kehf: 42.

Kështu me mendjemadhësi u soll edhe Karuni.
Allahu Teala na tregon për mendjemadhësinë e tij:

**“Ai (Karuni) doli para popullit të vet me stolinë e vet,
e ata që kishin synim jetën e kësaj bote thanë: “Ah, të**

kishim pasur edhe ne si i është dhënë Karunit, vërtet ai është fatbardhë!" 28-Kasas: 79.

Sebepi i gjashtë i mendjemadhësisë është fuqia ndaj atyre që janë më të dobët e të pafuqishëm.

Sebepi i shtatë i mendjemadhësisë është numri i njerëzve të vet; ndihmësit, nxënësit, skllëvërit, kabilen, të afërmit a fëmijët. Kjo sidomos lajmërohet mes sulltanëve që lavdërohen me numrin e madh të ushtarëve dhe mes dijetarëve për numrin e nxënësve.

Thënë shkurt, mendjemadhësinë mund ta shkaktojë çdo lloj nimeti të cilin personi e posedon dhe e llogarit si të përkryer, e në esencë nimeti që ai e ka nuk është i përkryer. Bile edhe ai që ka sjellje femërore flet për këtë si aftësi shtesë të tijën, e konsideron përkryerje për të lavdëruar veten, ani që është sjellje e neveritshme, e denjë për dënim. E njëjta vlen edhe për gjynahqarin.

Këto janë sebetet për të cilat njerëzit bëhen mendjemëdhenj. Dikush mendon se e posedon ndonjë nimet dhe sillet me mendjemadhësi ndaj atij që nuk e posedon, ose që posedon më pak, ndërsa e vërteta te Allahu mund të jetë krejt ndryshe. Ndoshta ai tjetri te

Allahu ka pozitë të njëjtë si ky, ose edhe më të mirë. Kështu është për shembull me dijetarin që sillet me mendjemadhësi ndaj dijetarit tjetër, duke menduar se vetëm ky është më i dituri, se vlen më shumë se të tjerët. Kërkojmë ndihmën e Allahut Teala dhe mirësinë e Tij, Ai është i Gjithëfuqishmi.

Kapitulli i shtatë

SEBEPET E MENDJEMADHËSISË DHE ÇKA NXITË NË TË

Dije se, mendjemadhësia është ahlak i brendshëm (*batin*), që fryti i shihet jashtë. Më e përshtatshëm është që këtë ta quajmë mburrje me veten, ndërsa *mendjemadhësia* është një ndjenjë e brendshme që e bën njeriun të mbahet rëndë e me të madh. Kjo mendjemadhësi e brendshme ka vetëm një sebeb, që do ta shpjegojmë më vonë. Mburria që ndërlihet me mendjemadhësinë është sëmundje e vetëlavdërimit. Kur njeriut i pëlqen dituria që ka, veprat që i bën apo për ndonjë sebeb tjetër, ai mendon se është në një gradë më lartë se të tjerët, dhe sillet me mendjemadhësi ndaj tyre.

SEBEPET E MENDJEMADHËSISË ZAHIR

Mendjemadhësia *zahir* (e dukshme), i ka tre sebepe: e para është mendjemadhësia brenda vet personit, e dyta është mendjemadhësia ndaj një personi tjetër, dhe e treta është mendjemadhësia ndaj të tjerëve. Sebeb i mendjemadhësisë brenda vet personit është mburrja, e sebeb i mendjemadhësisë ndaj një personi janë urrejtja dhe xhelozia ndaj tij, ndërsa sebeb i mendjemadhësisë ndaj të tjerëve është dyfytërsia.

Pra, nga kjo pikëpamje janë katër sebepe: mburrja, urrejtja, haseti dhe dyfytërsia.

Mburrja,

E thamë se mburrja lind mendjemadhësinë e brendshme dhe ajo mendjemadhësi e brendshme më pas mund të bëhet e dukshme përmes fjalëve, veprave, qëndrimeve e sjelljeve.

Urrejtja

Urrejtja e detyron njeriun të jetë mendjemadh edhe nëse nuk mburret; ai zemërohet për ndonjë sebeb, dhe nga zemërimi mund të sjellët me mendjemadhësi ndaj dikujt të cilin e sheh si të barabartë me veten, madje edhe ndaj dikujt që e konsideron në shkallë më të lartë. Zemërimi i shndërrohet në urrejtje prandaj sjellët me mendjemadhësi ndaj tjetrit edhe pse e di se ai meriton që ky të sjellët me modesti. Ka shumë të poshtër që egoja nuk i lejon të sjellën me modesti ndaj njeriut të madh, për shkak të urrejtjes që kanë ndaj tij; nuk e pranojnë të vërtetën prej tij, nuk i dëgjojnë këshillat e tij, nuk i kërkojnë hallallëkun kur i bëjnë padrejtësi, nuk i kërkojnë falje kur e lëndojnë, nuk e pyesin për çështje që nuk e dinë.

Haseti (Xhelozia)

Edhe haseti rezulton me zemërim e urrejtje, ani që tjetri nuk e meriton atë zemërim, as urrejtje. Këso zemërimi e shtyn personin xheloz deri në mohim të së vërtetës. Nuk i pranon këshillat prej atij që e xhelozon, bile edhe diturinë e refuzon prej tij. Sa shumë ka të tillë që kërkuar dituri, por mbetën në mjerimin e xhahilietit sepse haseti i pengoi të përfitojnë nga ndokush prej rrethit të vet, ose nga ndonjë i afërm i vet. Haseti e largon nga dijetari dhe e bën mendjemadh ndaj tij, ani që ky e di se dijetari nuk meriton mendjemadhësinë e tij, bile meriton modestinë e këtij, për shkak të faziletit së diturisë që dijetari e posedon. Haseti e nxiti në mendjemadhësi ndaj dijetarit, ani që në të fshehtën e vet ky nuk e konsideron veten më me vlerë se dijetari.

Dyfytyrësia

Edhe dyfytyrësia lind mendjemadhësinë. Personi debaton me dikë që nuk e xhelozon as urren, as nuk e konsideron veten në shkallë më të lartë, por nuk sillet me modesti ndaj tij dhe nuk e pranon të vërtetën prej tij, të mos thonë se ai qenka më lartë. Kështu, personi fillon të sillet me mendjemadhësi. Sepse i kësaj mendjemadhësie është dyfytyrësia e tij.

Nganjëherë njeriu shërbehet edhe me pohime të rrejshme për prejardhje fisnike, ani që e di mirë se po gënjen. Më pas nis të sillet me mendjemadhësi ndaj secilit që nuk ka aso prejardhje, në mexhlise lartëson veten mbi ta, në rrugë ecë para tyre, dhe nuk i pëlqen kur e barazojnë me ta në nder e respekt, ani që është i vetëdijshtëm se nuk i meriton këto, dhe ky nuk ka mendjemadhësi brenda vetes, sepse e di mirë se po gënjen për prejardhjen e vet. Dyfytërsia është se për silljen e tij me mendjemadhësi. Në përgjithësi, ata që sillen kështu quhen mendjemëdhenj për shkak të mendjemadhësisë së tyre të brendshme. Allahun e lusim të na udhëzojë në atë që është më e drejta, e Ai e di më së miri!

Kapitulli i tetë

**AHLAKU I NJERËZVE MODEST DHE KU SHFAQET
MODESTIA, E KUR MENDJEMADHËSIA**

Dije se, mendjemadhësia mund të shihet te personi kur ai bën fytyrë të vrenjtur, shikon me bisht të syrit, mban kokën lart, nuk bisedon me të tjerët dhe ulet këmbëkryq ose mbështetur në bërryl. Mendjemadhësia i shihet edhe në mënyrën si flet, në tonin e zërit dhe në theks, si edhe në fjalët që përdor. Mendjemadhësia i shihet edhe në ecje, uljen, qëndrimin dhe lëvizjet e tij dhe në të gjitha veprimet e tij. Ashtu siç ka nga ata që janë mendjemëdhenj në të gjitha këto situata, ka edhe të tillë që janë mendjemëdhenj në disa prej këtyre situatave, e modest në të tjerat. Ka edhe nga ata që nga mendjemadhësia kërkojnë që njerëzit të ngrihen në këmbë para tyre dhe të ju qëndrojnë gatitu. Alia r.a., ka thënë: *“Kush dëshiron të shikojë një xhehenemli le të shikojë atë që rri ulur, e të tjerët qëndrojnë në këmbë para tij.”*, ndërsa Enesi r.a., ka thënë: *“Nuk kishte njeri më të dashur për as’habët se Resulallahu, s.a.v.s., por ata nuk ngriheshin në këmbë kur Resulallahu, s.a.v.s., vinte në mexhlisi e tyre, sepse e dinin se kjo nuk i pëlqente.”*⁵⁷

⁵⁷ Është përmendur në librin për ahlakun e Resulallahut, s.a.v.s..

Mendjemadhësi është edhe kur dikush ecë, e tjetri ecë pas tij, jo pranë tij. Ebu Derda ka thënë. *“Robi largohet nga Allahu përderisa dikush ecën pas tij!”*

Abdurrahman b. Avf r.a., nuk mund të dallohej mes skllëvërve të tij, sepse nga pamja e jashtme nuk dallonte prej tyre e Hasan Basriu nuk e linte askënd të ecte pas tij. Resulallahu, s.a.v.s., ndonjëherë kërkonte që as’habët të dilnin përpara dhe ai ecte mes tyre.⁵⁸ Këtë e bëri ose që t’ju mësojë të tjerëve si të veprojnë, ose edhe për të larguar pëshpërimën për mendjemadhësi, që vjen nga shejtani, ashtu siç e hoqi xhyben e re dhe e veshi të vjetrën gjatë namazit.

Mendjemadhësi është edhe të mos vizitohet dikush, edhe kur ajo vizitë është e dobishme në aspektin fetar, dhe kjo është e kundërt me modestinë.

Sufjan Sevri erdhi në Remlej (vend në Palestinë), e Ibrahim b. Ed’hem dërgoi dikë që ta ftojë te ai e të bisedojnë, dhe Sufjani pranoi. Njerëzit e pyetën:

- *O Ebu Is’hak, vetëm për këtë e ftove?*, e ju tha:
- *Desha të shoh se çfarë modestie ka.*

⁵⁸ Ebu Mensur Dejlemi, nga Ebu Umame.

Mendjemadhësi është edhe kur dikush nuk dëshiron që tjetri të ulet pranë tij, por vetëm përballë. Modestia është e kundërta e kësaj. Ibn Vehb tregon: *“U ula pranë Abdulaziz b. Ebu Revvadit, shpatulla ime prekte shpatullën e tij. U largova pak, e ai më kapi për rroba, më tërhoqi kah vetja e më tha:*

- Pse më trajtoni mua siç i trajtoni tiranët? Nuk mendoj se mes jush ka njeri më të keq se unë!

Enesi r.a., tregon: *“Bile, kur një vajzë e vogël nga Medine e kapi dorën e Resulallahut, s.a.v.s., ai nuk e largoi dorën, deri sa ajo e dërgoi atje ku ishte nisur.”*

Mendjemadhësi është edhe kur personi i ikë shoqërimit me të sëmurin ose me invalidin. Kjo është nga mendjemadhësia, sepse tregohet se derisa Resulallahu s.a.v.s., ishte duke ngrënë me disa prej as’habëve, një i sëmurë nga lija erdhi e u ul në sofër me ta. Lija sapo i ishte bërë kore, dhe as’habët patën frikë prej tij, ndërsa Resulallahu, s.a.v.s., e uli pranë vetes.

Abdullah b. Omer r.a., nuk e largoi nga sofra e vet asnjë të sëmurë, por ulej në sofër me ta.

Mendjemadhësi është edhe kur personi nuk prekë asnjë punë në shtëpinë e vet. Modestia është e kundërta e kësaj.

Tregohet se Omer b. Abdulazizit një natë i erdhi një mysafir. Omeri po shkruante diçka, e llambës po i mbaronte vaji. Mysafiri i tha:

- *Unë do ta rregulloj këtë;* e Omeri i tha:

- *Jo, nuk është e ndershme të lejohet mysafiri t'i shërbejë mikpritësit!* Mysafiri i tha:

- *Atëherë ta thërras shërbëtorin?* e Omeri i tha:

- *Shërbëtori sapo ra në gjumë;* e më pas u ngrit vet, mori llambën dhe shkoi e mbushi me vaj. Kur u kthye, mysafiri e pyeti:

- *O udhëheqës i besimdrejtëve! Ti vet e bërë këtë punë?* e Omeri i tha:

- *Po. Kur shkova isha Omer, edhe kur u ktheva prapë jam Omer; asgjë nuk mu pakësua. Më të mirët tek Allahu janë ata që janë modest.*

Mendjemadhësi është edhe kur personi nuk blen kurrë asgjë nga harxhi për shtëpi, e as nuk i bartë ato rrugës, dhe kjo është e kundërt me modestinë. Resulallahu, s.a.v.s., bartte harxh për në shtëpinë e vet. Alia, r.a., ka thënë: *“Nëse dikush vet i bartë harxhet për familjen e vet, kjo nuk i shkakton atij ndonjë mangësi. Ebu Ebuejde b. El-Xherrah ishte emir, por kur shkonte në hamam, vet e bartte tasin e hamamit.”*

Sabit b. Ebu Malik tregon: *“E pashë Ebu Hurejren si nga pazari po bartte një krah dru, e në atë kohë ishte mëkëmbës i guvernatorit të Medinës, e më tha:*

- O biri i Ebu Malikut, hapi rrugë guvernatorit!”

Esbag b. Nubat ka thënë: *“Thuajse po e shoh Omerin, r.a., në dorën e majtë mishin, në të djathtën kamxhikun, dhe ecte nëpër pazar duke kontrolluar, e më pas shkonte në shtëpi.”*

Dikush ka treguar: *“E pashë Alinë, r.a., si bartte mishin që e kishte vënë në torbë, e i thashë:*

- Ta bartë unë, o udhëheqës i besimdrejtëve?; e tha:

- Jo, më mirë këtë punë ta kryej i zoti i shtëpisë!

Edhe rrobat janë sebeb i mendjemadhësisë, sepse mendjemadhësia dhe modestia shihen përmes veshjes. Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Braktise stolisjen, kënaqja me rroba bezazet është nga imani.”***⁵⁹, e Haruni tregon: *“E pyeta Muanin për kuptimin e shprehjes “bezazet” në tekstin e hadithit, e më tha se janë rrobat e rëndomta.”*

⁵⁹ Ebu Davud dhe Ibn Maxhe, nga Ebu Umame b. Sa'lebe, dhe është përmendur më parë.

Zejd b. Vehb ka treguar: *"E pashë Omerin kur hyri në pazar. Në dorë mbante kamxhikun, e veshur kishte një xhybe me katërmbëdhjetë arna, disa prej lëkurës."*

Disa njerëz nga Basra i erdhën në vizitë Alisë r.a., e kur e panë me xhybe të arnuar i thanë:

- *Çfarë është kjo?*, e Alia r.a., ju tha:
- *Kjo edhe bëhet shembull për besimtarët edhe e largon mendjemadhësinë.*

Isa, a.s., ka thënë: *"Rrobat e bukura janë shenjë e mendjemadhësisë"*, ndërsa Tavusi ka thënë: *"Këto dy petkat që i kam i laj me dorë. Por kur pastrohen, shqetësohem se nis e më pëlqen vetja."*

Tregohet se, Omer b. Abdulaziz, para se të bëhej halife blinte rroba edhe për një mijë dinarë, e thoshte:

- *Të bukura, por pak të vrazhda!* E kur u bë halife, filloi të blejë rroba për pesë dërhëmë, duke thënë:
- *Të bukura, por shumë të buta!* Atëherë e pyetën:
- *O udhëheqës i besimdrejtëve! E ku i ke ato rrobat tjera, kuajt, parfumet e shtrenjta?*, e ai ju tha:
- *Unë isha i dhënë pas kënaqësive dhe gjithmonë dua më shumë. Kur u ngjita në pozitën më të lartë – në halifat, kënaqësitë materiale tani kanë mbaruar, tash po i synoj kënaqësitë që janë tek Allahu Teala.*

Seid b. Suvejd tregon: *“Omer bin Abdulaziz na e fali namazin e xhumasë, e kur u ul, pamë se kishte të veshur këmishë me arna. Dikush i tha:*

- O udhëheqës i besimdrejtëve, Allahu të dha mundësinë, pse nuk vesh rroba më të mira? Ai uli kokën e qëndroi ashtu gjatë, dhe dikur e ngriti kokën, e tha:

- Ekonomizimi në pasuri ka fazilet të madh, e falja e ka faziletin më të madh kur mund të hakmerresh.

Ndërsa Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Ai që për rizanë e Allahut heq dorë nga stolisja dhe nga modestia ndaj Allahut nuk vesh rroba të bukura, Allahu ia përgatit vendin më të lartë në xhenet.”***⁶⁰

Nëse ti thua se Isa a.s., ka thënë: ***“Rrobat e bukura janë shenjë e mendjemadhësisë”,*** e Resulallahu s.a.v.s., po thotë: ***“Jo, kjo nuk është nga mendjemadhësia; mendjemadhësi është kur e mohon të vërtetën dhe i nënçmon njerëzit”,*** atëherë si t'i përshtatim këto dy pohime?; ti dije se rrobat e bukura nuk janë sepse i mendjemadhësisë gjithmonë dhe për secilin. Këtë Resulallahu, s.a.v.s., e pa në gjendjen e Sabit b. Kajs, kur ai pyeti: ***“Mua më pëlqen të stolisem dhe të veshi rroba të bukura; a është kjo mendjemadhësi?”***

⁶⁰ Ebu Seid el-Malini dhe Ebu Nuajm, nga Ibn Abbas.

Resulallahu, s.a.v.s., e dinte se dëshira e tij për pastërti e rroba të bukura nuk ishte që me këto të sjellët me mendjemadhësi, dhe tha:

- ***Jo, kjo nuk është mendjemadhësi.***

Pra, nuk mund të thuhet se gjithsesi ka mendjemadhësi në veshje të bukura e të reja, por nganjëherë ato edhe mund të jenë sebeb për mendjemadhësi, njëjtë si edhe veshja e rrobave të rëndomta që nganjëherë është sebeb për modesti.

Shenjë e një personi mendjemadh është se, kur njerëzit e shohin, ai dëshiron të zbukurohet, e kur është vetëm, as nuk i intereson si duket. Ndërsa shenjë e dashurisë për bukurinë është se njeriu edhe duhet të kujdeset për pamjen dhe veshjen e vet kudo që është, edhe kur është vetëm, dhe kjo nuk është mendjemadhësi. Situatat ndryshojnë, e në disa raste vlejnë fjalët e Isasë, a.s. - se bartja e rrobave të bukura mund të jetë sebeb për mendjemadhësi, e në raste tjera vlejnë fjalët e Resulallahut, s.a.v.s.:

- ***Jo, kjo nuk është mendjemadhësi.***

Pra, bartja e rrobave të bukura e të shtrenjta nuk është domosdo sebeb për mendjemadhësi, por edhe mund të jetë. Gjendjet janë të ndryshme, e në secilën gjendje, e dëshiruar është maturia, pra edhe në veshje; të barten rroba që nuk bien në sy, as si shumë të shtrenjta, e as si shumë të vjetra. Ndërsa Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Hani, pini, vishuni e jepni sadaka, por me masë e pa mendjemadhësi.”***⁶¹, si edhe:

“Allahut Teala i pëlqen të shohë bereqetin e Tij tek robi i Tij.”⁶²

Bekr b. Abdullah Muzeni ka thënë: *“Vishni edhe rrobat e sulltanëve, por zemrat tuaja zbutni me frikën ndaj Allahut”.*

Isa, a.s., ka thënë: *“Çfarë po ndodh me ju që më vini me rroba të murgjive e zemrat si të ujërve grabitqarë?! Vishuni edhe si mbretër, por zbutni zemrat e juaja me frikë ndaj Allahut”.*

Ahlak i personit modest është edhe ta durojë fytyrën ose shkëlqen e të drejtës së tij. Për modestinë, kjo është thelbësore.

⁶¹ Nesai dhe Ibn Maxhe, nga Amr b. Shuaib.

⁶² Tirmidhi, nga Amr b. Shuaib.

Transmetimet nga gjeneratat e para lidhur me këtë i kemi përmendur në librin ***“E keqja e zemërimit, urrejtjes dhe hasetit”***. Shkurtimisht, burim i modestisë është ahlaku i Resulallahut, s.a.v.s., që duhet ta marrim si shembull – në çdo veprim.

Ebu Seleme ka treguar: *“E pyeta Ebu Seid el-Hudrin se çfarë mendon ai për rrobat, ushqimin, pijet dhe mjetet e udhëtimit që shpikën njerëzit, e më tha:*

- O nipi im, ha, pi e vishu në emër të Allahut. Nëse me këto përzihet mendjemadhësia, vetëlavdërimi dhe harxhimi kot, atëherë është gjynah. Bëj punët e shtëpisë siç i bënte Resulallahu, s.a.v.s.; ushqente devenë, e lidhte, pastronte shtëpinë, milte delet, qepte sandalet, arnonte rrobat, hante me shërbëtorin, përgatiste ushqim për të, blinte harxhet e shtëpisë e nuk turpërohej ta bartte çarshisë. Bisedonte me të pasurin e me fukaranë, me të rinjtë e pleqtë. I pari i jepte selam çdo muslimani që e takonte, i ri apo i vjetër, i zi apo i kuq, i lirë apo skllav. Nuk kishte rroba për në shtëpi, e tjera kur del jashtë. Kur e ftonin diku, nuk zbukurohej për të shkuar atje. Nuk e nënçmonte personin që e ftonte, edhe nëse i ofrohej vetëm një hurmë. Nga dreka nuk i mbetej për darkë, dhe hante pak. Ishte i butë, natyrë fisnike, ahlak të mirë, fytyrë të bukur.

Ishte i buzëqeshur, e nuk e përqeshte mjerimin. Kur ishte i mërziur, nuk mërrolej. Kur ishte i zemëruar, nuk ashpërsohej, ishte modest e i xhymertë, kur jepte, nuk e kalonte masën. Ishte i mëshirshëm me të gjithë farefisin dhe të gjithë muslimanët. Kishte zemër të butë. Gjithmonë shikonte përpara. Kurrë nuk pati mundim nga tej-ngrënia, as kurrë nuk e zgjati dorën me lakmi...”

Ebu Seleme shkoi te Ajsha, r.a., e i tregoi fjalët e Ebu Seid për modestinë e Resulallahut, s.a.v.s., e ajo i tha:

- Nuk ka gabuar as një fjalë! Bile pak ka thënë. Sepse nuk të ka treguar se Resulallahu, s.a.v.s., kurrë nuk hëngri deri sa u ngop, se nuk iu ankua kujt, se varfëria ishte më e dashur për të se bollëku dhe pasuria. Uria, që gjithë natën e bënte të dridhej, nuk e pengonte që atë ditë ta agjërojë. Po ta luste Rabbin e vet t’ia dhurojë të gjitha thesaret dhe frutat e dynjasë, jetë në bollëk e luks, nga lindja në perëndim, Allahu do t’ia dhuronte. Shpesh kam qarë nga dhembshuria për shkak të urisë që duronte. Një natë, me dorën time ia fërkoja stomakun, e i thashë:

- Çfarë po ndodh? A nuk mund të marrësh nga dynjaja vetëm aq sa ta largon urinë e të jep forcë?; e më tha:

- O Ajsha, vëllezërit e mi pejgamberë duruan edhe në situata shumë më të vështira se kjo, dhe kështu arritën te Rabbi i tyre e fituan grada të larta. Më vije turp të jetoj në begati, e në ahiret të marr gradë më të ulët se ata. Do të vuaj këtu për disa ditë, që të jem i lumtur në jetën e përjetshme. Qëllimi dhe dëshira ime janë që të jem afër vëllezërve të mi.”

Ajsha r.a., duke vazhduar, tha:

“Pas kësaj bisede, nuk kaluan as një javë dhe ai ndërroi jetë.”

Ajo që transmetohet për gjendjet e Resulallahut, s.a.v.s., përfshinë plotësisht modestinë. Kush do që të jenë modest, le ta pasojë Resulallahun, s.a.v.s.. Nuk ka injorancë më të madhe se sa ta shohësh veten në gradë më të lartë se i Dërguari i Allahut dhe të mos jesh i kënaqur me atë që Resulallahu, s.a.v.s ishte i kënaqur. Ai ka gradën më të lartë, edhe në dynja edhe në ahiret, dhe respekti apo epërsia mund të synohet vetëm duke e pasuar atë. Shih për këtë, kur e kritikuan Omerin, r.a., për rrobat e grisura dhe të arnuara që kishte veshur kur hyri në Sham, Omeri tha:

“Ne jemi një popull që kemi gjetur lartësim me Islamin, e nuk kërkojmë madhështi me diçka tjetër.”

Ebu Derda ka thënë: “Allahu ka disa robë që quhen *abdallë*; janë trashëgimtarë të pejgamberëve dhe shtylla të sipërfaqes së Tokës. Kur përfundoi pejgamberllëku, Allahu i caktoi këta njerëz nga ummeti i Muhammedit, s.a.v.s., për këtë detyrë. Ata nuk janë më lartë se të tjerët me shumë agjërim, namaz e dukje, por me takva të pastër, nijet të mirë, sinqeritet ndaj muslimanëve; këshillojnë për rizanë e Allahut. Ata u ngritën në këtë gradë me durim e pa u frikësuar, me modesti e pa u poshtëruar. I zgjodhi Allahu, e janë tridhjetë ose katërdhjetë. Zemrat i kanë si zemra e Ibrahimit (a.s). Nëse njëri vdes, Allahu cakton një tjetër.

O vëllai im! Dije se, ata nuk mallkojnë askënd, nuk shqetësojnë askënd, nuk ofendojnë askënd, nuk flasin keq për askënd, dhe askujt nuk i kanë lakmi. Janë njerëzit më të pastër, më zemërbutë dhe më bujarë. Shenjë dalluese e tyre është xhymertllëku, nga natyra janë të buzëqeshur, e cilësi e tyre është selameti. Nuk janë prej atyre që sot janë të përulur e nesër gafil. Vazhdimisht, dhe dukshëm, janë në atë gradë të lartë që e kanë. Kujdesen për pamjen e vet të jashtme, por as era nuk mund të pengojë afërsinë e tyre me Allahun. Zemrat e tyre me gëzim ngritën drejt Allahut, duke e dëshiruar Allahun. Ata garojnë mes vete me vepra të mira dhe janë përpara të gjithëve në garën e bamirësisë. Këta janë ushtarë të Allahut, dhe do të jenë fitues.”

Transmetuesi i kësaj tregon: *"I thashë Ebu Derdas:*

- Nuk kam dëgjuar për cilësi më të mira se këto; si mund ta arrij unë këtë gradë?; e më tha:

*- Duke e braktisur dynjanë. Kur e urren dynjanë, i drejtohesh ahiretit. Sa më shumë e do ahiretin, aq më shumë largohesh prej dynjasë. Sa më shumë largohesh prej dynjasë, aq më shumë gjen dobi për vete. Allahu Teala, për kërkesën e mirë të robit, i tregon atij rrugën e drejtë, dhe e mbron. Dhe dije se këto që t'i tregova janë në Kur'anin Famëlartë: **S'ka dyshim se Allahu është me ata që janë të devotshëm** (që ruhen prej të këqijave) **dhe me ata që janë bamirës.** (16-Nahl: 128)."*

Jahja b. Kesir ka thënë: *"Ne menduam për këtë, dhe vërtetë që nuk gjetëm kënaqësi në asgjë tjetër pos në dashurinë ndaj Allahut dhe ndaj rizasë së Tij!"*

O Allah, bëj që edhe ne të jemi nga ata të cilët më së shumti të duan Ty, e vetëm ata me të cilët Ti je i kënaqur do ta arrijnë dashurinë Tënde. Salat dhe selam zotërisë tonë, Muhammedit s.a.v.s., prijës i pejgamberëve, edhe ehli-bejtit e as'habëve të tij, të ndershëm e të pastër.

Kapitulli i nëntë
**SHËRIMI I MENDJEMADHËSISË DHE ARRITJA E
MODESTISË**

Dije se, mendjemadhësia është një nga gjërat që shkatërrojnë. Nuk ka njeri që ka shpëtuar plotësisht nga mendjemadhësia, e largimi i saj është detyrë, për secilin. Por nga mendjemadhësia nuk mund të shpëtohet vetëm me dëshira; ajo duhet të shërohet duke përdorur ilaçet kundër saj.

E në shërimin e mendjemadhësisë janë dy pjesë:

Pjesa e parë është çrrënjësja e mendjemadhësisë nga zemra, e ilaç për këtë janë dituria dhe veprimi. Shërimi i plotë vjen vetëm me përdorimin e të dyjave. Dituri është njohja e vetes, dhe Rabbit të vet, dhe kjo i mjafton për ta larguar mendjemadhësinë nga vetja. Sepse, kur njeriu e njeh veten, e kupton se është më i ulëti nga më të ulëtit dhe se është i privuar nga gjithçka, dhe e kupton se më mirë për të është të sillet me modesti. E kur e njeh Rabbin e vet, e kupton se vetëm Atij i takon madhështia dhe lartësimi.

Njohja e Rabbit të vet është kufiri i fundit i diturisë *mukashefe*, dhe për këtë do të mund të flitej gjatë. Edhe për njohjen e vetes do të mund të flitej gjatë, por do të shpjegojmë vetëm pjesën që është e dobishme në arritjen e modestisë. Mjafton një ajet nga Kur’ani Famëlartë, sepse ata që kanë mendjemprehtësi e kuptojnë se në Kur’anin Famëlartë gjendet dituria edhe për ata që jetuan më parë edhe për ata që tek do të vijnë:

“Mallkuar qoftë njeriu! Sa mosmirënjohës që është ai!

Po prej çkafi e krijoi Ai atë?

Atë e krijoi prej një pike uji dhe e përgatiti.

Pastaj atij ia lehtësoi rrugën.

Mandej atë e bëri të vdesë dhe atij i bëri varr (të varroset).

Pastaj kur të dojë Ai e ringjallë atë.,”

80-Abese: 17-22

Ky ajet tregon fillimin e krijimit të njeriut, fazat nëpër të cilat kalon, dhe fundin e tij. Le të mendojë njeriu për këtë, që ta arrijë kuptimin. Fillimi i tij ishte një hiç, pra asgjë, e për kohë të gjata as që ekzistonte. As mosekzistenca e tij nuk ka fillim. A ka diçka më pavlerë se mosekzistenca? E njeriu ishte i tillë.

Më pas Allahu e krijoi nga më e keqja dhe më e pista (sperma). E krijoi nga dheu, sperma, gjaku dhe copat e mishit. Më pas ia krijoi eshtrat e ia mbështolli me mish. Me pak fjalë, ky është fillimi i njeriut. U krijua nga gjëra pa vlerë dhe në gradën më të ulët. Nuk u krijua menjëherë në fillimin e tij si i përsosur, por si një materie pa jetë që nuk dëgjon, nuk sheh, nuk ndjen, nuk lëvizë, nuk flet, nuk kapë, nuk kupton e as nuk di. Domethënë, ai ishte i pajetë, më pas i gjallë, një herë i dobët, pastaj u forcua, njëherë i paditur, pastaj i dijjshëm, një herë i verbër, pastaj iu dhurua shikimi, ishte memec, e iu dha e folmja, ishte i humbur, e u udhëzua, i varfër - pastaj i pasur, i paafte - pastaj me aftësi. Ja, ky është kuptimi i ajetit:

“Po prej çkafi e krijoi Ai atë?

Atë e krijoi prej një pike uji dhe e përgatiti”,

80-Abese: 18, 19,

“Vërtet ka kaluar një periudhë kohore, që njeriu nuk ekzistonte fare si një diçka i përmendur.

Ne e krijuam njeriun nga një pikë fare e përzier për ta sprovuar atë,” 76-Insan: 1, 2.

Pra, Allahu Teala e krijoi njeriun në këtë mënyrë. ***“Pastaj atij ia lehtësoi rrugën”*** (80:20), duke shprehë mirësinë e Tij dhe duke i treguar gjithçka që Ai ia bëri njeriut të lehtë e të qasshme përgjatë gjithë jetës së tij, deri në vdekje.

“Ne e krijuam njeriun nga një pikë fare e përzier, për ta sprovuar dhe e bëmë që të dëgjojë dhe të shohë.

Natyrisht që Ne i treguam atij rrugën e drejtë, që ai të jetë ose mirënjohës, ose mosmirënjohës.”

76-Insan: 2, 3.

Kuptimi i këtyre dy ajeteve është se Allahu Teala ia dhuroi jetën kur ky ishte materie e pajetë; një herë ishte dhé, më pas një pikë fare, ia dha dëgjimin, e ishte i shurdhër, ia dha shikimin, e ky nuk e kishte, i dha fuqi, e ishte i dobët, i dha dituri, e ishte i padije, i krijoi organe me funksione mahnitëse, e nuk i kishte, i dha pasuri, e ky ishte pa të, e ushqe, e ishte i uritur, ishte lakuriq dhe e veshi, dhe rrugën e drejtë ia tregoi, e ishte në huti. Shih sa bukur e ka formësuar, e si ia lehtësoi duke ia treguar rrugën e drejtë. Sa e madhe padituria e tij, të cilën dukshëm e shpërfaqë! Shih këtë mirësi të Allahut dhe shih kryengritjen e njeriut. Sa xhahil është njeriu!

Allahu Teala thotë:

“A nuk sheh njeriu se si Ne e krijuam atë prej pikës së farës, e megjithatë ai bëhet kundërshtar i hapët?!”

36-Ja Sin: 77,

e në një ajet tjetër:

“Një prej shenjave të Tij është që Ai ju krijoi prej dheut, pastaj ja, tashmë ju jeni njerëz të shpërndarë në të gjitha anët.” 30-Rum: 20

Shih mirësitë që Allahu Teala ia dha njeriut, e shpëtoi nga poshtërimi, pamjaftueshmëria e koprracia, e shpëtoi nga pisllëku dhe e ngriti në këtë gradë me dinjitet. Njeriu nuk ishte; e Allahu e krijoi nga hiçi. A ka gjë më të ulët se të jesh një hiç? E krijoi fillimisht nga dhéu, pastaj nga sperma e papastër, dhe krejt kjo që njeriu ta njohë pavlerën e vet, dhe ta dijë ku e ka vendin. Pas kësaj Allahu i dhuroi nimet, që përmes atij nimeti njeriu ta njohë Allahun, madhështinë dhe lartësinë e Tij, dhe ta kuptojë që vetëm Allahut i takon ta shfaqë madhështinë. E për dhuratën e Tij ndaj njeriut, Allahu thotë:

“A nuk i dhamë Ne atij dy sy?

Edhe gjuhë e dy buzë?

Dhe i sqaruam atij për të dy rrugët.”

90-Beled: 8, 9, 10.

Allahu Teala fillimisht tregon për gjendjen e njeriut:

“A nuk ka qenë ai në një pikë uji që derdhet.

E pastaj u bë gjak i trashë,” (75-Kijame: 37, 38),

e më pas njofton për mirësinë e Tij ndaj njeriut:

“e Ai e krijoi dhe e përsosi,

Dhe prej tij i bëri dy lloje: mashkullin dhe femrën.”

(75-Kijame: 38, 39),

dhe krejt kjo që përmes pasardhësve njeriut t’i zgjatet ekzistenca.

E si mundet dikush që fillimin dhe vazhdimësinë e vet e ka të këtillë të jetë mendjemadh dhe mburravec, e në esencë, është krijesa më e ulët dhe më e dobët?

Zaten, sjellja me mendjemadhësi edhe është zakon i atyre që janë në gradë më të ultë, sepse sapo të shpëtojnë nga aso gjendje, menjëherë çojnë hundët e bëhen mendjemëdhenj. Kjo është dëshmi e gjendjes së tyre fillestare, dëshmi e fillimit të tyre të mjerë, ndërsa e gjithë forca dhe fuqia janë nga Allahu. Po të ishte njeriu i përsosur dhe gjithçka të ishte lënë në duart e tija, edhe kohëzgjatja e jetës së tij të jetë në vullnetin e tij, atëherë ndoshta kryengritja e tij duke harruar fillimin dhe përfundimin e vet, edhe do të ishte lejuar, deri diku.

Por, Allahu e krijoi njeriun të tillë që i ekspozohet sëmundjeve të ndryshme e të rënda. Në trup ka papastërti - tëmth, gëlbaz, gazra e gjak, dhe ai me vullnetin e vet për këtë nuk mund të bëjë asgjë. Sado që nuk i pëlqen, ai ndjen uri dhe etje, sëmuret, madje edhe vdekja i vjen pa aprovimin e tij. As nuk mund t'i sjellë vetes dobi, as ta largojë të keqen nga vetja. Nuk mund të dijë gjithçka që dëshiron, dhe harron atë çka do të donte ta mbajë në mend. Dëshiron të harrojë diçka, e nuk mund ta harrojë. Dëshiron ta drejtojë zemrën kah ajo që i duhet, por dalldiset në vesvese, e nuk mund ta zotërojë as zemrën e vet, as nefsin e vet. Ndonjëherë dëshiron diçka, e ajo i bëhet sepër për shkatërrim, e ndonjëherë nuk i pëlqen diçka, e ajo i bëhet sepër për shpëtim. Ushqimi i pëlqen, e ai e shkatërron, ndërsa ilaçet i vijnë të pështira, e ato e shpëtojnë. Për asnjë moment, ditën apo natën, ai nuk mund të jetë i sigurt se nuk do ta humb dëgjimin ose shikimin, se nuk do të humb gjithçka që e ai do në këtë botë, se nuk do t'i dështojë trupi, t'i humbasë mendja, ose ti merret shpirti. Ai nuk varet nga vetja, varet nga Allahu. Është i varur e i nënshtruar. Nëse i lejohet, do të jetojë, e nëse i caktohet t'i merret jeta, do të vdesë. Ai është skllav, është pronë e Rabbit të vet. A ka më të dobët se ai?

Po të mos ishte aq i padijshëm e po ta njihte veten mirë, do ta kuptonte se nuk ka aspak të drejtë të jetë mendjemadh. Njeriu duhet të mendojnë për këtë.

Kjo është jeta e tij që nga lindja deri në vdekjen e tij. Pra, përfundimi i tij, është vdekja:

“Mandej atë e bëri të vdesë dhe atij i bëri varr (të varroset).

Pastaj kur të dojë Ai e ringjallë atë.”

80-Abese: 21, 22.

Kuptimi i këtyre ajeteve është se njeriut do t'i merret shpirti, dëgjimi, shikimi, dija, forca, ndjenja, fuqia, lëvizja dhe aftësia e perceptimit, e do të kthehet në gjendjen e pajetës, ashtu siç ishte në fillimin e vet. Do të mbetet vetëm forma e jashtme e trupit të tij, pa ndjenja, pa lëvizje. Më pas do të vendoset në varr e do të bëhet një kufomë e qelbur, ashtu siç ishte një pikë e ndyrë fare. Organet e tij do të shpërbëhen, mishi i ndahet nga eshtrat. Krimbi do të hajë pjesët e trupit të tij, duke filluar nga faqet dhe pjesët e tjera, ashtu që shndërrohet në jashtëqitje në stomakun e krimbit. Do të jetë kufomë nga e cila ikin edhe insektet, e që te secili njeri tjetër shkakton neveri, ashtu që të gjithë ikin sa më larg, për shkak të erës së tij të tmerrshme.

Do të ishte e mrekullueshme po të mund të kthehej në atë gjendjen e vet fillestare, e të bëhet dhé nga i cili dikush të prodhojë çanak, tavë, edhe shtëpi të ndërtojë, e ky të harrohet, sikur nuk ka ekzistuar kurrë. Ku të jetë ai fat e të kishte mbetur ashtu! Do të ishte e mrekullueshme po të mbetej pjesë e dhéut. Por nuk do të jetë ashtu! Pas një qëndrimi të gjatë në gjendje të shpërbërjes, do të ringjallet që të përjetojë telashe të mëdha. Pasi t'i jenë bashkuar të gjitha pjesët e tij, do të nxjerrët nga varri i vet, përgatitur për tmerri e kiametit. Do ta shohë si ndodh Kiameti, si shqyhet e copëtohet Qielli, si ndryshon Toka, si kodrat lëvizin, si bien yjet, Dielli errësohet, dhe e gjithë atmosfera bëhet e tmerrshme. I sheh melaiket e ashpër e të rreptë, xhehenemin që flakëron e ulërin, dhe xhennetin, të cilin gjynahqari e shikon me mall. Do të shohë fletët e veprave të tij të shpërndara, e do t'i thuhet:

- *Lexo librin tënd!* Ai do të pyes:

- *Çfarë është ky libër?*, e i thuhet:

- *Libri ku dy melaiket të caktuar për ty shënuan mendjemadhësinë tënde me nimetet e dynjasë. Shënuan me kujdes, saktë e në detaje, gjithçka që ti ke thënë e ke bërë, kur ke ngrënë e pirë, kur qëndroje në këmbë e kur ulur, dhe çdo gjë që ti edhe i ke harruar. Tani bëhu gati për të dhënë llogari dhe përgjigje për to. Nëse nuk përgjigjesh do të ndëshkohesh.*

Tmerruar nga ato fjalë, zemra do t'i ndalojë, edhe para se fletët e librit të tij të hapen e në to të shohë secilin veprim të turpshëm që e ka bërë në dynja. E kur t'i shohë, do të bërtasë:

“Të mjerët ne! Çfarë është ky libër që nuk paska lënë asnjë vepër të madhe apo të vogël pa e shënuar”

18-Kehf: 49

Ja, ky është përfundimi i fatit të njeriut. Ky është edhe kuptimi i fjalëve të Allahut Teala:

“dhe, kur të dojë, Ai e ringjall.” 80-Abese: 22.

Si mundet ai që ka këso gjendje të ketë çfarëdo të drejte të sillet me mendjemadhësi dhe të lavdërohet? Si mundet ai të jetë i lumtur në dynja, qoftë edhe për një moment, e lëre më të sillet me paturpësi e kryeneçësi? Qartë iu tregua fillimi i ekzistimit të tij, e edhe mesi. Po t'i tregohej edhe si do t'i jetë përfundimi – Allahu na ruajt! Ndoshta më me dëshirë do të zgjidhte të ishte qen ose derr, që ashtu, bashkë me kafshët tjera të bëhet dhé, e të mos jetë njeri që do të dëgjojë ato fjalë në ditën e Kiametit, ose të shijojë vuajtjen. Nëse në diturinë e Allahut qëndron se ky do të meritojë zjarrin, atëherë edhe derri është më i nderuar, më i mirë e më i lartësuar se ai, sepse derri ishte dhe në fillim e dhe do të jetë edhe në fund, larg nga llogaridhënia dhe vuajtja.

Njerëzit nuk ikin nga qeni e derri, e sikur njerëzit në dynja të mund të shihnin ndonjë gjynahqar në zjarr, do të alivanoseshin ose edhe të vdisnin nga tmerret e aso pamje dhe nga era e keqe e tij. Sikur vetëm një pikë e pijes që do ta pijë ai të bjerë në dynja, të gjithë oqeanet do të kishin erë më të keqe se cofëtina.

Si mundet dikush që fundi i tij është i tillë - përveç atyre që Allahu Teala do t'i falë - dhe është e dyshimtë se ai do të jetë në mesin e atyre që do të falen; pra si mundet ai të jetë i lumtur dhe të tejkalojë kufirin? Si mundet ai të sillet me mendjemadhësi dhe të bëjë zullum? Si mund ta shohë veten si diçka me vlerë, dhe të besojë se është i virtytshëm. Cili njeri kurrë nuk bëri një gabim që meriton dënim, përpos nëse Allahu, me mëshirën e Tij ta falë e t'ia përmirësojë gjendjen. Por njeriu nuk duhet ta humb shpresën në mëshirën e Allahut Teala sepse Ai është i Plotfuqishmi, Fisniku.

Provo ta paramendosh dikë që është dënuar me njëmijë goditje me kamxhik dhe është futur në burg. Aty pret vendimin e dënimit: ose do të falet, ose do të goditet me kamxhik. Si mundet ai në këtë gjendje të sillet me mendjemadhësi ndaj të burgosurve tjerë?

Kjo botë është këso burgu për gjynahqarët. A nuk i mjafton ky dert atij që nuk e di se si do të jetë fundi i tij? Pra, si mund të jetë i tilli mendjemadh? Kjo është mënyra për ta çrrënjosur mendjemadhësinë nga zemra me dituri.

Sa i përket shërimit të mendjemadhësisë me veprim; kjo është sjellja me modesti ndaj të gjithë njerëzve, për rizanë e Allahut. Kjo është e mundur duke vazhduar me ahlakun modest të Resulallahut s.a.v.s., dhe të njerëzve të devotshëm, ashtu siç e shpjeguem në tregimet e tyre. Resulallahu, s.a.v.s.. hante ulur në tokë, e thoshte: ***“Unë jam rob, edhe ha ashtu siç ha robi.”***⁶³

Selman Farisin e pyetën:

- *Pse nuk vesh rroba të reja?*, e ai ju tha:

- *Sepse tash jam një skllav; kur një ditë të jem i lirë, do të vesh rroba të reja!*, duke menduar në lirinë që do ta merr në ahiret.

Modestia fillon me marifet por mund të jetë e plotë vetëm me vepra. Prandaj arabëve mendjemëdhenj ju urdhërua edhe të besojnë, edhe të falin namaz, dhe namazi është quajtur *shtyllë* e fesë, për shkak të fshehtësive në të.

⁶³ Është përmendur te libri për edebet e jetesës.

I gjithë namazi është formë e shprehjes së përlësisë përmes pjesëve të tija, që janë: *kijam, ruku, suxhud*. Para Islamit, arabët e konsideronin përkuljen si poshtërim. Edhe po t'i binte ndonjërit kamxhiku nga dora, ai nuk përulej për ta marrë, ose kur ndonjërit i zgjidhej rripi i sandales, ai nuk përulej që ta lidhë. Hakim b. Hizam ka treguar: *“E pranova Islamin por me kërkesën që të bëj sexhde në këmbë pa lëshuar fytyrën për dhé”*.⁶⁴

Atij kërkesa ia pranua, por më pas imani iu përsos, bile u bë edhe fakih. Sexhdeja ishte poshtërim i skajshëm për njerëzit, prandaj edhe u urdhëruan të bënin sexhde që të thyejë mendjemadhësinë e vet, të largohen nga vetëlavdërimi, e në zemër t'ju mbjellët modestia. Kjo ju është urdhëruar të gjithëve, sepse kijami, rukuja dhe sexhdeja janë veprime që kërkojnë modesti.

Ai që e njëh nefsën e vet, duhet të jetë i kujdesshëm ndaj veprimeve që ia nxitë mendjemadhësia, në mënyrë që modestia t'i bëhet ahlak i natyrshëm. Kjo vjen nga lidhja e fshehtë e zemrës me trupin dhe prej lidhjes së fshehtë të botës materiale me botën e melekutit. E zemra është nga bota e melekutit.

⁶⁴ Ahmedî.

Pjesa e dytë ndërlidhet me mendjemadhësinë që lind nga shtatë sebetet e përmendura më parë. Në librin *“Përbuzja e famës”* kemi shpjeguar se përsosmëria e vërtetë është *dituria* dhe *veprimi*. Gjithçka tjetër që përfundon me vdekjen është një përsosmëri imagjinare. Prandaj dijetari i vërtetë nuk bëhet kollaj mendjemadh.

Megjithatë, le të shpjegojmë mënyrat e shërimit të mendjemadhësisë në ato shtatë sebepe me dituri dhe veprim.

Sebepi i parë i mendjemadhësisë është lavdërimi me prejardhjen. Pra, personi që lavdërohet me prejardhjen e tij duhet ta shërojë zemrën duke i ditur dy gjëra:

E para që ai duhet ta dijë është se lavdërimi me përkryerjen e dikujt tjetër është xhahiliet. Ndërsa poeti ka thënë:

*“Ju lavdëroheni me paraardhësit që i keni pasë,
por çka me fëmijët që ata i lanë pas?!”*

Nëse ai që lavdërohet me prejardhje fisnike, vet është i poshtër, si mundet ai ta fshehë poshtërsinë e vet me përsosmërinë e të tjerëve? Bile, po të ishte gjallë ai me të cilin ky lavdërohet, ai do t'i thoshte:

“Po, vlera për të cilën ti po flet më takon mua, por ti kush je? Ti je si krimbi që u krijua nga urina. A mendon se një krimb i krijuar nga urina e njeriut është më me vlerë se një krimb i krijuar nga urina e kalit? Jo, janë të njëjtë! Dallimi dhe nderi është te njerëzillëku.

E dyta është të njohë prejardhjen e vet të vërtetë. Sepse prejardhjen më të afërm e ka spermën, e më të largëtën – dheun. Allahu Teala njofton:

“Ai që përsosi krijimin e çdo sendi, e krijimin e njeriut e filloi nga balta.

Pastaj bëri që pasardhësit e tij të krijohen prej një pike të lëngut të shpërfillur,” 32-Sexhde: 7, 8.

Si mund të bëhet mendjemadh e të lavdërohet me prejardhjen e vet ai që në fillim ishte grusht dheu që shkelet, e më pas argjilë përzier me ujë, dhe u bë lloç. Si mund të sillet me mendjemadhësi për prejardhjen që e ka të lidhur me më të ulëtën?

Prandaj thuhet në mënyrë poshtërimi: *“Çka ka më të poshtëruar se dheu, me aromë më të pakëndshme se llumi e më të papastër se një pikë sperme?”*

Nëse thua se ai po lavdërohet me afërsinë e tij nga babai, atëherë atë pikën e spermës e ka më të afërt se babanë, dhe në bazë të kësaj le ta njohë pavlerën e vet. Dheu në njërën anë dhe sperma nga ana tjetër, me cilën nga këto mund të lavdërohet? Rrënjët i ka nga një grusht dheu e pasardhës e ka një pikë sperme, pra nuk ka as rrënjë e as pasardhës me të cilët mund të lavdërohet. Prejardhjen e ka skajshëm të mjerë. Këmbët i shkelin edhe në rrënjët e veta, edhe në pasardhësin e vet, sepse është i ndytë, del nga trupi i njeriut dhe i duhet të pastrohet duke u larë. Ja, kjo është prejardhja e vërtetë e njeriut. Ai që e di këtë nuk lavdërohet me prejardhjen e vet dhe pasi ta mësojë këtë dhe t'i hiqet perdja, kurrë nuk do t'i afrohet mendjemadhësisë. Kur arrin këso njohje do të jetë sikur dikush që në fillim pohon me mendjemadhësi se rrjedh nga fisi Benu Hashim, sepse ashtu i kanë thënë, e pastaj njerëz të drejtë e që nuk dyshohen i tregojnë se është djali i një indiani që merrej me hixhame dhe punonte me papastërti, dhe ia heqin perden. A do të mbetej ndonjë gjurmë mendjemadhësie te ai? Ai nis ta shohë veten si më të poshtrin nga njerëzit, vazhdimisht mendon për gjendjen e ulët e vet.

Pra, ai që ka mendjemprehtësi (*basiret*) dhe e di se origjina e tij është fillimisht nga dheu e pastaj nga sperma, sigurisht që nuk bëhet mendjemadh.

Sebepi i dytë i mendjemadhësisë është lavdërimi me bukurinë. Ilaçi për këtë është që, si i mençur, të shikosh gjendjen tënde të brendshme, e jo vetëm pamjen e jashtme, si kafshë. Kur shikon gjendjen tënde të brendshme, aty do të shohësh aq shumë shëmti sa është e pamundur të lavdërohesh me bukurinë e jashtme. Në të gjitha pjesët e trupit ke papastërti; në zorre jashtëqitje, në fshikëz urinë, në hundë qyra, në gojë pështymë, në veshë rrëshirë të papastër, në damarë gjak, në plagë qelb, nën sqetull aromë të keqe. Secilën ditë, një ose dy herë, shkon në nevojtoare dhe me dorë pastron prapanicën.

Të gjitha këto janë që njeriu ta kuptojë gjendjen e tij, krijimin e tij; se është i papastër e i mjerë. Sperma dhe gjaku menstrual nga të cilat ai u krijua vijnë nga kanale të ndyra. Së pari u shkëput nga kurrizi i babait, e doli nga kanali i urinës dhe kaloi nëpër të deri në mitër, e cila derdh gjak menstrual, dhe pastaj njeriu prapë del nga një kanal tjetër i urinës.

Enesi, r.a., ka thënë: *“Ebu Bekr po na mbante vaz, duke na treguar pavlerën tonë, e na tha:*

- Secili prej jush dy herë doli andej kah del urina!”

Edhe Tavus i tha Omer b. Abdulazizit, kur e pa si ecë me krenari:

- Ashtu nuk duhet të ecë dikush që në stomak bartë jashtëqitje! Kjo kishte ndodhur para se Omeri të bëhej halife.

Pra, ky është fillimi dhe mesi. Nëse vetëm një ditë nuk pastrohet, i vije erë më e rëndë se kafshës, që nuk pastrohet. Kur njeriu e kupton se është krijuar në pisllek dhe se, edhe kur të vdesë do të bëhet më i papastër se gjithçka tjetër, nuk mund të lavdërohet me bukurinë e vet, që është si një lule trëndafili që rritet mbi pleh, që kur fryn era e shpërndanë përreth dhe lulja përzihet me mbeturina. Edhe po të ishte pamja e tij e qëndrueshme, edhe pa të gjitha ato përmbajtje të pështira përbrenda, as atëherë nuk duhet të lavdërohet me bukurinë e vet ndaj atij që nuk është i bukur, sepse as shëmtia nuk vjen nga vetvetja, që i shëmtuari ta heq, e as bukuria nuk është shkathtësi me të cilën duhet lavdëruar. Sidomos që bukuria nuk është e përhershme dhe në secilin moment mund ta humbasë, nga ndonjë sëmundje, nga

lija, lëndimi ose diçka tjetër. Ka shumë fytyra të bukura, që humbën bukurinë e vet, në mënyra të ndryshme.

Njohja e këtyre fakteve largon nga zemra mendjemadhësinë e shkaktuar nga pamja e jashtme.

Sebepi i tretë është sjellja me mendjemadhësi duke u mbështetur në forcë dhe fuqi. Njeriu braktis mendjemadhësinë kur të mendojë se është i nënshtuar sëmundjeve të ndryshme, dhe se, sikur t'i sëmurej vetëm një venë gjaku në dorë, do të ishte krijesa më e pafuqishme, nuk do të mund as të largonte një mizë a një milingonë, bile një krijesë shumë më e vogël se milingona mund ta mbysë duke i hyrë në trup, e një gjemb i vogël po ti futet në këmbë, e bën të palëvizshëm. Vetëm ethet ta mbajnë për një ditë, ky e humb fuqinë që nuk mund ta kthejë për një kohë të gjatë.

Pra, si mundet dikush që nuk është në gjendje t'i parandalojë këto dhe nuk mund t'u rezistojë, të jetë mendjemadh me fuqinë dhe forcën e vet?! Pos kësaj, njeriu nuk ka më shumë fuqi se gomari, lopa, elefanti apo deveja, e si atëherë të lavdërohet me diçka në të cilën edhe kafshët ia kalojnë?

Sebepi i katërt dhe i pestë janë mendjemadhësitë e shkaktuara nga pasuria, familja e madhe dhe numri i madh i ndihmësve. Vend të veçantë këtu zë mendjemadhësia e shkaktuar nga shoqërimi me sundimtarët, me theksimin e gatishmërisë që përherë të jetë në anën e tyre.

Kjo është mendjemadhësi që vjen prej diçka jashtë personit, ndryshe prej bukurisë, fuqisë e diturisë dhe është forma më e shëmtuar e mendjemadhësisë.

Ai që është mendjemadh me pasurinë që ka, kjo është sikur të jetë mendjemadh me shtëpitë dhe shumë para, e nëse shtëpitë dhe paratë i digjen, ai ulë kokën.

Ai që është mendjemadh me afërsinë e tij me sundimtarin, zemra e tij është e lidhur me sundimtarin si uji që vlon në tenxhere dhe lëviz nga njëra anë në tjetrën; e lidhjet mes tyre mund të këputen papritur dhe pastaj ai mbetet i pa vlerë, i përlulur e i turpëruar.

Xhahili më i madh është ai që bëhet mendjemadh me diçka që as nuk është e tija. Po të mendonte pak mendjemadhi për pasurinë e vet, e sheh se çifutët ia kalojnë - edhe me pasuri, edhe me krekosje.

Është turp për personin të bëhet mendjemadh me diçka në të cilën të tjerët ia kalojnë. Ndërsa pasuria lehtë mund t'i vidhet nga një hajdut ose të shkatërrohet nga fatkeqësi tjera, e ai mbetet i mjerë. Këso gjëra nuk gjenden në vet personin, e ajo që gjendet në vet personin është kalimtare, dhe për të ka përgjegjësi në ahiret. Mendjemadhësia me gjëra që nuk i posedon nuk mund të jetë gjë tjetër veçse padituri.

Çka do që nuk është prej teje, nuk është e jotja. Dhe asgjë nga këto nuk është prej teje; ato i përkasin Atij që t'i dha. Nëse Ai do, mund t'i lërë me ty, nëse do, mund t'i marrë. Ti je si një skllav që nuk zotëron asgjë. Kushdo që e di këtë, me siguri se do të heqë dorë nga mendjemadhësia.

E gjendja e atij që është mendjemadh me gjëra që nuk i ka është si gjendja e atij personit që lavdërohet me fuqinë e vet, hijeshinë, pasurinë, lirinë, pavarësinë. Mirëpo, kur dy dëshmitarë të drejtë dëshmojnë se ky mburravec e edhe prindërit e tij janë skllavë të filan zotërisë, pra, edhe ai vet, edhe ajo pasuri i takojnë zotërisë, atëherë zotëria i tij vjen dhe e merr, edhe skllavin mburravec, edhe gjithë pronën me të cilën ai lavdërohej.

Pastaj ky skllav mburravec nis e frikësohet se a do ta dënojë zotëria që ia ka keqpërdorur pasurinë, dhe që as nuk ka menduar se kush është pronari i vërtetë i saj dhe e sheh veten të hedhur në një burg, ku gjithkrah rreth tij ka gjarpërinj, akrepa e zvarranikë tjerë dhe vazhdimisht ka frikë se në çdo moment ndonjë prej tyre do ta sulmojë.

Mbetet në gjendje ku më nuk është pronar as i vetes, as pasurisë së vet, dhe nuk ka asnjë mënyrë të çlirohet nga ajo gjendje. Dhe atëherë ky skllav do të qëndrojë larg nga mendjemadhësia, e i mençuri duhet vazhdimisht ta shohë veten në këtë gjendje dhe të mos bëhet mendjemadh. Le të jetë i vetëdijsëm se as koka e vet, as i gjithë trupi me të gjitha gjymtyrët e organet e tija, nuk janë të tijat, e plus që i është ekspozuar shumë dobësive, kërkesave, sëmundjeve, që janë sikur ata akrepat e gjarpërinjtë, dhe ky ka frikë nga sulmi i tyre. I këtilli kurrë nuk do të lavdërohet me forcën e fuqinë që ka, sepse e di se ajo forcë nuk është e tija.

Ky është ilaçi për mendjemadhësinë e shkaktuar nga shkaqe të jashtme. Në fakt, kjo mendjemadhësi është më e padëmshme se mendjemadhësia e shkaktuar nga dituria dhe veprimi.

Sepse dija dhe veprimi janë cilësi të përkryera që gjenden te vet njeriu, dhe njeriu mund të jetë më i lumtur me to, e edhe të bëhet shumë më mendjemadh me to. Siç do ta shpjegojmë tani, mendjemadhësia me këto vjen nga xhahiliyeti i fshehtë.

Sebepi i gjashtë është mendjemadhësia me dituri dhe kjo është fatkeqësia më e madhe, sëmundja më e rëndë, dhe më e vështira për shërim.

Kjo sëmundje mund të largohet vetëm me disiplinë të rreptë e përpjekje të mëdha. Sepse dituria ka vlerë shumë të lartë te Allahu, dhe rëndësi shumë të madhe te njerëzit. Bile, pasuria dhe bukuria as nuk kanë vlerë karshi diturisë. Ato kanë vlerë vetëm nëse janë bashkë me diturinë, dhe veprimin. Ka'b'ul Ahbar ka thënë: *“Siç ka teprim në pasuri, ashtu ka teprim edhe në dituri.”*

Edhe Omeri, r.a., ka thënë: *“Kur dijetari rrëshqet, rrëshqet edhe bota.”*

Kur dijetari shikon të padijshmin, ai e sheh epërsinë e vet, sepse ka shumë transmetime që tregojnë për faziletin e diturisë. E dijetari mund të mbrohet nga mendjemadhësia vetëm duke ditur dy gjëra:

a) Ta dijë se përgjegjësia e dijetarit është më e madhe tek Allahu, dhe se xhahilit i tolerohet ajo që dijetarit nuk i tolerohet. Sigurisht që dënimi nuk është i njëjtë si për atë që bën gjynah me vetëdije si për atë që pa vetëdije e bën gjynahin.

Sepse këtë të dytin Allahu Teala e privoi nga dituria.

Prandaj Resulallahu, s.a.v.s., tërheq vërejtjen:

“Ditën e kiametit, dijetari dërgohet në xhehenem, zorrët i dalin jashtë dhe ai sillet rreth si gomari rreth mullirit, banorët e xhehenemit u shkojnë në vizitë dhe i pyesin:

- Çka është kjo që vuani?; e dijetari përgjigjet:

- Urdhërova të mirën por vet nuk e bëra; ndalova të këqijat, por vet i bëra.”⁶⁵

Atë që ka dituri por nuk vepron përshtatshëm diturisë që ka, Allahu Teala e krahason me gomar e qen:

“Shembulli i atyre që janë obliguar me Tevrat, dhe nuk e zbatojnë atë, është si shembulli i ndonjë gomari që bart libra.” 62-Xhumua: 5

Bëhet fjalë për dijetarë çifutë. E për njërin prej tyre, për Bel’am b. Baura, Allahu Teala thotë:

⁶⁵ Usume b. Zejd, dhe është përmendur në librin për diturinë

“Dhe lexoju atyre tregimin e atij që ia patëm dhënë dituritë Tona, ndërsa ai u zhvesh prej tyre dhe atëherë atë e shoqëroi shejtani dhe kështu ai u bë prej të humburve.

E sikur të donim Ne, do ta ngrenim lartë me atë (dituri), por ai nuk iu largua tokës (Dynjasë) dhe shkoi pas epshit të vet. Shembulli i tij është si ai i qenit, të cilin nëse e përzë ai e nxjerr gjuhën, po edhe nëse nuk e përzë, ai sërish e nxjerr gjuhën. Ky është shembulli i atyre që i konsideruan të rreme argumentet Tona. Ti rrëfe tregimet në mënyrë që ata të mendojnë.”

7-Araf: 175-176

Ibn Abbas ka thënë: *“Bel’amisë i ishte dhënë dituri por ai u dalldis pas epshit. Ai është si një qen; edhe nëse e braktis, edhe nëse e dëbon, qeni leh; edhe ky - i jepet dituri ose nuk i jepet, ai epshin e vet nuk e braktis.”*

Ky rrezik i mjafton dijetarit. E, cili dijetar nuk ndjek epshin e vet? A ka dijetar që nuk urdhëron vepra të mira që vet nuk i bën? Dijetarit i duhet të mendojë për këto rreziqe sepse rreziku i tij është më i madh se rreziku i kujtdo tjetër, ashtu si vlera e tij që është më e madhe se vlera e kujtdo tjetër.

Dijetari është sikur sundimtari të cilin vazhdimisht e kërcënon rreziku për jetën, për shkak të armiqve që ka, që do të donin t'ia grabisin pushtetin, e nëse ndodh që e mposhtin dhe duan ta vrasin, ai thotë: *"Sikur të isha i varfër e të mos përballesha me këtë rrezik!"*

Allahu ne ruajt, ka shumë edhe dijetarë që, kur të shohin dënimin me të cilin do të përballen në Ditën e Gjykimit, do të thonë: *"Sikur të isha xhahil!"*

Pra, njohja e këtyre rreziqeve e ndalon dijetarin të jetë mendjemadh. Nëse përfundimin e ka në xhehenem, atëherë edhe derri ka më shumë vlerë se ai, prandaj si mund të jetë mendjemadh?

Asnjë dijetar, as për një moment nuk guxon as të përpiqet ta konsiderojë veten në shkallë më të lartë se as'habët, e disa prej as'habëve e kishin zakon të thonë:

- *Mjeri unë! Sikur të mos më kishte lindur nëna!";* tjetri mori shtambën e dheut, e tha:

- *Sikur të isha kjo shtambë!;* e një tjetër ka thënë:

- *Sikur të isha zog, e të më hanë!;* e të tjerë thanë:

- *Sikur të isha diçka që nuk vlen as të përmendet!*

Të gjitha këto i thanë prej frikës nga përfundimi. Ata e shihnin veten më të ulët se kafshët e dheu.

Nëse një dijetar mendon me kujdes për këto rreziqe, ai lehtë mund të shërohet nga sëmundja e mendjemadhësisë, sepse e sheh veten në shkallën më të ultë. Shembull i tij është sikur skllavi të cilit zotëria i urdhëron t'i kryejë disa punë, dhe ky nis dhe disa punë nuk i bën fare, disa jo aq mirë, e për disa nuk e di se a do t'ia pëlqejë zotëria i vet. Në fund njoftohet se zotëria i tij e kishte urdhëruar të hiqte të gjitha rrobat dhe të qëndronte lakuriq në diell, dhe pasi qëndron ashtu për një kohë të gjatë, thirret të japë llogari për veprimet e tij dhe në fund hidhet në burg. Ai e di se zotëria i tij ka vepruar kështu edhe me shumë skllavë tjerë, dhe e di se disa prej tyre edhe i ka falur por nuk e di se në cilin prej këtyre dy grupimeve do të përfundojë ai vet. Kur i mendon të gjitha këto, frika i shtohet, as mendja nuk i shkon të sillet me mendjemadhësi ndaj të tjerëve dhe fillon të jetë modest, me shpresën se do të falet. E kështu duhet të jetë edhe dijetari. Kur mendon për të metat e tij të brendshme dhe të jashtme, kur kujton se sa shumë urdhëresa të Rabbit të vet i ka shpërfillur dhe mendon për rreziqet që do t'i dalin përpara, me siguri e braktis mendjemadhësinë.

b) Ta dijë se madhështia i takon vetëm Allahut Teala, dhe ta dijë se kur sillet me mendjemadhësi shkakton zemërimin e Allahut e kur sillet me modesti, Allahu e do.

Le ta dijë se tek Allahu do të jetë i vlefshëm vetëm përderisa atë vlerë nuk ia përshkruan vetes, dhe që - kur i pëlqen vetja, nuk ka vlerë tek Allahu. Kur mendon kështu, do ta detyrojë veten të bëjë atë që e do Rabbi i tij, e kjo do t'ia largojë mendjemadhësinë nga zemra, edhe nëse ai mendon se nuk ka bërë ndonjë gjynah. Kjo ka qenë mënyra si mendjemadhësia u largua edhe nga pejgamberët, sepse ata e dinin mirë se Allahu Teala do ta shkatërrojë secilin që synon të mohojë se madhështia i takon vetëm Atij. Allahu Teala i urdhëroi ata që ta nënçmojnë nefsin e vet, në mënyrë që grada e tyre tek Allahu të ngritët. Kjo padyshim është një nga sebetet që e nxisin njeriun në modesti.

Nëse ti pyet: *Si mundet dikush që ka dituri dhe bën ibadet të tregojë modesti ndaj atij që haptas bën gjynahe dhe në fe fut bidat? Si mund ta shohë veten më të ulët se ata? Si mund të nënvlerësojë faziletin e diturisë, i vetëdijshëm se rreziku që fshihet në gjynahet e dukshme dhe nga bidatet është shumë më i madh?*

dije se, kjo është e mundur duke menduar për rrezikun në frymën e fundit. Dijetari nuk duhet të sillet me mendjemadhësi ndaj gjynahqarit, bile as ndaj pabesimtarit, sepse është e mundur që pabesimtari ta pranojë islamin e të vdesë me iman në frymën e fundit, e ky të vdesë pa iman në frymën të fundit.

Më me vlerë është ai i cili te Allahu, në ahiret, ka më shumë vlerë. Derri e qeni janë më të vlefshëm tek Allahu se një dijetar që është prej banorëve të xhehenemit, e ky dijetar nuk mund ta dijë përfundimin. Omerin, r.a., para se të pranonte islamin, shumë muslimanë e përçmonin, por pasi u bë mysliman, ai u ngrit më lartë se të gjithë, përveç Ebu Bekrit.

Pra, për njeriun përfundimi është i fshehur, e i mençuri e mendon përfundimin. Sepse vlerat e dynjasë kërkojnë për përfundimin që sjellin.

Në bazë të kësaj bëhet e qartë se njeriu nuk guxon të sillet me mendjemadhësi ndaj askujt. Nëse e takon xhahilin, le të mendojë: *“Ky bën gjynahe nga padituria, a unë e kam diturinë, e edhe më tutje po bëj gjynahe; natyrisht që ky ka arsyetim më të madh se unë!”*, e nëse takon dikë më të dijshtë se vetja, le të mendojë: *“Ky e di atë që unë nuk e di; si ta krahasoj unë veten me të?!”*

Nëse takon dikë më të vjetër se veten, le të mendojë:

“Ky është më i moshuar se unë, ka bërë ibadet më shumë se unë, si ta shoh unë veten baras me të!?”, e nëse takon dikë më të ri se veten, le të mendojë:

*“Ky është i ri, unë bëj gjynahe shumë më gjatë se ky;
si ta shoh unë veten baras me të!?”*

Nëse takon bidatxhinë ose jobesimtarin, le të mendojë: *“Unë nuk mund ta di, ndoshta ky e pranon islamin para fundit të jetës së vet, e unë, ndoshta para fundit të jetës sime bie në gjendjen që ky është tash, sepse hidajeti (udhëzimi) nuk varet nga unë!”*

Kështu njeriu mundet të largojë mendjemadhësinë duke menduar për frymën e vet të fundit. E gjitha kjo ka të bëjë me lumturinë e ahiretit dhe afrimin me Allahun, e jo në atë që i takon dynjasë së dukshme, e që ka afat. Vallahi, rreziku për të cilin po flasim është rrezik edhe për mendjemadhin, edhe për atë ndaj të cilit ky sillet me mendjemadhësi.

Është detyrë e secilit të merret me përmirësimin e nefsit dhe zemrës së vet për fundin që po e pret, jo të ngarkohet me diçka tjetër; nuk mund të brengoset për të tjerët kur vet është në rrezik. Nëse një xhemat dënohet me vdekje e futet në burg, nuk do t’ju bjerë në mend të jenë mendjemëdhenj me njëri-tjetrin, sepse janë në rrezik të njëjtë. Secili do të brengoset për vete e nuk ka as kohë të merret me të tjerë.

Nëse ti thua: *Ne po urdhërohem ta urrejmë bidatxhinë e pabesimtarin, por edhe po këshillohem të jemi modest ndaj tyre; a nuk është kjo kundërshti?*, dije se kjo është një situatë e ndërlikuar, nuk mundet çdokush t'i ndaj. Sepse duke refuzuar bidatxhinë dhe pabesimtarin me zemërim për hir të Allahut, aty mund të përzihet edhe refuzimi dhe mohimi nga mendjemadhësia jote.

Ka shumë zahidë xhahil e dijetarë mburracak, që kur shohin një gjynahqar ulur pranë tyre mërrolen dhe largohen prej tij për shkak të mendjemadhësisë së vet, e mendojnë se po zemërohen me të për hir të Allahut.

Si ajo që treguam për atë të devotshmin nga Beni Israilitët; mendjemadhësia ndaj tjetrit që i është nënshtruar Allahut ashiqare është veprim i keq prandaj mund të ruhem prej kësaj, e mendjemadhësia ndaj gjynahqarit e bidatxhisë ngjanë në sjellje që rrjedh nga urrejtja në emër të Allahut, dhe është veprim i mirë.

I zemëruari sillet me mendjemadhësi ndaj atij me të cilin është zemëruar, edhe mendjemadhi zemërohet me atë ndaj të cilit sillet me mendjemadhësi. Këto lindin njëra-tjetrën dhe përzihen aq sa dallimin mund ta bëjë vetëm ai që Allahu e udhëzon në detajet e kësaj.

Kur sheh bidatxhinë ose gjynahqarin, ose kur urdhëron për vepra të mira dhe ndalon nga e keqja (*emri bi'l-maruf ve'n-nehji-ani'l-munker*), mund të shpëtosh nga mendjemadhësia përmes këtyre tri:

- 1). ta përulësh veten me kujtimin e gjynaheve tua;
- 2). të mendosh se dituria, bindja e plotë dhe veprat e mira (*ilm, jekin, amel*) janë nimete që ty të janë dhënë nga Allahu, prandaj edhe mirënjohja i takon vetëm Allahut Teala, e jo ty, dhe:
- 3). të mendosh edhe për fatin tënd edhe të atij ndaj të cilit sillesh me mendjemadhësi. Ta dish se fryma e fundit mund të përfundojë keq për ty e mirë për të, e kjo frikë të ndalon nga mendjemadhësia.

Ti tash pyet: *Nëse kështu është puna, si mund të zemërohet dikush ndaj tjetrit?*, e unë them: nuk duhet të zemëroresh në emrin tënd, por në emër të Allahut Teala, që të urdhëroi të zemëroresh.

E kur zemëroresh në emër të Allahut nuk do ta shohësh veten si të shpëtuar e tjetrin në shkatërrim. Përkundrazi, për shkak se Allahu Teala i di të metat e tua të fshehura, duhet të kesh më shumë frikë për veten se sa për tjetrin, sepse ti nuk e di si do të jetë përfundimi.

Po të jap një shembull, që ta kuptosh se zemërimi për rizanë e Allahut nuk është e drejtë për mendjemadhësi ndaj dikujt, e as që veten ta konsiderosh më të vlefshëm se ai:

Të themi se sundimtari ka një shërbëtor dhe një fëmijë - gëzim të zemrës. Shërbëtorit i jep detyrën të kujdeset për fëmijën, ta ruajë, por edhe të zemërohet dhe ta dënojë kur sheh se fëmija ka sjellje të keqe e të shëmtuar.

Nëse shërbëtori me të vërtetë e do zotërinë e vet, dhe është i nënshtrohet atij, ai gjithsesi se do të zemërohet sa herë të shohë se fëmija i zotërisë së tij ka sjellje të pahijshme. Megjithatë, ai këtë e bën për shkak të zotërisë së vet, sepse zotëria këtë ia ka urdhëruar, e shërbëtori dëshiron që përmes kryerjes së obligimit që ia ka dhënë zotëria, t'i afrohet atij, dhe për shkak që fëmija ka bërë diçka që nuk i pëlqen zotërisë së tij, e jo pse nuk i pëlqen shërbëtorit. Prandaj ai do të zemërohet në fëmijën, por nuk sillet me mendjemadhësi ndaj tij; përkundrazi, do të jetë modest ndaj tij, sepse është i vetëdijshëm se vlera e fëmijës te zotëria është shumë më e madhe se sa vlera e tij si shërbëtor, sepse nuk ka dyshim se fëmija është më fisnik se shërbëtori.

Pra, nuk është e domosdoshme që krahas zemërimit të jetë edhe mendjemadh, e modestia të përjashtohet. Domethënë, zemërimi është tjetër, mendjemadhësia është tjetër. I zemëruari nuk do të thotë se duhet domosdo të jetë edhe mendjemadh, e as nuk e përjashton modestinë.

Pra, kështu duhet ta shikosh bidatxhinë dhe gjynahqarin. Duhet të mendosh se ndoshta ata janë më të vlefshëm te Allahu se ti, ndoshta qysh nga ezeli është përcaktuar se ata do të kenë përfundim të mirë, e ti përfundimin e keq, dhe ti nuk e di.

Mirëpo, meqenëse ti e do Rabbin tënd dhe duke iu nënshtruar urdhrit të Tij, mund t'i zemëroresh bidatxhiut dhe gjynahqarit, por edhe sillesh me modesti ndaj tyre, sepse në Ditën e Gjykimit ata mund të jenë më afër Allahut se ti.

Këso sjellje kishin disa nga dijetarët dhe njerëzit e mençur. Ata zemërimit të vet ia shtonin edhe frikën dhe modestinë e tyre, ndërsa mendjemadhi lavdërohet duke e konsideruar veten më të vlefshëm se të tjerët, ani që nuk e di përfundimin e vet, e kjo është verbëri e skajshme.

Kjo është mënyra për të qëndruar larg prej atyre që jenë dalldisë në gjynahe e bidate, por edhe të sillemi me modesti ndaj tyre, sepse ashtu jemi urdhëruar.

Sebepi i shtatë është mendjemadhësia me ibadet dhe devotshmëri. Kjo është një intrigë e madhe për njerëzit. Shpëtim nga kjo është përpjekja që në zemër të vendoset modestia ndaj të gjithë njerëzve. Për shembull, ai që e di faziletin e diturisë, nuk sillet me mendjemadhësi ndaj dikujt që posedon dituri. Allahu Teala thotë:

“A janë të barabartë ata që dinë dhe ata që nuk dinë?” 39-Zumer: 9

E Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Vlera e dijetarit ndaj abidit, është si vlera ime ndaj as’habit tim në shkallën më të ulët.”***⁶⁶

Ka shumë edhe transmetime të tjera që tregojnë faziletin e diturisë. E nëse abidi thotë:

- Ai që vepron me dituri është dijetar, e ne po flasim për dijetarin i cili, krahas diturisë që ka, është edhe gjynahqar, ne i themi atij:

⁶⁶ Tirmidhi, nga Ebu Uname, dhe është përmendur te libri për diturinë.

- A nuk e di ti se veprat e këqija fshihen me vepra të mira, dhe se dituria, siç mund të jetë dëshmi kundër atij dijetari, ajo njëjtë mund të jetë edhe një mjet shpëtimi për të,”

Edhe njëra edhe tjera janë të mundura, dhe këtë e dëshmojnë shumë transmetime. Dhe meqenëse kjo gjendje është e panjohur për njeriun, nuk i lejohet që të fyejë ndonjë dijetar.

Përkundrazi, ndaj dijetarit duhet të sillet me modesti.

Ti mund të thuash: *“Nëse është kështu, atëherë dijetari ka të drejtë që veten ta shohë më të vlefshëm se abidi, dhe kjo është e qartë sipas fjalëve të Resulallahut, s.a.v.s. se vlera e dijetarit ndaj abidit, është si vlera ime ndaj as’habit tim në shkallën më të ulët”,* atëherë dije se ky pohimi yt do të ishte i vërtetë sikur dijetari ta dinte përfundimin, e që nuk e di. Jeta mund t’i përfundojë më keq se gjendja e xhahilit, për shkak të një gjynahi. Prandaj duhet vazhdimisht të frikësohet për veten. Edhe dijetari edhe abidi duhet të mendojnë për veten, jo për të tjerët, për shkak që të gjithë përballen me të njëjtin rrezik. Në përgjithësi, ata që kanë frikë për veten e tyre duhet të shpresojnë për të tjerët.

Kjo e parandalon mendjemadhësinë. Kjo duhet të jetë sjellja e abidit dhe alimit.

Sa i përket gjendjes së abidit me njerëz që nuk janë dijetarë, mund t'i ndajmë në ata që veprimet i kanë të fshehura prej abidit, dhe në ata që veprimet i kanë të dukshme për abidin. Pra, nuk duhet të jetë mendjemadh ndaj atij të cilit nuk ia di gjendjen e fshehur; ndoshta ai bën më shumë ibadet, është e mundur që ka më pak gjynahe dhe që e do Allahun më shumë se ky abidi.

Sa për sjelljen ndaj atyre që ua di gjendjen; abidi duhet të mendojë për gjynahet që vet i ka bërë gjatë gjithë jetës, dhe gjynahet që mund t'i kenë bërë ata, e meqenëse këtë nuk mund ta di, nuk duhet të sillet me mendjemadhësi ndaj tyre. Nuk mund të thotë: *"Ata kanë më shumë gjynahe se unë!"*, sepse nuk mund t'i numërojë të gjitha gjynahet e tyre.

Edhe nëse e merr parasysh se dikush ka gjynahe të mëdha, si vrasja, alkooli a zinaja, as atëherë nuk duhet të sillet me mendjemadhësi, sepse nëse ky nuk ka bërë aso gjynahe të mëdha në dukje, mund të ketë merituar zemërimin e Allahut për shkak të mendjemadhësisë së vet, për shkak të hasetit, zilisë, dyfityrësisë, urrejtjes,

besimit të gabuar, ose kuptimit të gabuar të cilësive e Allahut Teala - e këto janë sëmundje të zemrës, të cilat gjithashtu te Allahu Teala konsiderohen gjynahe të mëdha. Ai që haptazi bën gjynahe të mëdha, mund të ketë në zemrën e vet dashuri për Allahun, singeritet, frikë-respekt, që ty të mungojnë, e këto mund të bëhen sepse që ai të fitojë faljen e gjynaheve të veta dhe kur ngrihet perdja në Ditën e Kiametit ndoshta do ta shohësh në gradë më të lartë se veten. Prandaj, ajo që mund të të ndodh ty më vonë duhet që të jetë më me rëndësi për ty se sa ajo që mund t'i ndodh tjetrit, nëse vërtetë mendon për vete. Mendo tmerret që mund të godasin ty, sepse secili vuan dënimin e vet, e dënimi i tjetrit nuk e pakëson dënimin tënd.

Nëse mendon për të gjitha këto, kjo aq shumë do të preokupon sa nuk do të kesh kohë të merresh me të tjerët, e as nuk do ta konsiderosh veten më me vlerë se të tjerët, dhe nuk do të sillesh me mendjemadhësi.

Vehb b. Munebbih një herë tha: *“Mendja e personit nuk do të jetë e plotë pa këto dhjetë cilësi”*; dhe i numëroi nëntë, e pastaj tha:

- *Kjo e dhjeta lartëson, dhe me të personi arrin përsosmërinë, që ndodh kur ai i sheh të gjithë njerëzit tjerë si më të mirë se vetja*”, e më pas vazhdoi:

Ndaji njerëzit në dy grupe, një grup më i mirë se ti e tjetri më i keq se ti, dhe sillu me modesti ndaj të dyjave. Kur takon ata më të mirë se ti, gëzohu dhe dëshiro të jesh si ta, e kur takon ata që ti mendon se janë më të këqij se ti, mendo me vete: “Ndoshta në fund ky shpëton e unë shkatërrohem!”, dhe patjetër të kesh frikë nga përfundimi. Mendo se ndoshta ai tjetri fshehurazi bën vepra të mira që është edhe më e mirë. Ku di ti, ndoshta ai ka qëndrime dhe sjellje me të cilat Allahu Teala është i kënaqur. Nëse mendon kështu, mendja jote arrin përsosmërinë dhe bëhesh zotëria i kohës tënde.”

Shkurtas, ai që mendon se mund të jetë një nga njerëzit e këqij qysh në ezel, në asnjë mënyrë nuk do të sillet me mendjemadhësi. Nëse e mbizotëron kjo frikë, ai fillon ta shohë secilin më të mirë se veten, që është fazilet.

Tregohet se një abid shkon në mal për të bërë ibadet. Një natë në ëndërr i thuhet:

- Shko te filan rrobaqepësi, le të bëjë dua për ty!

Abidi zbret nga mali, e gjen rrobaqepësin dhe e pyet se çfarë bën. Rrobaqepësi i tregon se gjatë ditës agjëron dhe punon, e me paratë që fiton e mban familjen, ndërsa tepricën e jep për sadaka. Abidi mendoi se rrobaqepësi po bën vepra të mira, por që më i mirë është vetëm ibadeti në mal, dhe kthehet atje. Përsëri në ëndërr i thuhet:

- Shko te rrobaqepësi dhe pyete çka është ajo zverdhje që e ka në fytyrë"

Abidi shkon dhe e pyet për fytyrën e zbehur, e rrobaqepësi i thotë:

- Këdo që takoj, mendoj se si ai do të shpëtojë e unë do të shkatërrohem, dhe kam frikë për veten. Ky është sebebpi që fytyra ime është zverdhë." Atëherë abidi e kupton se rrobaqepësi ka fituar pozitë të lartë me këtë frikë, e ajetet tregojnë faziletin e kësaj:

"dhe që, kur japin atë që japin, zemrat e tyre i kanë plot frikë, ngaqë do të kthehen te Rabbi i tyre,"

23-Muminun: 60,

"Vërtet, ata të cilët ndaj madhërisë së Rabbit të tyre kanë frikë," 23-Muminun: 57, dhe:

"Ne edhe kur ishim në familjet tona, frikësoheshim."
52-Tur: 26.

Melekët janë krijesa që nuk bëjnë gjynahe dhe që janë në ibadet të vazhdueshëm, dhe Allahu Teala i përshkruan kështu:

“Ata lartësojnë (Allahun) natë e ditë dhe nuk mërziten.” 21-Enbija: 20

“janë të kujdesshëm ndaj Tij nga respekti dhe frika.”
21-Enbija: 28

Nëse nuk ekziston brengosja për atë që është përcaktuar në ezel, e që do të zbulohet vetëm pas përfundimit të gjithçkaje, atëherë te njeriu mbizotëron ndjenja e sigurisë nga dënimi i Allahut, e kjo lind mendjemadhësinë dhe njeriu zvarritet në shkatërrim.

Domethënë, mendjemadhësia është dëshmi e sigurisë, e siguria është e rrezikshme, ndërsa modestia është dëshmi e frikës, e frika është cilësi që çon në lumturi.

Pra, mendjemadhësia e abidit më shumë i prishë se sa që i përmirëson veprat e tij të dukshme, për shkak që i përçmon njerëzit.

Këto janë dituri që mund ta largojnë sëmundjen e mendjemadhësisë nga zemra. Megjithatë, edhe pasi i njeh këto, nefs i ndonjëherë pohon se është pastruar nga mendjemadhësia, e që prapë gënjen. Sepse përballë një rasti të ri mund të kthehet menjëherë në gjendjen e mëparshme, dhe e harron premtimin. Prandaj nuk duhet të mbështetemi vetëm te njohuritë, por duhet edhe të vëzhgojmë se si sillen të tjerët me modesti në vendet ku ngjallet mendjemadhësia, dhe të përpiqemi ta plotësojmë dijen tonë me veprime.

Ka shumë mënyra për ta sprovuar veten - nefs i ndonjëherë drejtim, por duhet ta sprovosh veten me pesë prej tyre, që të nxjerrësh në shesh mendjemadhësinë e fshehur;

Sprova e parë është sprova e vetës me kolegët në ndonjë çështje. Nëse nuk e pranon të vërtetën (hakikatin) me kënaqësi kur ajo vjen nga kolegu i tij, kjo do të thotë se ai ka mendjemadhësi të fshehur. Duhet të kërkojë strehim tek Allahu nga kjo dhe të përpiqet ta shërojë me dituri dhe veprim.

Shërimi me dituri bëhet duke menduar rrezikun në të ardhmen dhe se madhështia i takon vetëm Allahut Teala.

Sa për shërimin me veprim - duhet që me këmbëngulje ta bëjë atë që i vije vështirë, e që është ta pranojë të vërtetën (hakikatin), ta shprehë paaftësinë e vet me gjuhë dhe t'i falënderojë ata që dinë e i tregojnë, duke ju thënë: *“Kjo që ti e ke vërejtur është e mrekullueshme. Unë nuk e kisha parë më herët. Allahu të shpërbleftë që e ndave me mua. Dituria është pasuri e humbur e secilit besimtar.”*

Kur të veprojë kështu në vazhdimësi, kjo i bëhet veprim i natyrshëm dhe vështirësia e pranimi të së vërtetës i zhduket nga zemra. E përderisa e ka të vështirë të falënderojë kolegët për ato çka i ofrojnë, ose t'i lavdërojë për cilësitë që i kanë, ai është mendjemadh. Nëse e falënderon kolegun kur është vetëm, por jo edhe para njerëzve, atëherë e ka sëmundjen e dyftytyrësisë, jo të mendjemadhësisë.

Ky duhet ta shërojë dyftytyrësinë e vet. Nëse nuk e falënderon kolegun as kur është vetëm as në xhemat, atëherë është edhe mendjemadh edhe dyftytyrësh. Nuk do ta ndihmojë të shërohet vetëm prej njëres, por i duhet të shërohet nga të dyja, sepse të dyja janë shkatërruese.

Sprova e dytë; kur shkon me kolegët dhe shokët në tubime (mexhlise), të ecë pas tyre, e të ulet në fund të mexhllisit. Nëse i vije rëndë të qëndrojë pas, është mendjemadh. Prandaj duhet ta detyrojë veten në këtë, deri sa kjo t'i vijë e lehtë.

Këso veprimi do ta largonte mendjemadhësinë, por shejtani edhe këtu gjen mënyrën për ta mashtruar; ky ulet te dera, bile edhe pas atyre që janë në shkallë më të ulët se ky, që të paraqitet modest, e kjo është mendjemadhësi.

Këso veprimi i vjen i lehtë nefsit të mendjemadhit duke ia krijuar përshtypjen se, nga modestia ka hequr dorë prej një pozite që e meriton. Kjo është mendjemadhësi e kamufluar si modesti. E modestia e vërtetë është kur ulet pranë kolegëve dhe shokëve pa lejuar të tjerë ose diçka mes tyre, dhe me këtë e largon mendjemadhësinë.

Sprova e tretë është që t'i përgjigjet ftesës së fukarave dhe të shkojë në pazar e çarshi për të marrë diçka për të afërmit dhe shokët. Nëse i duket e vështirë ta bëjë këtë, është mendjemadh; sepse të vepruarit kështu është shenjë e ahlakut të mirë dhe gjithashtu ka shpërblim shumë të madh.

Shmangia e një këso veprimi vjen nga ndyrësia e brendshme. I tilli duhet që veprimet e përmendura t'i bëjë më shpesh dhe të përpiqet ta pastrojë këtë ndyrësi brenda tij, dhe derisa e bën këtë, të mendojë për të gjitha mësimet që i dhamë për shërimin e sëmundjes së mendjemadhësisë.

Sprova e katërt është që nga pazari të bartë në shtëpi atë çka i duhet atij, familjes së tij, dhe shokëve të tij. Nëse heziton në këtë veprim, ose e ka sëmundjen e mendjemadhësisë, ose të dyfytyrësisë.

Nëse i vjen rëndë edhe nëse rrugës nuk është askush, atëherë është mendjemadh, e nëse i vjen rëndë vetëm kur e shohin të tjerët, atëherë është dyfytyrësh. Këto janë sëmundje të rrezikshme të zemrës, dhe nëse nuk i shëron menjëherë, të dyja janë shkatërruese për zemrën e tij. Fatkeqësisht, njerëzit e kanë lënë plotësisht pas dore shërimin e sëmundjeve të zemrës dhe merren me shërimin e trupit, ani që e dinë mirë se trupi, domosdo do të vdesë dhe që, nëse zemra nuk është e pastruar, nuk ka lumturi.

E në Kurani Kerim thuhet:

“përveç atij që vjen me zemër të pastër tek Allahu!”

26-Shuara: 89

Tregohet se Abdullah b. Selam një ditë po bartte një krah dru. Dikush i tha:

- *O Ebu Jusuf, ti ke fëmijë dhe shërbëtorë, a nuk mund ta kryejnë ata këtë punë!*; e ai tha:

- *Po, mund ta bëjnë, por deshta ta sprovoj veten - a do të jetë e vështirë për nefsin tim?*; nuk u mjaftua vetëm me braktisjen e krenarisë, por e sprovoi veten duke e zbatuar në veprim.

Në një hadith thuhet: ***“Kush bartë rrugës fruta, ose diçka tjetër për në shtëpinë e vet me dorë, është larguar nga mendjemadhësia.”***⁶⁷

Sprova e pestë është bartja e rrobave të vjetra. Nëse nuk dëshiron t'i veshë as kur është vet, atëherë është mendjemadh, e nëse kjo nuk e shqetëson kur është vet, por nuk dëshiron t'i veshë kur është në shoqëri me të tjerë, atëherë është dyfytirësh. Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë:

“Ai që vet kujdeset për devenë e vet dhe veshë rroba leshi, ai është larguar nga mendjemadhësia.”⁶⁸

⁶⁷ Bejheki, nga Ebu Uname.

⁶⁸ Bejheki, nga Ebu Uname.

Resulallahu, s.a.v.s., gjithashtu ka thënë: ***“Unë jam rob. Ha ulur në tokë, veshi rroba leshi, kujdesem për devenë time, i lëpij gishtat e mi kur ha, e pranoj ftesën e skllavit. Kushdo që i kthen shpinën sunnetit tim, nuk është prej meje.”***⁶⁹

Tregohet se Ebu Musa Esh'arisë kur i thanë se disa nuk vinin më në namazin e xhumasë sepse nuk kishin rroba të mira, e ai veshi zhgunin dhe iu fali namazin e xhumasë.

Ishin këto dy tema, të shqyrtuara bashkë: dyfytyrësia dhe mendjemadhësia. Pamë se dyfytyrësia ndërlihet me xhemat (me të jashtmen), e mendjemadhësia me vetminë. Këtë duhet ta dish, sepse ai që nuk e njeh të keqen nuk mundet as të mbrohet nga ajo, e as ai që nuk kupton çfarë sëmundje ka, nuk mund të shërohet.

⁶⁹ Është përmendur më parë.

Kapitulli i dhjetë
AHLAKU I MODESTISË DHE QËLLIMI I KËSAJ

Dije se edhe modestia, ashtu si cilësitë tjera, i ka skajshmëritë dhe mesataren e vet. Teprimi në modesti quhet mendjemadhësi, ndërsa mangësitë në të i quajmë mospërfillje dhe vetëposhtërim. Shkalla e mesme e kësaj, quhet modesti. Pra, e dëshiruar është sjellja me modesti, që nuk zbret në shkallën e mospërfilljes dhe vetëposhtërimit.

Asnjëra nga dy skajshmëritë nuk është e dëshiruar, sepse teprimi është i qortueshëm, në gjithçka. Te Allahu Teala veprimi më i dashur është grada e mesme. Ai që ecë përpara kolegëve të tij është mendjemadh, e ai që ecë pas tyre është modest. Kjo do të thotë se ai ka vepruar ashtu siç duhet. E nëse këpucëtari vjen te alimi, e alimi ngritët e ul në vendin e tij, pastaj ia kthen edhe këpucët dhe e shoqëron deri te dera, kjo është vetëposhtërim dhe nuk është veprim i mirë. Te Allahu e pranueshme është e drejta dhe e matura, pra që secilit t'i jepet ajo që i takon.

Njeriu duhet të jetë modest ndaj kolegëve dhe bashkëmoshatarëve të vet, e edhe me njerëzit nga çarshia, zanatlinjtë, tregtarët etj., duhet të sillet me modesti; kur takohet me ta - ju buzëqesh, ju kërkon ndonjë shërbim me të butë, ju përgjigjet thirrjes së tyre, me qëllim që sa më shpejtë të plotësojë ndonjë nevojë të tyre, e të ngjashme, e gjatë kësaj të mos e konsiderojë veten hiç më të mirë nga ata, por të frikësohet për vete më shumë se për ta, të mos i nënçmojë, sepse nuk e di se cili do të jetë përfundimi, as i tyre as i veti.

Pra, rruga që duhet ndjekur është modestia ndaj kolegëve e bashkëmoshatarëve dhe ndaj atyre që janë në gradë më të ulët se ai, që modestia t'i bëhet adet i mirë dhe kështu edhe mendjemadhësia largohet nga ai. Nëse ky adet i mirë i vjen lehtë, ai e ka arritur ahlakun e modestisë.

Nëse përpiqet të sillet me modesti, është vetëm në fillim të modestisë, ende nuk është modest. Ahlaku i vërtetë rrjedh lehtësisht nga veprimi, pa kurrfarë vështirësie, pa të menduar. Veprimet që bëhen me vështirësi nuk mund të quhen ahlak.

Nëse modestia e çon edhe në shkallën e vetëposhtërimit, atëherë e ka obligim të ngritët nga ajo shkallë, sepse mumini e ka të ndaluar ta poshtërojë veten dhe duhet të përpiket të gjejë maturinë dhe shkallën e mesme, që është rruga e drejtë - sirati mustekim.

Shkalla e mesme e ahlakut të modestisë është e vështirë të shihet qartë, njëjtë sikur te cilësitë tjera. Nëse bie nën mesataren, quhet lajkatim, që është më pak e dëmshme se mburrja. Është disi e ngjashme me xhymertllëkun dhe tamahqarllëkun në çështjen e pasurisë; harxhimi i tepërt më pak i dëmshëm është se tamahqarllëku. Të dy ekstremet janë të qortuara, dhe njëri është më i shëmtuar se tjetri; njëjtë është edhe me skajshmëritë e mendjemadhësisë dhe nënçmimit. Në të gjitha rastet, e dëshiruar është matura, dhe të vendoset gjithçka në vendin e vet, ku duhet dhe si duhet. Kjo dihet si nga sheriat, ashtu edhe nga tradita dhe adetet. Le ta lëmë me kaq për temën e mendjemadhësisë dhe modestisë.

MBURRJA

Kapitulli i njëmbëdhjetë MBURRJA ËSHTË CILËSI E PËRBUZUR

Dije se në Kur'an dhe sunnet mburrja është e papëlqyeshme.

“Allahu ju ka ndihmuar në shumë beteja, si dhe në ditën e (luftës së) Hunejnit, kur juve ju mahniti numri juaj i madh. Por ai numër nuk ju solli dobi aspak.”

(9-Teube: 25), e qëllimi nga ky ajet është që mburrja e tyre nuk pranohet.

“Ata mendonin se fortesat e tyre do t'i mbronin prej Allahut. Por dënimi i Allahut u erdhi andej nga nuk e pritnin.” (59-Hashr: 2), e siç shihet, Allahu Teala e dënon mburrjen e qafirëve që mbështeten në forcat e veta.

“E megjithatë ata mendojnë se janë kah bëjnë mirë.” (18-Kehf: 104). Këtu mburrja mbështetet në vepër; siç mburret ndonjëherë njeriu me vepër të mirë që bën, ndonjëherë mburret edhe me veprat e tija jo të mira.

Resulallahu, s.a.v.s., thotë: ***“Tri gjëra janë shkatërruese: nënshtrimi koprracisë, ndjekja e dëshirave të nefsit, dhe vetëlavdërimi.”***⁷⁰

Duke i treguar Ebu Sa’lebit për fundin e këtij ummeti, Resulallahu, s.a.v.s., i tha: ***“Kur sheh që njerëzit i nënshtrohen koprracisë, ndjekin dëshirat e nefsit dhe secilit i pëlqen mendimi i vet, përpiqu të shpëtosh veten!”***⁷¹

Ibn Mesud pohon: ***“Dy gjendje janë shkatërruese: pashpresa dhe vetëlavdërimi.”*** I ka përmend një rën krahas tjetrës, sepse lumturia arrihet vetëm me punë, kërkim, seriozitet dhe gajret. I pashpresi as nuk vepron dhe as nuk kërkon, sepse mendon se lumturia është e pamundur, ndërsa mburraveci nuk vepron duke menduar se e ka arritur qëllimin dhe ka gjetur lumturinë; e të dy janë të shkatërruar, prandaj Ibn Mesud i përmend së bashku.

Allahu Teala thotë:

“...mos lavdëroni veten...,” 53-Nexhm: 32

⁷⁰ Është përmendur disa herë më parë.

⁷¹ Ebu Davudi dhe Tirmidhi, që e konsideron *hasen*, si edhe Ibn Maxhe, të përmendur më parë.

Në interpretim të këtij ajeti Ibn Xhurejxh ka thënë:

“Kur bën një vepër të mirë, mos thuaj: ‘Unë e bëra!’; ndërsa Zejd b. Eslem ka thënë:

“Mos e konsidero veprimin tënd si të mirë; kjo është vetëlavdërim.”

Në luftën në Uhud, Talha r.a., po e mbronte Resulallahun, s.a.v.s., me trupin e vet nga shigjetat dhe sulmet e armikut.⁷² Bile mori një plagë të rëndë në dorë. Dukej pak i vetëkënaqur, sepse e dinte rëndësinë e kësaj. Omeri, r.a., e vërejti, e tha: *“Në fytyrën e Talhas shihet gjurmë mburrje që nga dita kur ai e mbrojti Resulallahun, s.a.v.s.!”*

Por Talha as nuk e shpërfaqti këtë mburrje as nuk e ofendoi kë për shkak të saj. E kur u formua një grup këshillues, Ibn Abbas pyeti Omerin, r.a.:

- *Çfarë mendon për Talhan?*, e Omeri tha:

- *Ka pak mburrje. Nëse njerëzit si Talha nuk mund t'i shpëtojnë vetëlavdërimin, si mund ta mbrojnë veten më të dobët, që as nuk kanë kujdes!*

⁷² Buhari, nga Kajs b. Ebu Harim.

Muttarif thotë: *“Më shumë dua që natën ta kaloj në gjumë, e në mëngjes të pendohem për këtë, sesa natën ta kaloj në ibadet, e në mëngjes të më pëlqejë vetja për këtë.”*

Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: *“Edhe sikur të mos kishit bërë gjynahe, për ju do të kisha frikë nga diçka më e rëndë; që është vetëlavdërimi, vetëlavdërimi!”*⁷³

Po shihet se Resulallahu, s.a.v.s., vetëlavdërimin e ka llogaritur si një prej gjynaheve më të mëdha.

Kush e shihte Bishr el-Mansur menjëherë e kujtonte Allahun dhe vdekjen, dhe këtë gradë e arriti me ibadet të vazhdueshëm. Një ditë e zgjati namazin shumë, e dikush po e shikonte, ndërsa Bishr kur përfundoi namazin, i tha: *“Mos u mahnit me namazin tim të ngadaltë; edhe Iblisi bëri ibadet me melekët për një kohë të gjatë, por pastaj e u bë ai që u bë, i mallkuari.”*

E pyetën Ajshen, r.a.:

- Kur bën njeriu keq?, e ajo tha:
- Kur mendon se po bën mirë.

⁷³ Bezzar, Ibn Hibban dhe Bejheki, nga Enesi, si edhe Mensuri nga Ebu Seid.

E Allahu Teala thotë:

**“Mos e çoni dëm sadakanë tuaj duke ua kujtuar ato
(atyre që ua keni dhënë) dhe duke fyer.”** 2-Bekare: 264

Kur sadakanë e vet e sheh si të madhe dhe e
zmadhon veprimin e vet, kjo është mburrje.

Kapitulli i dymbëdhjetë

FATKEQËSITË E MBURRJES

Dije se rreziqet e mburrjes janë të mëdha; ajo çon në mendjemadhësi e prej saj dalin fatkeqësi të panumërta. Kështu është kur flasim për mburrjen mes njerëzve, e për sa i përket mburrjes ndaj Allahut, mund të themi se në atë rast mburrja e çon personin në shpërfillje dhe harresë të gjynaheve, aq sa disa as nuk i kujtohen, pra as nuk pendohet për to. Sepse mendon se edhe ashtu nuk ka nevojë për pendesë, dhe plotësisht i harron. E gjynahet që i kujton, i nënvlerëson, nuk i sheh të mëdha, dhe nuk mundohet ta përmirësojë veten e ti largojë ato gjynahe nga vetja. Bile është i bindur se ato gjithsesi do t'i falen, nëse veç nuk iu kanë falë. Për sa i përket ibadetit dhe veprave, ato i pëlqen, dhe duke thënë: *“po bëj ibadet”*, mburret. Harron që ibadetin e bën me ndihmën e Allahut. Sa ma shumë i pëlqen ibadeti i vet, aq shumë nuk i sheh fatkeqësitë e kësaj. E nëse nuk i hulumton fatkeqësitë e veprave të veta, shumica e mundimeve të tij janë të kota. Sepse veprimet e dukshme kanë pak dobi nëse nuk janë të singërta. Gjynahin e hulumton ai që ka frikë, e jo mburraveci; këtij i pëlqen vetja dhe mendimi i vet.

Ai mendon se është i sigurt nga dënimi i Allahut, mendon se ka një gradë të lartë te Allahu dhe se, për shkak të veprave që i bën, i meriton këto të drejta te Allahu. E mburrja e shtyn ta lavdërojë veten deri në atë shkallë që edhe e shfajëson veten. Vetëlavdërimi e ndalon të përfitojë nga mendimet e të tjerëve, të kërkojë këshillë, e pengon nga parashtrimi i pyetjeve, do t'i mbahet vetëm mendimit të vet dhe nuk do t'i pyes ata që dinë më shumë se ai. Bile gëzohet me zbulimet e veta, edhe nëse janë gabime.

Ai nuk respekton mendimet e të tjerëve. I përmbahet vetëm mendimit të vet, duke mos dëgjuar këshilla as propozime. Bile, të tjerët i sheh si xhahilë dhe vazhdon të insistojë se mendimi i vet i gabuar është i drejtë. E nëse aso mendimi i sjell edhe përfitim në dynjallëk, ai përpiqet edhe ta realizojë atë, e do ta kuptojë se e vërteta është diçka tjetër. Nëse janë çështje të islamit, posaçërisht ato që ndërlidhen me themelet e imanit, atëherë mendimi i tij i gabuar mund t'i kushtojë shumë, bile edhe t'ia shkatërrojë imanin e tij. E po të mos ishte aq i bindur në vete dhe mendimin e vet, po të ndriçohej me nurin e Kur'anit, të kërkonte ndihmën e dijetarëve të islamit, po të vazhdonte të mësojë dituri, po të kishte vazhduar të pyeste personat largpamës (me *basiret*) do ta kishte gjetur hakikatin.

Pra, këso gjëra e tjera të ngjashme janë fatkeqësitë që në vete i fshehë mburrja, si edhe pasojat që ajo mund t'i sjellë. Prandaj llogaritet si cilësi shkatërruese. Një ndër rreziqet më të mëdha të mburrjes është mosangazhimi, sepse mendon se e ka arrit suksesin dhe që më asgjë nuk i duhet. Kjo është shkatërrim i qartë. E lusim Allahun Teala të na udhëzojë dhe kërkojmë ndihmë nga Ai.

Kapitulli i trembëdhjetë
HAKIKATI DHE PËRSHKRIMET E MBURRJES

Dije se mburrja ndërlidhet me cilësi që konsiderohen të përsosura. E në arritjen e përsosmërisë, si në dituri, veprim, pasuri e të tjera, personi ka dy gjendje:

1. Ka frikë mos i pakësohet ajo përsosuri, ose e humb plotësisht, e kjo nuk mund të quhet mburrje; ose,
2. Nuk ka frikë se ajo përsosuri mund t'i zhduket, por kënaqet në to, duke e ditur se ato nuk janë fitim i vet, por janë dhuratë nga Allahu Teala, e as kjo nuk është mburrje.

Megjithatë, ka edhe një gjendje të tretë, e që është mburrje. Personi nuk ka frikë se mund të zhduket ajo përsosje, i gëzuar që e ka atë përsosuri, por nuk e sheh si nimet nga Allahu. Sa herë që e di se ajo është nimet i Allahut Teala dhe se Ai mund edhe t'ia marrë atë nimet sa herë të dëshirojë, atëherë mburrja do të zhduket. Por përderisa i konsideron ato nga vetja, ai vazhdon të mburret e ta lëvdojë veten.

Pra, mburrje është kur nuk e sheh nimetin nga Allahu Teala, por e sheh nga vetja. Nëse mendon se nimeti është nga Allahu, por ky e ka fituar me punë, se e meriton, dhe mendon se tani është një mundësi shumë e largët që ai nimet t’i merret, kjo quhet *idlal* – nazeqar, pra, bën naze me veprimet e veta. Është një sjellje si: *“Ky është shpërblim për punën time, është e drejta ime.”*

Nëse dikush e zmadhon sadakanë që ia ka dhënë dikujt dhe ai tjetri shprehë mirënjohje ndaj këtij, edhe kjo quhet mburrje. Nëse i kërkon që ai t’i kryejë ndonjë shërbim, dhe i ngarkon punë të zorshme, edhe kjo quhet *idlal* – nazeqar.

Katade, në interpretimin e ajetit:

“Mos jep gjë me synimin që të marrësh më shumë.”

(74: 6), ka thënë:

“Mos u bën nazeqar me veprat tua.”

Në një transmetim thuhet: *“Namazi i atij që bën naze me veprat e tij nuk ngritët më lartë se koka e tij”,* e në një transmetim tjetër: *“Më mirë e ke vazhdimisht të buzëqeshësh e t’i dish gjynahet tua, se sa vazhdimisht të qashë, duke bërë naze me vepra tua.”*

idlal – naze është një gjendje që vjen pas mburrjes. Ai që bën naze me veprat e veta, ai ka edhe mburrje. Por ai që mburret nuk është nazeqar. Sepse ky që mburret me veprat e veta nuk pret shpërblim për atë që bën, ai vetëm e lëvdon veten, ndërsa nazeqari, pos që e lëvdon veten, ai pret edhe shpërblim për veprimet me të cilat lëvdohet. Ai mendon: *“Duaja ime do të pranohet, e pse të mos më pranohet edhe dëshira?”*

Atij nuk i intereson kur refuzohet dëshira e një njeriu të keq, por habitet kur duaja e tij refuzohet. Pra, kjo është edhe mburrje edhe naze; e në të njëjtën kohë është edhe sebeb i fillimit të mendjemadhësisë.

Kapitulli i katërmbëdhjetë

SHËRIMI I MBURRJES

Dije se çdo sëmundjeje shërohet me të kundërtën e sebebip të saj. Meqenëse sebeb i sëmundjes së mburrjes është padituria, atëherë shërim i saj është vetëm dija, që është e kundërta e padituri së.

Mburrja që lind nga veprimet brenda vullnetit të njeriut, si ibadeti, dhënia e lëmoshës, pjesëmarrja në xhihad, qeverisja me njerëzit dhe përpjekjet për t'i përmirësuar ata - është më e madhe se mburrja që lind nga gjëra që nuk janë brenda vullnetit të njeriut, si bukuria, forca apo prejardhja.

Prandaj, ne themi: personi mund të mburret me devotshmërinë, ibadetin dhe veprat e tjera, duke menduar se këto janë prej tij. Sepse janë veprime që rrjedhin prej tij, ai është shkaktari, dhe për shkak të fuqisë e forcës së tij – mburret.

Nëse mburret për diçka që gjen tek vetja, e ajo diçka vjen prej dikujt tjetër, jo prej tij - atëherë kjo është padituri e pastër.

Sepse vet ai, si vendi ku e gjitha rrjedh, nuk ka kurrfarë hise as në krijimin dhe ekzistimin e vet, pra si t'i rritet mendja për diçka ku as nuk ka hise?! E nëse mburret me ndo gjë që vjen prej tij, që ndodh me vullnetin dhe forcën e tij, atëherë le të mendojë për atë forcë e atë vullnet, për gjymtyrët dhe faktorët tjerë që mundësuan veprat e tija, le të pyetet prej nga atij të gjitha këto. Meqenëse e gjithë kjo është nimet i Allahut ndaj tij, pa meritën e tij dhe pa kurrfarë të drejte të tij mbi to, kurrfarë hise në to, atëherë ai duhet ta madhërojë bukurinë e krijimit të Allahut, fisnikërinë dhe mirësinë e Tij, sepse i dhuroi diçka që ky nuk e ka merituar dhe me këtë e dalloi nga të tjerët.

Kur për shembull, sundimtari lajmërohet para skllëvërve të vet, dhe i shikon të gjithë në radhë, por njërin prej tyre e shpërblen posaçërisht, jo për cilësitë që posedon, as pse ka ndonjë lidhje të atij shërbëtori me atë bujari, as për bukurinë e tij, as për shërbimin e tij të përkushtuar, atëherë ai skllav duhet të jetë i mahnitur me mirësinë dhe urtësinë e sundimtarit, dhe me faktin se e zgjodhi mu atë e i dha përparësi ndaj të tjerëve, e ky me asgjë nuk e meritoi. Prej nga do të kishte ai skllav të drejtë të mburret, dhe pse ta bëjë këtë?!

Po, është e mundur që skllavi të mburret, e thotë:

"Sundimtari është i mençur e i drejtë, nuk bën padrejtësi; e kur vepron diçka, e bën këtë me një arsye. Po të mos kishte ai parasysh ndonjë cilësi timen të brendshme, të fshehur e të vlefshme, nuk do të ma jepte atë dhuratë mua."

E ne do t'i themi:

"Paj, edhe ato cilësi të fshehura janë dhuratë nga sundimtari. T'i dhuroi mu ty, jo dikujt tjetër, pa ndonjë lidhje tënden me to. E meqë edhe ato janë prej sundimtarit, ti nuk ke kurrfarë të drejte ta lavdërosh veten. Kjo i bie sikur, sundimtari të dhuron një kali, e ti nuk i jep rëndësi. Por më pas kur sundimtari të dhuron edhe një skllav, ti tash lavdërohesh, e thua:

- Sundimtari më dha një skllav sepse unë kam kali. Atëherë ty mund të të themi:

- Por sundimtari të dhuroi edhe kalin! Prandaj, gjithçka është prej sundimtarit dhe ti duhet të mahnitesh me bujarinë dhe nimetet e tij, e jo me veten, e as nuk duhet të mburresh.

Të shohim edhe mundësinë tjetër, që dikush lavdërohet me cilësi që lidhen me sebepe jashtë tij.

Këso rasti nuk përjashtohet, dhe mund të paramendohet që i ndodh ndonjë sundimtari të dynjasë, por është e pamundur që kjo të lidhet me Sundimtarin e sundimtarëve, me Fuqiplotin, të Vetmin, që krijon gjithçka, e asaj që e krijon i jep edhe cilësi. Nëse ti lavdërohesh me ibadetin tënd, e thua:

- *Ai më udhëzoi në ibadet për shkak të dashurisë time ndaj Tij!*, mund të të japim përgjigjen:

- *Kush ta dha ty dashurinë e Allahut?* Ti thua:

- *Ai*; e ne të themi:

- *Edhe dashuria edhe ibadeti janë nimete prej Tij. Së pari Ai t'i dha ty ato, e ti nuk i meritove paraprakisht ato. Nuk pate kurrfarë lidhje me to. Prandaj, duhet t'i gëzohesh bujarisë të Tij, sepse të dha ekzistencë edhe ty, më pas të dha cilësi, të dha edhe shkaktarët për veprimet tua, e më pas t'i dha edhe ato veprime.*

Prej kësaj që u tha, mund të vërejmë sa e pakuptimtë është mburrja e abidit me ibadetin e vet, dijetarit me diturinë, të pashmit me bukurinë, të pasurit me pasuri; sepse të gjitha ato janë nimete të dhuruara nga mirësia e Allahut, e njeriu është vendi ku mirësitë e Allahut shfaqen.

Nëse ti thua: *“Unë nuk mund të shpërfill veprimet e mia. Unë i bëra, dhe për to pres shpërblim. Po të mos ishin vepra të mia, nuk do të prisja shpërblim. Nëse veprimet e mia janë krijim i Allahut, si bëhet që unë të shpërblehem për to pra? E nëse janë të miat, rrjedhin nga unë, janë bërë me fuqinë time, si të mos kem të drejtë të lavdërohem me to?”*

Dije se ka dy mënyra për t'iu përgjigjur kësaj; e para është e vërtetë e qartë, e dyta është një lloj tolerance;

Sa i përket të vërtetës së qartë; forca jote, vullneti, fuqia për lëvizje - të gjitha këto janë krijim i Allahut Teala; veprimin tënd e mundësoi Allahu, namazin tënd e mundësoi Allahu:

“...ti nuk i gjuajte (në të vërtetë) kur i gjuajte ata, por Allahu (të ndihmoi) i gjuajti...” 8-Enfal: 17.

Ky është hakikat që ju është zbuluar atyre që shohin me syrin e zemrës (*basiret*); e që është më e dukshme se cila do pamje që syri i trupit e sheh. Allahu të krijoj edhe ty, edhe gjymtyrët tua, edhe forcën e fuqinë në to, të krijoj shëndetin, mendjen dhe aftësinë për të njohur, të krijoj vullnetin. Nëse provon të mohosh çfarëdo nga kjo, nuk mundesh. Ai e krijoj edhe lëvizjen në gjymtyrët tua.

Të gjitha ato Ai i krijoi, i Vetëm, pa pjesëmarrjen tënde. Dhe i krijoi sipas rregullit që Ai dëshiroi; nuk e krijoi lëvizjen e gjymtyrës para se të krijonte forcën në gjymtyrë dhe vullnetin në zemër për atë veprim, dhe nuk e krijoi vullnetin për një veprim para se të krijonte diturinë për të, si edhe qëllimin e dëshirën. Krijimi i Tij i rrjedhshëm të bëri të mendosh se ti e bërë veprën tënde. Këtu u mashtrove. Sepse edhe shpjegimi i gjithë kësaj, edhe çfarëdo shpërblimi që vjen nga veprimet tua, të gjitha i krijoi Allahu. Për këtë do të flasim në librin për *Shukrin*, shiko aty.

Tani le të përpiqemi ta zgjidhim hutinë tënde me një përgjigje që përmban njëfarë tolerance; ti mendon se i bën veprat e tua me fuqinë tënde, por, nga vjen fuqia jote? Veprimi yt është i lidhur për ekzistencën tënde, e edhe veprimi yt, edhe vullneti yt, edhe fuqia jote, dhe sebebet tjera të veprimit tënd - asnjëri prej tyre nuk është nga ti, të gjitha janë nga Allahu. Nëse një veprim bëhet me fuqi, atëherë fuqia është çelësi i atij veprimi, e ky çelës është në fuqinë e Allahut. Nëse Ai nuk ta jep çelësin, ti nuk do të mund ta bësh veprimin. Ibadetet janë thesare që njeriun e çojnë në lumturi. Çelësa të ibadeteve janë fuqia, vullneti dhe dituria, që janë në fuqinë e Allahut.

Për shembull: supozo se të gjitha thesaret e botës janë të mbledhura në një kështjellë, të mbyllura e të mbrojtura, e çelësat janë te një thesarmbajtës. Edhe po të qëndroje ti para dyerve të asaj kështjelle dhe ecën rreth mureve të saj për njëmijë vjet, ti nuk do ta shihje as edhe një dërrhem të vetëm nga gjithë ato thesare. Nëse thesarmbajtësi t'i jep çelësat për të hapur thesaret dhe të lejon të marrësh nga aty, atëherë ti e zgjat dorën dhe mund të marrësh paratë, por derisa merr prej aty – a do ta lavdëroje veten apo do të mahniteshe me bujarinë e atij që ta ka dhënë këtë mundësi? Padyshim që duhet ta pranosh këtë si një mirësi nga thesarmbajtësi. Sepse është e lehtë të zgjatet dora e të merret paratë, por esenca është në dorëzimin e çelësave dhe në lejen që të jepet për të marrë paratë nga aty. E ai që t'i jep edhe çelësin edhe lejen është thesarmbajtësi.

Njëjtë, Allahu Teala krijoi vullnetin dhe fuqinë tënde të veprimit, dhe i siguroi mundësinë dhe të gjitha sebetet duke i larguar të gjitha pengesat. Ti nuk ke pronësi mbi asnjërën nga këto.

Gjëja e habitshme është se ti nuk e falënderon Allahun që t'i dha këto mundësi, dhe je krenar me veten tënde. Është Allahu Ai që të zgjodhi ty mbi të këqijtë.

Është Allahu Ai që i largoi shkaqet e së keqes nga ti. Është Allahu Ai që ty të mbrojti nga shkaqet e këqija, e lejoi që ato shkaqe të së keqes t'i godasin të tjerët. Ai përgatiti për ta të gjitha shkaqet e së keqes, e për ty shkaqet e mirësisë. Derisa ata vazhdojnë me veprat e tyre të këqija, ty ta mundësoi të veprosh të mirën. As ti nuk ke ndonjë vepër të mirë prej më herët që ta meritosh këtë, dhe as gjynahqari nuk ka ndonjë vepër të keqe prej më herët që ta meritojë atë. Ai Allah, me bujarinë e Tij të zgjodhi ty për mirësi, dhe me drejtësinë e Tij i largoi gjynahqarët prej atyre mirësive.

E si pra ti, kur i di të gjitha këto, mund të mahnitesh me veten e të jesh mburracak?

Domethënë, fuqia që ty të duhet për një veprim është caktim i Allahut Teala, (*kader*) dhe është me sebepe të tilla që ti edhe nuk mund të veprosh ndryshe; është sikur Ai po të detyron që ta bësh atë veprim. Prandaj mirënjohja dhe falënderimet për veprat e mira që ti i bën i takojnë Atij, jo ty. Në librin *Tevhid dhe tevekkul* do të shpjegohet lidhja mes shkaktar dhe shkaktarit - dhe si nuk ka asnjë veprues apo krijues të vërtetë, përveç Allahut.

E habitshme kjo me personin të cilit Allahu Teala i jap dituri, por nuk i jep pasuri, dhe kur pasurinë Ai ia jep xhahilit, ky i pari thotë: *“E pse mua Allahu më privoi nga risku, e unë i mençur e i virtytshëm, kurse këtij ia dha gjithë të mirat e dynjasë, e ky xhahil e i pavëmendshëm.”*

Gjendjen e vet e sheh si padrejtësi, e nuk e di se - sikur Allahu t’i jepte atij krahas diturisë edhe pasuri, kjo do të ishte më afër padrejtësisë, sepse atëherë ai që nuk ka as dituri as pasuri do të thoshte: *“O Rabb, përse këtij i dhe edhe dituri edhe pasuri, e mua asnjërën? Përse edhe mua nuk ma dhurove së paku njërën?”*

Këtë e tregoi Alia r.a., kur e pyetën:

- *Pse njerëzit e mençur janë të varfër?*, e ai tha:
- *Edhe mendja llogaritet si risk.*

Është për t'u habitur që i varfri i mençur e sheh të pasurin xhahil si më të mirë se vetja. Por nëse i thuhet: *“Pranoje xhahiletin dhe pasurinë e tij në shkëmbim të varfërisë dhe mendjes tënde”*; ai nuk do të pranonte.

Kjo dëshmon se ai e di që nimeti i mendjes që Allahu ia ka dhënë atij është më i lartë se nimeti i pasurisë që Allahu i ka dhënë xhahilit. Atëherë, pse habitet?

Kur një mburravece e bukur por e varfër sheh xhevahire e zbukurime tjera në gruan e shëmtuar, habitet dhe thotë: *“Si mund të privohet kjo bukuri e imja nga zbukurime të tilla? Si mund t’i ketë këto zbukurime kjo shëmti?”*

Ajo nuk e di se bukuria e saj është llogaritur si risk i saj. E nëse i thuhet:

- *Ose pranoje bukurinë natyrore, ose shëmtinë me pasuri;* ajo prapë do ta zgjedh bukurinë natyrore. Kjo dëshmon se nimeti që Allahu ia ka dhënë, megjithatë i është asaj më i çmuar se xhevahiret.

Nëse një person i urtë e i mençur, por fukara, thotë:

- *O Rabbi im, përse më ke privuar mua nga të mirat e dynjasë, e ju dhurove ato xhahilëve?;* është sikur ai që sundimtari i dhuroi kalin, të thotë:

- *O sundimtar, unë kam kali, e pse nuk më dhurove edhe një skllav?;* në çka sundimtari do t’i përgjigjet:

- *Mos të kisha dhënë as kalin, nuk do të flisje kështu! Zëre se nuk ta dhashë as kalin! Si mundet një nimet që unë ta dhashë ty të bëhet argument që të kërkosh më shumë?!*

Këto janë mashtrime nga të cilat xhahili nuk mund të shpëtojë, dhe burim i mashtrimeve të tij është xhahili i tij. Këto iluzione largohen kur robi e kupton të vërtetën se të gjitha veprat dhe cilësitë e robit, përfshirë edhe vet robin - janë nimet i dhuruar nga Allahu, pa e merituar robi.

Pra, kjo dituri e largon mburrjen, e në vend të saj sjell modestinë, falënderimin dhe frikën nga humbja e këtij nimeti. Kush e di këtë të vërtetë e ka të pamundur të mburret me diturinë dhe veprat e veta, sepse e di mirë se të gjitha ato janë dhuratë nga Allahu. Prandaj, Davudi a.s., tha:

- *O Allah! Secilën natë dikush nga familja e Davudit e kalon në ibadet, dhe secilën ditë dikush nga familja e Davudit agjëron; e në një transmetim tjetër thuhet: “çdo orë të natës e të ditës dikush nga familja e Davudit bën ibadet; ose falet, ose agjëron, ose bën dhikr”; e Allahu Teala i shpalli:*

- *O Davud! E prej nga e morën ata këtë fuqi? Kjo është nga mirësia Ime. Po të mos ishte ndihma Ime, po të liheshin vetëm me veten e tyre, nuk do të ishin në gjendje të bënë asnjë nga këto. Po të lejoj pra që ti vet të kujdesesh për veten!*

Ibn Abbas r.a., ka thënë: “*Telashe e Davudit (a.s.) ishte se ai u mburr me veprat që bëheshin, sepse me mburrje i lidhi veprat e familjes së tij për vete. Pas kësaj u la vetëm, bëri gabim, u bë pishman, u pendua, e tha:*

- O Allah! Pse bijtë e Israilit të kërkojnë për hatër të Ibrahimit, Is’hakut e Jakubit; e Allahu Teala tha:

- Unë i futa në telashe dhe i sprovova, e ata bënë sabër! Davudi a.s., tha:

- Edhe unë bëj sabër nëse më sprovon!; dhe përsëri u mburr me veten, ende pa vepruar bile. E Allahu Teala i tha:

- Unë ata nuk i njoftova me çfarë dhe kur do t’i sprovtoj, por ty po të njoftoj; nesër do të sprovtoj me një grua, pra ruaju! Dhe kështu filloi sprova e Davudit a. s..

Kështu edhe shokët e Resulallahut, s.a.v.s., humbën në Betejën e Hunejnit, për shkak se harruan mirësinë dhe bujarinë e Allahut ndaj tyre, u mbështetën në numrin e tyre, dhe u mburrën.

Ndërsa Allahu Teala thotë:

“Allahu ju ka ndihmuar në shumë beteja, si dhe në ditën e (luftës së) Hunejnit, kur juve ju mahniti numri juaj i madh. Por ai numër nuk ju solli dobi aspak.”

9-Teube: 25

Sipas tregimit të Ibn Ujejnes, Ejubi a.s., ka thënë:

- *O Allah, më vendose në sprovë me këtë fatkeqësi, e unë gjithmonë e në gjithçka i kam dhënë përparësi dëshirës Tënde ndaj dëshirës time; e atëherë një zë u dëgjua nga qielli dhe pyeti:*

- *O Ejub! Nga erdhi kjo aftësi për të vepruar në këtë mënyrë?*, dhe Ejubi a.s., mori një grusht dhé, e hodhi mbi kokën e vet, dhe tha:

- *Prej Teje erdhi o Allah!; që më herët kishte harruar.*

Prandaj me një ajet thuhet:

“Sikur të mos ishte mirësia e Allahut ndaj jush dhe mëshira e Tij, askush nga ju nuk do të ishte pastruar kurrë (prej gjynaheve);” 24-Nur: 21

As’habët ishin njerëzit më veprat më të mira, e prapë Resulallahu, s.a.v.s., ju thoshte:

- ***Asnjërin nga ju nuk do ta shpëtojnë veprat e veta!***

- *As ty, o Resulallah, (s.a.v.s.)?*, pyetën, e ju tha:

- ***As mua, përpos nëse Allahu më mbulon me rahmetin e Tij;*** e as’habët e tij, me zemrat aq të pastra dhe vepra të singerta, kur e dëgjuan këtë thanë:

- *Sikur të ishim kashtë, pluhur, zogj!* E si pra të mburret i mençuri me veprimet e tija, e të mos ketë frikë se si do të jetë përfundimi i tij?

Të gjitha këto janë ilaçi për ta larguar mburrjen nga zemra e besimtarit. Sa herë që mburrja i vjen në zemër, duke e ditur rrezikun e humbjes së atij nimeti, ai nuk mburret.

Le të shikojë pabesimtarët dhe gjynahqarët që janë privuar nga nimeti i imanit pa bërë gjynah më parë, e kështu do të frikësohet, e do të thotë: *“Ai, i Cili privon pa meritë e edhe dhuron pa meritë, gjithmonë mund ta marrë atë që e ka dhuruar. Sa shumë ka besimtarë që dolën prej fesë, sa abidë u bënë gjynahqarë, dhe jetët i përfunduan si të këqij...”*

Këso mendimi të largon nga mburrja për çfarëdo qoftë, e Allahu e di më së miri!

Kapitulli i pesëmbëdhjetë
PSE E LAVDËRON NJERIU VETEN, DHE ÇKA ËSHTË ILAÇI

Dije se, njeriu mund ta lavdërojë veten me cilësi të ndryshme, e edhe ky lavdërim, kjo mburrje, shfaqet prej sebepeve të mendjemadhësisë që i shpjegoam më lartë. Por nganjëherë njeriu mburret edhe me diçka që nuk është sebeb për mendjemadhësi, për shembull, mund të lavdërohet me pikëpamje të gabuar, zbukuruar me paditurinë e vet. E, janë tetë gjëra me të cilat njeriu mburret:

1. Mburria me bukurinë e trupit, pra me bukurinë fizike, me pamjen e jashtme, shëndetin, forcën, bukurinë e fytyrës, ngjyrën e zërit; mburret me bukurinë e vet por shpërfillë faktin se e gjitha ajo është dhuratë nga Allahu, dhe se gjithsesi do të zhduket.

Ilaçi për këtë është i njëjti që e përmendëm për mendjemadhësi, pra të mendosh për papastërtitë që i ke brenda asaj bukurie, nga çfarë është krijuar ai trup fillimisht, dhe çka do të mbetet prej tij në fund. Mendo si ajo fytyrë dhe trup i bukur do të bëhet kufomë që askush nuk e dëshiron e do të kalbet në dhé.

2. Mburra me fuqinë. Ashtu si populli Ad, të cilët, siç tregon Allahu Teala, thoshin:

“Kush ka fuqi më të fortë se ne?” 41-Fusilet: 15

Edhe Uxh b. Unuk duke besuar në fuqinë e vet u mburr me veten. Ai ngriti një gur të madh për t’ia hedhur ushtrisë së Musasë, a.s.. Musai a.s., e mallkoi dhe guri i madh u çua e i ra mbi kokë e zogu Hud-hud (pupëza) ia çau trurin me sqep, dhe Uxh b. Unuk vdiq e nuk pat fuqi t’i rezistojë as zogut. Edhe besimtari ndonjëherë mund të besojë në fuqinë e vet. Tregohet se Sulejmani a.s., ka thënë: *“Sonte do të kem marrëdhënie me njëqind gra dhe do të kem njëqind fëmijë”* por nuk tha: *“Inshallah”* dhe nuk ndodhi ashtu siç ai dëshiroi.

Edhe Davudi a.s., tha: *“Nëse më sprovon, do të bëjë sabër!”*, duke besuar në fuqinë e vet, por kur u provua me një grua, nuk mundi të bëjë sabër.

Mburra me fuqi bëhet sepse për të sulmuar në luftë, për të vrarë këdo që ka qëllime të kundërta dhe e vë veten në rrezik. Ilaç për këtë lloj mburrje është, siç e thamë, të mendosh se si vetëm një ditë me ethe ta dobëson fuqinë, dhe ta dish se Allahu Teala mund ta marrë atë fuqi plotësisht, në cilin do moment, me sebepe të ndryshme.

3. Mburra me mençurinë, pra me aftësinë e vet për të kuptuar çështjet e rëndësishme të fesë e të dynjasë. Shenja të kësaj janë se i këtilli e braktisë këshillimin e të tjerëve, i konsideron të padijshëm të gjithë që nuk mendojnë si ai, nuk dëshiron të dëgjojë dijetarët dhe ikë prej tyre, me bindjen se i mjafton mendimi i vet, e duke përçmuar diturinë e të tjerëve.

Ilaç për këtë lloj mburrje është ta falënderosh Allahun Teala për mendjen që ta ka dhuruar, dhe të mendosh për faktin se një sëmundje mund ta shkatërrojë mendjen, ose çmendesh, e të tjerët qeshin me ty. Nuk guxon të jesh i sigurt që mençuria nuk të merret nëse mburresh me të dhe nuk falënderon për të. Prandaj mos e mbivlerëso mendjen dhe diturinë tënde. Bile edhe po të shtohet dukshëm dituria jote, prapë ajo që ti e di është më pak se ajo që ti nuk e di, dhe prapë ajo çka ti nuk e di e të tjerët e dinë, do të jetë shumë më e madhe, e sa shumë ka dituri tjera për Allahun që njerëzve ju mungojnë.

Shih si edhe budallenjtë lavdërohen me mendjen që kanë, a njerëzit qeshin me ta. Të kesh kujdes të mos bëhesh si ta, pa e vërejtur. Sepse personi me mendje të kufizuar nuk i di të metat e mendjes së vet.

Prandaj njeriu nuk duhet ta vlerësojë shkallën e inteligjencës së vet nga nefsi – vetja, por nga armiqtë e vet; ata që e lavdërojnë, me këtë vetëm sa ia shtojnë mburrjen, e ky nuk e vëren paditurinë e vet, e mburret edhe më shumë.

4. Mburra me prejardhje fisnike, ashtu siç mburreshin pasardhësit e Hashemitëve. Disa mendojnë se do të shpëtojnë me prejardhjen e vet fisnike, ose për faktin se paraardhësit e tyre janë të shpëtuar, prandaj edhe këtyre, rrjedhimisht, do t’ju falet. Disa bile mendojnë se të gjithë njerëzit nga prejardhjet tjera janë shërbëtorë dhe skllëvër të tyre. Ilaçi për këtë mburrje është ndjekja e rrugës së të parëve. Nëse i kundërshton paraardhësit e tu me veprime dhe ahlak e më pas mendon se do t'u bashkohesh atyre, kjo është padituri. Nëse i pason paraardhësit e tu, duhet ta dish se në ahlakun e tyre nuk kishte mburrje, por frikë, modesti dhe nderim për të tjerët. Ata fituan nder me ibadet, dituri dhe me ahlak të mirë, jo me prejardhje, prandaj edhe ne duhet të përpiqemi të nderohemi me aso cilësi. Gjithashtu nuk duhet harruar se, nga i njëjti fis mund të ketë edhe pabesimtarë, që për shkak të mosbesimit të tyre janë më të këqij se qeni dhe më poshtë se derri.

Prandaj Allahu Teala thotë:

“O njerëz! Në të vërtetë, Ne ju krijuam ju prej një mashkulli dhe një femre”,

pra, të gjithë jeni të prejardhjes së njëjtë, dhe në këtë nuk ka dallim. Më pas tregoi edhe kuptimin e prejardhjes:

“dhe ju bëmë popuj e fise, për ta njohur njëri tjetrin”,

që pas kësaj e theksoi se fisnikëria dhe nderi janë në takvallëk, jo në prejardhje:

“Më i nderuari prej jush tek Allahu është ai që i frikësohet më shumë Atij.” 49-Huxhurat: 13.

Kur e pyetën Resulallahun, s.a.v.s.:

- *Kush është më i nderuari, më i mençuri?*, nuk tha:

- *Ata me prejardhje si unë*, por tha:

- ***Më i nderuari nga njerëzit është ai që më së shumti e kujton vdekjen dhe që më së shumti përgatitet për të.***⁷⁴

Sebepi i zbritjes së ajetit: ***“Më i nderuari prej jush tek Allahu është ai që i frikësohet më shumë Atij”***, është kur Bilali thirri ezanin e disa nga fisi Kurejsh (Haris b. Hisham, Suhejl b. Amir dhe Halid b. Usejd) thanë:

- *Ezanin po e thërret një skllav i zi!*

⁷⁴ Ibn Maxhe, nga Ibn Omeri, si edhe Ibn Ebu Dun'ja.

Edhe Resulallahu, s.a.v.s., ka thënë: ***“Allahu Teala e largoi nga ju lavdërimin e xhahilietit; të gjithë ju jeni nga Ademi, e Ademi është nga dheu.”***⁷⁵

Resulallahu, s.a.v.s., gjithashtu ka thënë:

“O xhemati Kurejsh, kur vijnë njerëzit me veprat e tyre, ju mos ejani duke e bartur dynjallëkun në qafë, e të thoni: “O Muhammed! O Muhammed! O Muhammed!”, sepse unë atëherë do ta largohem nga ju.”⁷⁶

Pra, përderisa synojnë dynjallëkun dhe kanë dëshirë për të, prejardhja e tyre nuk ju sjell dobi.

E kur zbriti ajeti: ***“Paralajmëroje farefisn tënd më të afërm.”*** (26-:214), Resulallahu, s.a.v.s., i ftoi të gjithë familjarët, dhe tha:

“Oj Fatime, bija e Muhammedit! O Saffija, bija e Abdul-Mutalibit, hallë e Resulallahut! Bëni vepra të mira për veten tuaj, sepse unë nuk mund t’ju mbroj nga dënimi i Allahut.”⁷⁷

⁷⁵ Ebu Davud dhe Tirmidhi, nga Ebu Hurejre. Tirmidhi e përcjell edhe nga Ibn Omer.

⁷⁶ Taberani, nga Imran b. Husejn.

⁷⁷ Buhariu dhe Muslimi nga Ebu Hurejre

Ai që i kupton të gjitha këto dhe e di se nderi i tij varet nga devotshmëria e tij, si edhe e di se adeti i paraardhësve e tij ishte sjellja me modesti, ai do t'i pasojë pasardhësit e vet në këtë. Nëse nuk vepron kështu, ai me qëndrimin e tij do të ofendojë nderin e prejardhjes së vet.

Nëse ti thua: *“Kur Resulallahu, s.a.v.s., Fatimës dhe Saffijës ju tha:*

“sepse unë nuk mund t'ju mbroj nga dënimi i Allahut”, ai më pas shtoi:

“...përpos që me mua jeni të lidhura me lidhje gjaku, të cilën unë do ta mbajë”⁷⁸; dhe gjithashtu ka thënë:

“Kur fisi Sulejm shpreson në ndërmjetësimin (shëfat) tim, a nuk shpreson edhe fisi Abdul-Muttalibit?”⁷⁹ A nuk tregojnë këto hadithe se Resulallahu s.a.v.s., do të ndërmjetësojë për të afërmit e tij në një mënyrë të veçantë?”

Dije se çdo musliman pret ndërmjetësimin e Resulallahut s.a.v.s., prandaj mund të shpresojë edhe i afërmi i tij. Kusht është që ai të mos shkaktojë zemërimin e Allahut, sepse nëse Allahu është i zemëruar, atëherë ndërmjetësimi nuk lejohet.

⁷⁸ Muslimi nga Ebu Hurejre

⁷⁹ Taberani, nga Abdullah b. Xhafer

E gjynahet ndahen në këso që tërheqin zemërim dhe dënim, dhe gjynahet tjera - të cilat edhe mund të falen përmes ndërmjetësimit. Kështu është edhe me thyerjen e ligjit të sundimtarëve në dynja; as te ata nuk mund të ndërmjetësojë askush për diçka që i ka zemëruar së tepërmi. E për ndërmjetësimin flitet në Kur'an:

“ndërsa ata ndërmjetësojnë vetëm për atë me të cilin Ai është i kënaqur,” 21-Enbija: 28,

dhe:

“Kush mund të ndërmjetësojë tek Ai, pos me lejen e Tij?!” 2-Bekare: 255,

dhe:

“Asnjë ndërmjetësim tek Ai nuk bën dobi, përveçse për atë që Ai jep leje.” 34-Sebe: 23,

dhe:

“Prandaj, kurrfarë ndërmjetësimi i cilitdo ndërmjetësuesi nuk do t'i ndihmojë ata.” 74-Mudesir: 48

E meqenëse nga gjynahet ka edhe aso për të cilat ndërmjetësimi nuk është i mundur, atëherë frika bëhet obligim.

Po të ishte i mundur ndërmjetësimi për të gjitha gjynahet, Resulallahu, s.a.v.s., nuk do t'i urdhëronte Kurejshët të jenë të nënshtruar Allahut, dhe nuk do ta kishte paralajmëruar vajzën e tij Fatimën r.a., për rrezikun.

Braktisja e devotshmërisë dhe dalldisja në gjynahe duke shpresuar ndërmjetësimin (shefat) është si një i sëmurë që dalldiset në atë që i bën dëm, duke shpresuar se mjeku, që është i afërm i tij, do ta shërojë. Kjo është padituri e pastër. Sepse mjeku nuk mund të ndërhyjë për çdo sëmundje, e të sëmurit nuk i lejohet të hajë ushqime që e dëmtojnë.

Kështu duhet ta kuptojmë ndërmjetësimin e Pejgamberëve dhe njerëzve të drejtë (salih) për të afërmit dhe pasuesit e tyre. Ky ndërmjetësim nuk e eliminon frikën dhe kujdesin. Si mund ta eliminojë kur edhe njerëzit më të mirë pas Resulallahut, s.a.v.s., as'habët e tij, dëshiruan të jenë kafshë, nga frika prej ahiretit, përkundër devotshmërisë së tyre të përkryer, veprave të mira, pastërtisë së zemrave të tyre, e edhe e kanë dëgjuar me veshët e vet premtimin e Resulallahut, s.a.v.s., se pikërisht ata do të jenë në xhennet, si edhe muslimanët tjerë, me shefat.

Ata nuk u mbështetën vetëm në shefatin e Resulallahut, s.a.v.s., dhe nuk e larguan nga zemrat e tyre as për një çast përuljen ndaj Allahut dhe frikën ndaj Tij. E si mund të shpresojnë në shefat ata që nuk janë si as'habët, që kurrë nuk mund të arrijnë gradat e tyre?!

5. Mburria me prejardhjen nga sultanët mizorë dhe ndihmësit e tyre. Kjo është xhahiliet i pastër. Ilaç për këtë është që personi të mendojë për veprat e turpshme që sultanët mizorë dhe ndihmësit e tyre, padrejtësinë që ju kanë shkaktuar njerëzve, ngatërresat dhe parregullsitë që i kanë nxitur kundër fesë, dhe që janë të urreyer te Allahu.

Po të mund të shihte ky person gjendjen e tyre në zjarr, erën e tyre të keqe dhe fëlliqësinë që rrjedh prej tyre atje, me siguri do të neveritej prej tyre, do të largohej nga ta dhe do të mohonte çfarëdo lidhje me ta. E sikur t'i zbulohet edhe poshtërimi që ata do të përjetojnë në ditën e Kiametit, kur do t'i kapin për jakë ata që do të kërkojnë hakun e vet, që këta ju kanë bërë padrejtësi, dhe si do t'i kapin melaiket për qafe dhe do t'i tërheqin në Xhehenem, do t'i urrejë plotësisht dhe më shumë do të dëshironte lidhje me qen ose derr, se sa me ta.

Nuk është me vend që fëmijët e zullumqarëve të mburren me ta, por duhet ta falënderojnë Allahun që vet kanë shpëtuar nga zullumi, dhe të kërkojnë falje për aso prindër. Mburra me ta është padituri të pastër.

6. Mburra me shumë fëmijë, akra, hyzmetçi, ndihmës dhe pasues. Ndërsa Allahu Teala na informon për pabesimtarët që thonë:

“Ne kemi më shumë pasuri e fëmijë,” (34:35), dhe besimtarët që në luftën e Hunejnit thanë: *“Sot fitorja është e jona se jemi ushtri e madhe dhe më e fortë.”*; u mburren dhe e humbën betejën.

Ilaci për këtë lloj mburje është ajo që e shpjegojmë në pjesën për mendjemadhësinë. Njeriu duhet të mendojë se ai vet është i pafuqishëm e i dobët, si edhe të afërmit të tij, se të gjithë janë vetëm robë të pafuqishëm të Allahut, që as vetes nuk mund t’i sjellin ndonjë dobi, e as nuk mund të largojnë ndonjë dëm, as nga vetja, dhe ta ketë parasysh se me lejen e Allahut, shumë forca të vogla kanë shkatërruar forca të mëdha. Si mundet njeriu të mburret me gjithë atë numër të madh të robëve të dobët të Allahut, kur të gjithë ata, sapo ky të vdes, do ta braktisin e të kthehen në shtëpitë e veta, e ai, ashtu i mjerë e i gjorë, do të varroset e të lihet në vetëm në varrin e tij.

Asnjë nga ai numër i madh i njerëzve të tij, me të cilët ky është mburrë, as familja, as fëmijët, as akrobatët, as shokët – askush, nuk do të qëndrojë me të në varrin e tij. Do ta lënë të kalbet dhe ta hanë gjarpërinjtë, akrepat dhe krimbat. Ata nuk do t'i sjellin ndonjë dobi kur ky ka më së shumti nevojë e do të ikin prej tij në ditën e kiametit:

**“Atë ditë njeriu ikën prej vëllait të vet,
Prej nënës dhe prej babait të vet,
Prej gruas dhe prej fëmijëve të vet.”**

80-Abese: 34, 35, 36

Çfarë të mire mund të kesh nga ata që të lënë në kohën tënde më të vështirë dhe ikin prej teje kur ke më së shumti nevojë? Si mund të mburret njeriu me dikë që nuk mundet, në asnjë mënyrë, t'i ndihmojë në varr, as në ditën e Kiametit, as në urën e Siratit?

Nuk ka asgjë dhe askush që mund të të sjell dobi përveç veprat tua dhe mirësia e Allahut Teala. Si mund t'i besosh dikujt që nuk të sjell asnjë dobi e ta harrosh Allahun që edhe e mira edhe e keqja jote, edhe jeta edhe vdekja jote, janë në fuqinë e Tij?

7. Mburra me pasuri. Allahu Teala na njofton me rastin e një personi që është mburrë me pasurinë e tij, sepse i pati dy kopshte. Tjetrit i thoshte:

“Unë kam pasuri më shumë se ti e, kam edhe krah më të fortë!” 18-Kehf: 34

Një ditë, Resulallahu, s.a.v.s., pa një burrë të pasur ulur pranë një të varfri duke i tërhequr rrobat që ato të mos ia preknin të varfrin, e Resulallahu, s.a.v.s., i tha:

“Mos po frikësohesh se të ngjitet fukarallëku i tij:!”⁸⁰, e ky pasaniku veproi ashtu vetëm nga mburra me pasurinë.

Ilaç për këtë është që t’i mendosh rreziqet që fshehën në pasuri, obligimet që dalin prej saj, sprovat që ajo sjell, të kesh kujdes për vlerën e fukarasë dhe se në ditën e Kiametit të varfrit do të hynë në xhennet para të pasurve.

Mendoje edhe faktin se pasuria është kalimtare dhe që ka shumë njerëz që kanë shumë më shumë pasuri se ti. Mendoi fjalët e Resulallahut s.a.v.s., kur thotë:

⁸⁰ Ahmedi.

“Kur dikush ecë duke u lëkundur, veshur me rroba të bukura e i kënaqur me veten, Allahu Teala e urdhëron Tokën ta gëlltisë atë person, dhe ai fundoset në tokë çdo ditë deri në ditën e Kiametit.”⁸¹

Me këtë hadith Resulallahu s.a.v.s., tregoi ndëshkimin e atyre që mburren me pasurinë e tyre.

Mendo edhe për këtë që e tregon Ebu Dherr: *“Isha bashkë me Resulallahun, s.a.v.s., dhe hymë në xhami. e Resulallahu, s.a.v.s., më tha:*

- O Ebu Dherr, ngrite kokën! Unë e ngrita kokën dhe pash një person me rroba të bukura. Pastaj Resulallahu, s.a.v.s., përsëri më tha:

- Ngrite kokën! E ngrita, kur pashë një person me rroba të vjetra. Atëherë Resulallahu, s.a.v.s., më tha:

- O Ebu Dherr, ky me rroba të vjetra është më i mirë se e gjithë bota plot me njerëz sikur ky me rroba të bukura.”⁸²

Të gjitha që i kemi shpjeguar në librat *“Varfëria dhe Zuhd’* dhe *“Përbuzja e dynjasë”* tregojnë pavlerën e pasurisë dhe nderimin e varfërisë te Allahu Teala.

⁸¹ Buhariu dhe Muslimi nga Ebu Hurejre r.a.

⁸² Ibn Hibban në *‘Sahih’*

A mund të mendohet që një besimtar, pasi i di të gjitha këto, të mburret me pasurinë e vet? Ose, a mund të mendohet që një besimtar të frikësohet se i pakësohet pasuria nëse me të i kryen obligimet që posedimi i saj i sjell, pra që edhe ta fitojë edhe ta harxhojë si duhet?

Ndoshta besimtari që i di të gjitha këto do të ketë gjithmonë frikë, duke menduar a e ka fituar pasurinë hallall, a e ka harxhuar drejtë, a i ka kryer obligimet e saj. Kush nuk i zbaton këto, përfundon në poshtërim e shkatërrim, prandaj si mundet njeriu të mburret me pasurinë që ka?

8. Mburra me mendim të gabuar.

Allahu Teala thotë:

“atij që vepra e vet e keqe i është hijeshuar dhe e sheh si të mirë” 35-Fatir: 8, dhe:

“ata mendojnë se janë kah bëjnë mirë.”

18-Kehf: 104.

Resulallahu, s.a.v.s., na lajmëron se njerëz të tillë do të shtohen në kohën e fundit (*ahiri-zaman*) dhe se popujt e mëparshëm u shkatërruan për këtë arsye.

Sepse ata u ndanë në sekte dhe secilit sekt i pëlqente pikëpamja e vet. Të gjithë bidatxhijtë dhe ata që devijuan nga rruga, verbërisht qëndruan në pikëpamjen e tyre të gabuar. Të mburresh me bidat do të thotë t'i shohësh dëshirat e epshit si të mira, duke i supozuar ato si të vërteta e të drejta.

Ky lloj i mburrjes është më i vështirë për t'u shëruar se sa llojet tjera. Sepse ai që ka një mendim të gabuar nuk mund ta dijë që mendimi i tij është i gabuar. Sikur ta dinte se është gabim, do të braktiste aso mendimi menjëherë. Sëmundja që nuk dihet, vështirë që shërohet. Edhe për xhahilët xhahilieti është sëmundje e panjohur, prandaj edhe është shumë e vështirë të shërohet.

Dijetari mund t'i tregojë të paditurit ato që ai nuk i di vetëm nëse të paditurit nuk i është rritur mendja me atë që tashmë e di, sepse në atë rast as nuk do ta dëgjojë dijetarin, por do të dyshojë në qëllimet dhe vlerësimet e dijetarit. I padituri paditurinë e vet e sheh si nimet prandaj nuk mund të shërohet. Si të largohet nga diçka që ai mendon se e ka burim të lumturisë?

Ilaçi për këtë është që mendimet tua gjithmonë t'i vësh në dyshim, dhe ta pranosh vetëm atë që bazohet në Kur'an, sunnet dhe në dëshmi që i plotëson kushtet e vërtetësisë. Pra, personi mund të njohë të gjitha këto, si edhe mundësitë për të gabuar në to, vetëm nëse posedon aftësi të plotë, mendim të mirë dhe përpjekje serioze. Megjithëkëtë, ai nuk guxon të jetë i sigurt se nuk do të bëjë gabime.

Për atë që nuk ia ka kushtuar të gjithë jetën mësimi më e drejta është të mos lëshohet thellë në medh'hebe dhe të mos dëgjojë diskutime të gjata për to, por të besojë fuqishëm se Allahu është Një, që nuk ka partnerë, që asgjë nuk i shëmbëllen Atij, që Ai sheh e dëgjon gjithçka, dhe që është e vërtetë gjithçka që ka thënë dhe neve na ka përcjellë i Dërguari i Tij, Resulallahu, s.a.v.s., të pasojë rrugën e gjeneratës së parë (*selefi salihin*), të besojë në Kur'an e sunnet pa u dalldisë në detaje. Duhet edhe t'i kushtohet takvasë - devotshmërisë, të largohet nga gjynahet, të vazhdojë në ibadet dhe të kujdeset për muslimanët tjerë. Nëse me njohuri sipërfaqësore dalldiset në medh'hebe, bidate dhe dogma fetare, shkatërrohet në aso mënyre që as nuk e kupton!

Kjo vlen për atë që nuk ia ka kushtuar të gjithë jetën dijes. E ai që ka vendosur t'i përkushtohet diturisë gjatë gjithë jetës së tij, detyra e tij e parë është të njohë dëshmitë dhe kushtet e tyre. Por, kjo kërkon shumë kohë. Arritja në jekin dhe marifet është e vështirë. Këtë mund ta arrijnë vetëm ata që janë fuqizuar me nurin e Allahut, e të këtillë rrallë gjenden.

Allahun Teala e lusim që të na mbrojë nga humbja e rrugës së drejtë dhe tek Ai kërkojmë strehim të mos i përshtatemi mendjes së xhahilit.

PËRMBAJTJA

PARATHËNIE.....	3
MENDJEMADHËSIA	6
QORTIMI I MENDJEMADHËSISË	6
QORTIMI I MENDJEMADHËSISË NË VESHJE DHE ECJE	15
FAZILETI I MODESTISË	20
HAKIKATI DHE ZARARI I MENDJEMADHËSISË	36
NDAJ KUJT SHPREHET MENDJEMADHËSIA, GRADAT E SAJ, PJESËT DHE PËRFUNDIMI.....	44
MENDJEMADHËSIA NDAJ ALLAHUT TEALA.....	44
MENDJEMADHËSIA NDAJ PEJGAMBERËVE.....	45
MENDJEMADHËSIA NDAJ NJERËZVE TË TJERË.....	50
ÇKA E BËN NJERIUN MENDJEMADH	56
SEBEPET E MENDJEMADHËSISË DHE ÇKA NXITË NË TË	82
SEBEPET E MENDJEMADHËSISË ZAHIR	82
AHLAKU I NJERËZVE MODEST DHE KU SHFAQET MODESTIA, E KUR MENDJEMADHËSIA	86
SHËRIMI I MENDJEMADHËSISË DHE ARRITJA E MODESTISË	100
AHLAKU I MODESTISË DHE QËLLIMI I KËSAJ	147
MBURRJA	150
MBURRJA ËSHTË CILËSI E PËRBUZUR.....	150
FATKEQËSITË E MBURRJES.....	155
HAKIKATI DHE PËRSHKRIMET E MBURRJES	158
SHËRIMI I MBURRJES	161
PSE E LAVDËRON NJERIU VETEN, DHE ÇKA ËSHTË ILAÇI.....	175

